Stuk **1608** (2002-2003) – Nr. 1

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2002-2003

6 maart 2003

HOORZITTINGEN

over de hervorming van het hoger onderwijs

VERSLAG

namens de Commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid
uitgebracht door mevrouw Hilde Claes

Samenstelling van de commissie :

Voorzitter : de heer Gilbert Vanleenhove.

Vaste leden :

de heer Jos De Meyer, mevrouw Veerle Heeren, de heren Luc Martens, Gilbert Vanleenhove ;

de heren Karlos Callens, Julien Demeulenaere, mevrouw Claudine De Schepper, de heer Gilbert Van Baelen ;

de heren Pieter Huybrechts, Julien Librecht, Joris Van Hauthem ;

mevrouw Hilde Claes, de heer André Van Nieuwkerke ;

de heer Ludo Sannen ;

de heer Dirk De Cock.

Plaatsvervangers :

mevrouw Wivina Demeester-De Meyer, mevrouw Brigitte Grouwels, mevrouw Mieke Van Hecke, mevrouw Ingrid van Kessel ;

de heren Frans De Cock, Karel De Gucht, André Denys, Cis Schepens ;

mevrouw Marijke Dillen, mevrouw Marleen Van den Eynde, de heer Roland Van Goethem ;

de heren Lucien Suykens, Robert Voorhamme ;

de heer Frans Ramon ;

de heer Kris Van Dijck.

Zie ook :

1571 (2002-2003)

– Nr. 1 : Ontwerp van decreet

INHOUD

Blz.

Hoorzitting van 20 februari 2003

1. Toelichting door professor Eddy Van Avermaet, opdrachthouder structuurdecreet, de heer Hugo Mettepenningen, secretaris-generaal van het Vlaams Verbond van Katholieke Hogescholen (VVKHO), en de heer Guy Aelterman, voorzitter Vlhora 4

2. Toelichting door de heer Joris Roos, voorzitter van de Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS) 13

3. Toelichting door de heer Rudy Van Renterghem, nationaal secretaris COC 17

4. Toelichting door de heer Hugo Deckers, adjunct algemeen secretaris ACOD-Onderwijs .. 20

5. Toelichting door de heer Karel Soudan, vakgroepvoorzitter Milieu, Technologie en Technologiemanagement, UFSIA-RUCA 23

6. Toelichting door professor Rudi Verheyen, voorzitter raad van bestuur autonome hogeschool Antwerpen, ererector-voorzitter Universiteit Antwerpen 26

7. Toelichting door professor Hilde Symoens, vakgroepvoorzitter Nieuwe Geschiedenis, Universiteit Gent 28

8. Toelichting door mevrouw Pascale De Groote, departementshoofd Muziek, Dramatische Kunst en Dans aan de Hogeschool Antwerpen 31

9. Toelichting door de heer Luk De Smet, directeur-generaal Gezinsbond 35

10. Toelichting door mevrouw Gaby Jennes, directrice Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen 36

11. Toelichting door mevrouw Ann Demeulemeester, ACW 38

Hoorzitting van 27 februari 2003

1. Toelichting door professor Dirk Van Damme, opdrachthouder structuurdecreet bij het kabinet van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming 41

2. Vragen en opmerkingen van de leden en repliek van professor Van Damme 45

DAMES EN HEREN,

De Commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid organiseerde op 20 en 27 februari 2003 hoorzittingen over de hervorming van het hoger onderwijs. Deze hoorzittingen kaderen in de aangekondigde bespreking van het ontwerp van decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (*Parl. St.* Vl. Parl. 2002-2003, nr. 1571/1).

Hoorzitting van 20 februari 2003

Volgende personen werden gehoord :

– professor Eddy Van Avermaet, opdrachthouder structuurdecreet ;

– de heer Hugo Mettepenningen, secretaris-generaal van het Vlaams Verbond van Katholieke Hogescholen (VVKHO) ;

– de heer Guy Aelterman, voorzitter Vlhora ;

– de heer Joris Roos, voorzitter van de Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS) ;

– de heer Rudy Van Renterghem, nationaal secretaris COC ;

– de heer Hugo Deckers, adjunct algemeen secretaris ACOD-Onderwijs ;

– de heer Karel Soudan, vakgroepvoorzitter Milieu, Technologie en Technologiemanagement, UFSIA-RUCA ;

– professor Rudi Verheyen, voorzitter raad van bestuur autonome hogeschool Antwerpen, ererector-voorzitter Universiteit Antwerpen ;

– professor Hilde Symoens, vakgroepvoorzitter Nieuwe Geschiedenis, Universiteit Gent ;

– mevrouw Pascale De Groote, departementshoofd Muziek, Dramatische Kunst en Dans aan de Hogeschool Antwerpen ;

– de heer Luk De Smet, directeur-generaal Gezinsbond ;

– mevrouw Gaby Jennes, directrice Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen ;

– mevrouw Ann Demeulemeester, ACW.

1. Toelichting door professor Eddy Van Avermaet, opdrachthouder structuurdecreet, de heer Hugo Mettepenningen, secretaris-generaal van het Vlaams Verbond van Katholieke Hogescholen (VVKHO), en de heer Guy Aelterman, voorzitter Vlhora

Professor Eddy Van Avermaet : Ik zou me eerst willen voorstellen. Ik ben opdrachthouder van de VLIR voor het structuurdecreet. Dat heeft te maken met de werkzaamheden van de heer Van Damme, de algemeen directeur van de VLIR op het kabinet van de minister van Onderwijs. Sinds jaren coördineer ik ook de werkzaamheden in verband met de onderwijsvisitaties. Daarnaast ben ik aan de KULeuven de voorzitter van de task force die de voorbereiding van het structuurdecreet in goede banen probeert te leiden. Niet te vergeten ben ik eigenlijk hoogleraar sociale psychologie.

De VLIR heeft uitgebreid de gelegenheid gehad om – formeel en informeel – advies te verlenen over dit ontwerp van decreet. De VLIR drukt zijn tevredenheid uit over de mate waarin met dit advies werd rekening gehouden. Volgens de VLIR is het voorliggend ontwerp van decreet, in zijn totaliteit beschouwd, een verdedigbare Vlaamse vertaling van de kernelementen van de Bolognaverklaring. Deze verklaring telde weliswaar maar twee en een halve bladzijde, terwijl het ontwerp van decreet ruim honderd bladzijden telt en de voorbereidende teksten in de instellingen nog veel meer. De voorbereiding en de implementatie van het decreet vergt van de universiteiten dan ook de inzet van heel wat mensen.

Vanuit het perspectief van de VLIR wil ik kort ingaan op een aantal kernthemata die te maken hebben met het voorliggend ontwerp van decreet : de hertekening van de basisstructuur, de invoering van het accreditatiesysteem en de associaties. Ik wil ook een aantal andere belangrijke themata vermelden.

De bestaande structuur van het hoger onderwijs had iets van een lappendeken, zeker op Europees niveau. Lappendekens kunnen zeer kleurrijk en aantrekkelijk zijn, maar in dit geval was er een probleem met de naden, de aansluitingen tussen de verschillende lappen. De Bolognaverklaring probeert daaraan iets te doen, probeert meer transparantie te creëren. De BaMa wordt als het ware de euro van het Europees hoger onderwijs.

De VLIR meent dat de structuur die men probeert te creëren, goed is : een bachelor-masterstructuur (BaMa-structuur) en daarnaast het aangehouden

onderscheid tussen het hoger professioneel onderwijs en het academisch onderwijs waarin de hogescholen met twee cycli geïntegreerd zijn. Voor de VLIR was het in elkaar schuiven van de academische opleidingen en de opleidingen met twee cycli aan de hogescholen aanvankelijk geen vanzelfsprekendheid maar de VLIR verkoos uiteindelijk eenduidigheid boven de huidige ambiguïteit. De associaties, het mechanisme waarin voorzien werd in het decreet, lijken daartoe een geschikt instrument. De realisatie van dit project zal een werk van lange adem zijn.

Wat de invoering van een accreditatiesysteem betreft, wijs ik erop dat het niet is omdat overal dezelfde vlag wordt gecreëerd – die van bachelor en master – dat die vlag ook overal dezelfde lading dekt. Er is daarom nood aan een controlesysteem dat de vergelijkbaarheid van de kwaliteit van de opleidingen garandeert. Hiervoor werd gekozen voor een accreditatiesysteem als metatoets van de visitatieoordelen, wat de VLIR als positief evalueert.

De Vlaamse universiteiten hebben al meer dan tien jaar een behoorlijk werkend extern onderwijsvisitatiesysteem, waarbij de nadruk vooral ligt op de optimalisering en pas in tweede instantie op de verantwoording. De VLIR heeft in 2001, na de eerste visitatieronde, beslist om het systeem aan te scherpen, dit op basis van de opgedane ervaringen.

Van accreditatie was toen nog geen sprake, maar een aantal van de doorgevoerde wijzigingen bereidden ons toch op een interessante manier voor op de invoering van een accreditatiesysteem. De aanscherping bestond er vooral in dat van de visitatiecommissie meer dan vroeger een transparant en duidelijk oordeel wordt gevraagd over een aantal afgebakende kwaliteitsaspecten, uitgedrukt in de vorm van een kwantitatief oordeel.

De bepalingen over accreditatie in het ontwerp van onderwijsdecreet sluiten dus goed aan bij het huidige accreditatiesysteem. Dit wil nog niet zeggen dat de overgang geen consequenties zal hebben. Zo zal de aard van de visitatieprocessen in de toekomst veranderingen ondergaan, niet alleen in vorm, maar de onderwijsinstellingen zullen de visitaties ook anders gaan beleven. De uitkomst van de visitatie zal immers de basis zijn waarop de accreditatieorganisatie al dan niet een positief oordeel zal uitspreken.

Ik ga even in op de relatie tussen Vlaanderen en Nederland op dit gebied. Vlaanderen heeft gedurende een bepaalde tijd op Nederland achterop gehinkt, maar beent Nederland zeer snel bij. Een vergelijking tussen de Nederlandse wetgeving en de uitgewerkte Nederlandse kaders voor de accreditatie van bestaande en nieuwe opleidingen enerzijds, en de inhoud van het ontwerp van onderwijsdecreet en het huidige visitatieprotocol van de VLIR anderzijds, toont aan dat er heel wat overeenkomsten zijn vast te stellen. Het werk dat nodig is om tot een onderlinge afstemming te komen, is niet groot. Uit het rechtstreekse overleg tussen VLIR, Vlhora en andere actoren met de NAO, blijkt bovendien dat onze vroegere vrees dat we gewoon meelopers zouden zijn, ongegrond is. Er is de garantie dat Vlaanderen inspraak heeft in het Nederlands-Vlaamse accreditatiesysteem.

Ik zal zeer kort zijn over de associaties. Associaties zijn nodig met het oog op de academisering van de tweecyclussenopleidingen. Zij vormen tevens een goed instrument om onderwijsprogramma's en kwaliteitszorgsystemen beter op mekaar af te stemmen. Zij spelen op die manier een potentieel positieve rol in het flexibiliseren van de overgangen tussen diverse vormen van onderwijs. De VLIR is van mening dat de regelingen die in het decreet staan opgenomen, hiervoor een adequate basis vormen. De universiteiten zijn zeker bereid om in dat associatieproces een belangrijke voortrekkersrol te spelen. Zij zijn daar trouwens al mee bezig, maar dit proces zal de nodige tijd vergen. De universiteiten moeten daarbij voldoende respect blijven opbrengen voor de eigenheid van alle instellingen, én ook aandacht besteden aan de éécyclusopleidingen.

Ik ga nog even in op het onderdeel van het ontwerp dat betrekking heeft op de toelatingsvoorwaarden voor de diverse opleidingen. De memorie van toelichting bij artikel 68 toont aan dat dit artikel een nadrukkelijke poging is om voor meer flexibiliteit te zorgen. Een van de essentiële onderdelen van het flexibiliteitdebat is de toegang tot het hoger onderwijs. Het artikel streeft naar een evenwicht tussen de creatie van flexibele overgangen en het instellen van grenzen en het geven van discretierecht aan de ontvangende instellingen en opleidingen. De VLIR kan zich vinden in dit artikel. Het is evident dat vormen van voorbereidings- en schakelprogramma's hierin een belangrijke rol spelen. Het valoriseren van elders verworven competenties zal in het licht van die flexibiliteit een belangrijke rol spelen.

Het nagestreefde evenwicht is niet makkelijk te bereiken. Ik verwijs naar de overgangen van professionele bacheloropleidingen naar masteropleidingen. De universiteiten staan erop dat schakelpro-

gramma's van voldoende omvang worden uitgewerkt, niet uit territoriale overwegingen of een superioriteitsgevoel, maar uit zorg om de kwaliteit. In het verleden ervoeren universiteiten dat studenten uit andere opleidingen het vaak zeer moeilijk hadden. Het is makkelijk om studenten maar toe te laten, terwijl die studenten dan achteraf worden geconfronteerd met een studierealiteit die ze niet aankunnen. Belangrijk is ook dat er geen vorm van competitie ontstaat tussen de universiteiten, die studenten kunnen proberen te lokken door te zeggen dat de overgang bij hun makkelijker is dan elders. Dat creëert alleen maar een neerwaartse kwaliteitsspiraal.

De omvormingsoperatie van de bestaande opleidingen naar de nieuwe structuur nemen de universiteiten ernstig. Ze dragen er bijvoorbeeld zorg voor dat de bacheloropleidingen meer zullen zijn dan een verlengde vorm van de kandidaturen. De omvormingsdossiers en de erkenningscommissie uit het ontwerp van decreet lijken ons goede instrumenten.

Wat de timing betreft, wil ik niet verhelen dat de voorbereidingen van de omvormingen, met als cruciale data 30 juni voor de indiening van de omvormingsdossiers en 2004-2005 als startjaar, een grote druk leggen op de instellingen. Wijzigingen in de ontwerpvisie van het decreet hebben instellingen die al vroeg bezig waren met de voorbereidingen, problemen bezorgd, wat tot enig tandengeknars aanleiding heeft gegeven. Toch zijn de universiteiten geen vragende partij voor verder uitstel : de trein rijdt, laat hem rijden. Ik zou met aandrang willen vragen om ervoor te zorgen dat eventuele veranderingen die men nog zou willen aanbrengen in het decreet, de interne logica van het ontwerp van decreet niet in gevaar brengen. De opleidingen die niet anders kunnen dan zich nu voor te bereiden, zullen op deze manier niet opnieuw een stuk terug worden geslagen.

Wat de heikele problematiek betreft van de studieomvang van de masteropleiding, beperk ik me ertoe te zeggen dat de VLIR en de universiteiten al lang vragende partij zijn voor duidelijkheid hierover. Ingaande op de suggestie van de minister van Onderwijs bij de opening van het academiejaar in Leuven, heeft de VLIR in november een standpunt ingenomen. Ik zal de commissie de tekst bezorgen. Het is duidelijk dat in deze thematiek zowel stellingen pro als contra kunnen worden verdedigd.

De VLIR heeft, rekening houdend met de visie van de minister dat zij nu geen veralgemeende studieduurverlenging wil, haar standpunt gebaseerd op de norm van de opleidingsduur die nu bestaat. Voor die opleidingen waarvoor het internationaal het duidelijkst is dat er een extra jaar bestaat en waar de meeste studenten doorvloeien naar een doctoraat, willen we overgaan tot de toevoeging van een extra jaar, maar met behoud van een studievariant van de huidige omvang. De VLIR wacht nog steeds op een antwoord op zijn voorstellen.

De heer Guy Aelterman : Ik zal ingaan op de veranderingen die de laatste jaren al plaatsvonden in de hogescholen, op het positieve van dit ontwerp van decreet, op een aantal aandachtspunten en op de vraag om een vervolg op dit ontwerp van structuurdecreet.

Het decreet van 1994 heeft voor de hogescholen voor een aardverschuiving gezorgd. Sinds 1995 werd het aantal hogescholen van 164 teruggebracht naar 22 : in Brussel van 22 naar 4, in Antwerpen van 32 naar 4, in Hasselt van 11 naar 3, in Brugge van 6 naar 2, in Gent van 26 naar 4. In Dendermonde, Ronse en Eeklo zijn zelfs geen hogescholen meer.

Ook het opleidingsaanbod is in die periode gereduceerd. Zo daalde het aantal instellingen voor normaalopleidingen van 48 naar 19 en dat voor economische opleidingen van 41 naar 17. Terwijl het aantal instellingen, het aantal opleidingen en het aantal vestigingsplaatsen verminderde, steeg sinds 1995 wel het aantal studenten met ongeveer 10 procent tot het stabiliseerde rond de 96.000. Die tendens is niet merkbaar merkbaar voor de financierbare studenten, maar nog meer voor degenen die regelmatig ingeschreven zijn. Dat komt door de nieuwe regeling voor vrijstellingen en de toename van het aantal buitenlandse studenten. De combinatie van deze gegevens brengt met zich mee dat het aantal studenten per instelling gegroeid is van 550 tot 4500.

Sinds 1995 kregen de hogescholen ook heel wat bijkomende taken en verplichtingen en dat niet alleen door de uitvoering van het decreet van 1994. Ze moeten ook rekening houden met de effecten van de wetgeving inzake milieu, veiligheid, volksgezondheid en welzijn, (bijvoorbeeld controle geneeskunde) ; de interne en externe kwaliteitszorg uitbouwen ; een nieuw personeelsbeleid voeren en de financiële gevolgen van enkele CAO's verwerken. Als gevolg daarvan is de taakbelasting en de stress vergroot, wat bevestigd wordt door studies in opdracht van de minister van Onderwijs en de SERV, zoals die van mevrouw Smolders.

De evolutie van de financiële middelen laat zien dat zowel door de vorige als door de huidige minister van Onderwijs inspanningen werden gedaan. Minister Van den Bossche trok een half miljard frank uit voor de stijging van het aantal studenten en minister Vanderpoorten haalde de terbeschikkingstelling uit de enveloppe, wat eveneens goed was voor een half miljard frank. Zij deed ook nog een extra injectie in de financiering van de sociale voorzieningen en investeringen.

Als men de evolutie van de middelen voor de hogescholen zonder de terbeschikkingstelling bekijkt, blijkt dat die een duidelijk dalende tendens tussen 1995 en vandaag vertoont. Er waren in 2002-2003 inspanningen voor de academisering en de voorbereiding op de nieuwe structuur, maar tegenover die nieuwe middelen staan dus ook nieuwe taken.

De conclusie is dat de hogescholen thans over 7 tot 8 procent minder middelen per student beschikken voor de basisfinanciering. De inspanning die wordt gedaan om aanvullende middelen uit te trekken (ten belope van een halve fulltime-equivalent per 1000 studenten) blijft beperkt. Het gaat hier voor de 100.000 Vlaamse hogeschoolstudenten om een bedrag van 1,9 miljoen euro. Als men dat vergelijkt met de 2 miljoen euro voor de uitstapvergoeding van de heer Schouppe… Hetzelfde kan gezegd worden over de vier fulltime-equivalenten voor de academisering per 1.000 studenten.

De Vlhora juicht wel toe dat het ontwerp voortaan een duidelijke structuur biedt en één ruimte creëert voor het hele hoger onderwijs. Voorts appreciëren wij het omvattende Europese kader, dat tevens mogelijkheden openlaat voor een gedifferentieerde aanpak per land. Het is goed dat het onderzoek geïntegreerd wordt aangepakt. De hogescholen vragen immers niet zozeer om zelf fundamenteel onderzoek te mogen doen, als wel dat hun competentie in het onderzoek zou worden ingezet. De Vlhora juicht het complementaire in de associaties toe. Zij bevorderen de samenwerking op het vlak van onderwijs, onderzoek en dienstverlening. Tot slot waarderen wij de mogelijkheid om het aanbod te optimaliseren en af te stemmen.

De Vlhora juicht toe dat het ontwerp gedifferentieerde leerwegen mogelijk maakt. Het streeft ook terecht naar een gelijke behandeling van de studenten uit de hogescholen en de universiteiten. Dat het ontwerp een kwaliteitsbewakingsysteem invoert, sluit aan op een ontwikkeling die binnen de hogescholen de voorbije jaren bezig is, zowel intern als extern. Wat dat laatste betreft, proberen wij nu al het visitatiemodel dichter en dichter te laten aansluiten bij de toekomstige accreditatie.

Wel vragen wij aandacht voor de problematiek van de programmeringsdrift en de herbenaming van opleidingen. De bewuste reductieoperatie van benamingen sinds 1995 mag niet opnieuw naar een proliferatie worden omgebogen. Het ontwerp mag ook het behoud van de eigenheid van de bestaande opleidingen niet uit het oog verliezen. Het moet voorts oog hebben voor de oude graden, zoals die van gegradueerde en licentiaat. Hoe hen inschakelen in de nieuwe structuur ? Er is ook waakzaamheid nodig ten aanzien van de afscherming van beroepen door de federale overheid, die immers de toegang regelt. Tot slot moet elke associatie, zonder enige discriminatie, dezelfde slagkracht krijgen.

De Vlhora vraagt tevens aandacht voor het tijdspad dat wordt uitgezet voor de accreditatie en voor de kosten die daarmee gepaard gaan. Die lopen immers makkelijk op van een half miljoen tot een miljoen frank. Men moet vermijden dat de inspanningen op het vlak van visitaties, die thans aan de gang zijn, voor niets blijken te zijn en dat alles weer moet overgedaan worden omdat de verslaggeving niet voor 31 december van dit jaar klaar zal zijn. Enkele andere items vermeld ik alleen maar, omdat andere gasten er later dieper zullen op ingaan : de integratie van de kunstopleidingen, de verhouding met HOSP en het tussenniveau tussen secundair en hoger onderwijs. Wat de overgang tussen de twee laatstgenoemde betreft, is het niet de bedoeling dat men voortaan zonder diploma gelijk welke opleiding kan aanvatten, zoals De Standaard gisteren ten onrechte suggereerde. Wel willen wij oudere, ervaren werknemers zonder diploma secundair onderwijs bepaalde mogelijkheden bieden. Tot slot vragen wij aandacht voor de studentgerichtheid, de financiering (basisfinanciering, optimaliserings- en academiseringsgelden), de basisfinanciering voor onderzoek voor bachelors en de blijvende verschillen in de sociale subsidiëring.

Vlhora acht snelle wetgevende initiatieven wenselijk inzake flexibilisering, studiefinanciering, studentenvoorzieningen, lerarenopleidingen, het toekomstige financieringsmodel (tegen 2007) en de rechtspositie van het personeel.

De heer Hugo Mettepenningen : Ook wij juichen dit initiatief toe, maar kunnen niet nadrukkelijk genoeg stellen dat een billijke ondersteuning voor de financiële verantwoordelijkheid van de hogescholen noodzakelijk is. Zij nemen hun verantwoordelijkheid ondanks een systematische erosie van de

hogescholenenveloppe. Daarenboven staat de zeer ingrijpende Bolognaherstructurering voor de deur.

Voorgaande opmerkingen en de actiedag van de hogescholen zijn gericht op de begrotingscontrole van 2003. We hanteren ook een langetermijnperspectief : het uiteindelijke doel is extra geld voor extra taken, maar vooral een billijke basisfinanciering.

Het is belangrijk dat de associaties in het ontwerp ruime bevoegdheden krijgen. Ze moeten een behoorlijke vrijheid krijgen voor de verdere uitbouw van de associatie. Wij gaan uit van een vrij, verzelfstandigd en autonoom functionerend hoger onderwijs, zonder voortdurende regulering en inmenging onderweg.

Een structurele aanpak van de basisfinanciering is reeds vernoemd. De hogescholen moeten voort functioneren, daarom vragen ze dat het debat op korte termijn afgerond wordt. De druk op de uitvoering wordt immers steeds groter, terwijl de middelen schaars blijven.

Autonomie en verzelfstandiging is belangrijk voor het vrij onderwijs. Daarom vragen we een open invulling van het begrip associatie. Er is reeds gesproken over de gelden voor de sociale voorzieningen en het structureren van de betoelaging daarvan. We zijn akkoord met de voorgestelde maatregelen voor de regionale samenwerking. De instellingen moeten echter vrijwillig en autonoom over samenwerking kunnen beslissen. Ook de basisfinanciering past in dat beeld : voldoende middelen om autonoom een redelijk beleid te kunnen voeren. Ik verwijs daarvoor tevens naar het creditsysteem en de flexibilisering.

Voorts wil ik het hebben over het financieel onevenwicht binnen het hoger onderwijs, de voorgestelde maatregelen voor de lerarenopleiding, de flexibilisering, de sociale voorzieningen en de samenhang met de federale regelgeving.

Uit de tabel over de evolutie van het budget hoger onderwijs blijkt dat het verschil in middelen tussen universiteiten en hoger onderwijs groeit. De bron van die cijfers is onverdacht, namelijk Het Vlaams Onderwijs in Beeld, een uitgave van het departement Onderwijs. Zowel de universiteiten als de hogescholen staan voor dezelfde uitdagingen. Nochtans is het verschil in de kostprijs per student tussen hogeschool en universiteit toegenomen. Bekijkt men de evolutie van het budget hoger onderwijs, dan kan worden vastgesteld dat het verschil tussen universiteiten en hogescholen tussen 1999 en 2002 is verviervoudigd. Ondanks dezelfde uitdagingen is het verschil nooit zo groot geweest. Uit de bovenvermelde publicatie blijkt overigens ook dat de middelen per leerling in het secundair onderwijs gelijk blijven, terwijl die van de hogescholen dalen.

Het aantal financierbare studenten tussen 1996 en 2001 stijgt, het onderwijzend personeel daalt. Er is dus minder personeel voor meer studenten. We vrezen dat dat de dienstverlening bij onze kerntaak, namelijk onderwijs geven, verder dreigt aan te tasten. In 1996 waren er ongeveer 11,3 studenten per onderwijzend personeelslid, nu zijn dat er ongeveer 13,5. In het universitaire onderwijs is de situatie beter.

Er is dus sprake van een financieel onevenwicht binnen het hoger onderwijs. Het ontwerp structuurdecreet geldt voor beide onderwijsvormen. Ze krijgen dezelfde doelstellingen, dezelfde uitdagingen maar niet dezelfde middelen. De hogescholenenveloppe is bevroren en dreigt gelijk te blijven tot een nieuw financieringssysteem in 2007. Misschien kunnen de acties een budgetherziening voor 2003 op gang brengen en we hebben daarbij enkele duidelijke vragen.

Beursstudenten betalen lagere inschrijvingsgelden. Is het niet mogelijk om de hogescholen met veel beursstudenten daarvoor te compenseren ? Ze worden nu gestraft voor hun sociale toegankelijkheid. Het zou ook zinvol zijn om het systeem van de puntengewichten te evalueren.

Alle opleidingen zouden bij extra financiering hetzelfde puntengewicht moeten krijgen, namelijk een factor 1. De Bolognahervorming geldt immers voor alle opleidingen.

Er is sinds 1994, toen de factor bepaald werd, heel wat gebeurd in alle studiegebieden, onder meer op vlak van onderwijsvernieuwingen, stijging van de overheadkosten, versnippering van taken.

Samengevat pleiten we voor een billijke basisfinanciering in plaats van een projectfinanciering. De middelen voor wetenschappelijk onderzoek moeten deel uitmaken van de basisfinanciering. Bij de financiering moet rekening gehouden worden met een aantal evoluties. De vergrijzingkost zal toenemen. De noodzakelijke academisering, een doelstelling in het ontwerp, is ontoereikend gesubsidieerd. Bij de accreditering, onder meer op vlak van wetenschappelijk onderzoek, start het hoger onderwijs van twee cycli vanuit een zwakkere positie. Voor de indexering verwijs ik naar artikel 184

van het hogescholendecreet. De hogescholen derven immers aanzienlijke middelen door een onjuiste indexering. Hoe dan ook is een actualisering of een actuele kijk op actuele studentencijfers nodig. Bij de berekening moet een gemiddeld aantal studenten van de laatste drie jaren in rekening genomen worden. Het evolutiepatroon van de studenten is immers een belangrijk element bij de financiering van de hogescholen.

Als er één onderwijsaanbod komt en één structuurdecreet voor één hoger onderwijs, pleiten we ook voor transparantie van het aanbod en integratie van het hoger onderwijs voor sociale promotie (HOSP). We menen dat er één accreditatieprocedure moet zijn voor het volledige hoger onderwijs, inclusief het HOSP. Bachelor- en masterdiploma's kunnen dan afgeleverd worden door hogescholen en universiteiten. Buiten de associaties kan er dan geen hoger onderwijs aangeboden worden. Dat zal verdere versnippering, een doelstelling van het ontwerp, verhinderen.

Ik ben van mening dat de Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO), in die mate dat zij Hoger Onderwijs voor Sociale Promotie (HOSP) aanbieden, in een tussenfase kunnen streven naar een partnership met de associatie. Dit moet geplaatst worden in de context van de flexibilisering. Uiteraard moet er ook sprake zijn van het verwerven van credits, maar ook dit is een verantwoordelijkheid van de ontvangende instelling binnen het hoger onderwijs, namelijk hogeschool of universiteit. In de context van schaalvergroting, integratie en transparantie van het aanbod, mag de sector van het HOSP volgens mij niet voorbijgaan aan de herstructurering van het hoger onderwijs. Zo verwijs ik bijvoorbeeld ook naar het dossier van de programmatie. Hogescholen kunnen niet programmeren en dus stelt zich de vraag of dit verder in het HOSP wel moet kunnen gebeuren. Dit zijn punten die volgens mij in de cultuur van het structuurdecreet en de context van de associatie moeten worden behandeld.

Een volgend punt is de samenhang met de federale regelgeving. Regelmatig wordt er geen factuur gemaakt voor bijkomende opdrachten en middelen. Terzijde is er ook verwezen naar het dossier van de arbeidsgeneeskundige onderzoeken. Jarenlang is er onduidelijkheid geweest en financiële onzekerheid bij de hogescholen. Ik stel dan ook soms de vraag of de federale regering de problematiek van het Vlaams onderwijs voldoende kent en in welke mate er eventueel sterkere connecties moeten ontwikkeld worden tussen de federale en de gemeenschapsregering.

Een laatste punt houdt verband met de problematiek inzake accountancy en fiscaliteit en betreft de vraag of de federale regering de waarde van het Vlaams onderwijs wel voldoende waardeert. Zij geeft bijvoorbeeld onvoldoende ondersteuning in de erkenning van de opleidingen en geeft te veel ruimte aan de beroepsverenigingen die hierbij betrokken zijn. Dit is een actueel dossier waarbij ook mag worden verwezen naar landmeters en andere beroepen. Het zal waarschijnlijk als een belangrijke discussie op de voorgrond treden.

Professor Aelterman heeft ook verwezen naar de lerarenopleiding. In het verleden hebben we een werkdocument in verband met de hervorming van de lerarenopleiding van de minister gekregen. Er is mij uitdrukkelijk gevraagd om de sterke verwachtingen te uiten die aanwezig zijn bij het opleidend personeel in verband met de taak van de overheid om tot een herformulering te komen van de basiscompetenties, waarbij wordt aangegeven waarvoor de professioneel-initiële lerarenopleiding als basisopleiding instaat en wat daarna als permanente vorming verworven wordt. Ik vind ook dat de voortgezette lerarenopleiding een volwaardige financiering verdient zoals de initiële lerarenopleiding.

Belangrijk is dat er een duidelijk partnership tussen de opleiding en het werkveld ondersteund wordt. Er moet een duidelijke flexibilisering van de opleidingstrajecten mogelijk zijn en binnen de opleidingen moet men omgaan met verschillen. Zo verwijs ik bijvoorbeeld naar het gelijke-kansendecreet. Ook is er een aanvullend financieel luik nodig in die zin dat innovatie en ICT in het onderwijsveld aanwezig moeten zijn, maar dat lerarenopleidingen op dit vlak niet achterna mogen hinken.

Accreditatie zorgt niet enkel voor een bijkomende financiële druk, maar ook voor een druk naar de basisopdrachten zonder compensatie. Het internationaal karakter van de accreditatie mag zich volgens mij niet enkel beperken tot louter een samenwerking met Nederland. In het debat van vorige week werd ook aangehaald dat er een garantie voor voortgezette democratisering werd gevraagd tegenover de mogelijke vermarkting van het hoger onderwijs. Onderwijsdoelen reiken verder dan een louter financieel of economisch rendement. De maatschappelijke rol van het hoger onderwijs moet gegarandeerd blijven, ondanks groeiende druk tot economiseren. Verder is reeds verwezen naar het onderscheid maar ook naar de samenhang tussen visitatie en accreditatie.

Wat betreft de flexibilisering zou ik graag een belangrijk accent willen leggen. Ik heb reeds verwezen naar respect voor de autonomie van een instelling, maar ook naar de aandacht die moet gegeven worden aan de vergelijkbaarheid van de programma's. Vooral de begeleiding van de studenten moet centraal blijven staan.

Het verschil aan sociale voorzieningen moet verdwijnen omdat elke student het recht moet hebben op voldoende ondersteuning die niet beïnvloed wordt door studiekeuze of onderwijsinstelling. Daarbij verwijs ik naar het onderscheid met de voorziening voor universiteiten.

Ik pleit er ook voor dat er een objectieve kijk op het cijfermateriaal wordt opgebouwd, niet alleen vanuit het budgettaire oogpunt van de overheid, maar ook vanuit het oogpunt van de behoeften van de hogescholen.

De laatste jaren zijn er veel dossiers geweest waarbij er verschillende invalshoeken en discussies waren, dit zowel tussen hogescholen onderling als naar andere koepelorganisaties toe. Men keek zeer wantrouwig naar instellingen en verdedigers van bepaalde standpunten, zodat een neutrale en objectieve blik absoluut noodzakelijk is.

De voorzitter : Mijnheer Mettepenningen, u bent ook voorbijgegaan aan het structuurdecreet naar datgene wat nog moet worden gerealiseerd. Het is echter goed dat ook dit ter discussie komt. Ik geef nu het woord aan mijn collega's om vragen te stellen.

De heer Chris Vandenbroeke : Ik zou graag mijn waardering uitspreken over de aanzet die door de drie sprekers is aangebracht. In uw uiteenzetting heb ik een positieve inschatting gehoord, maar ook een kritische blik op het prijskaartje.

Een eerste vraag is gericht aan professor Van Avermaet. Het toverwoord is accreditatie, waarbij ik echter enkele opmerkingen heb. Accreditatie moet garant staan voor kwaliteit, maar hoe is dit mogelijk als we vandaag nog steeds niet weten hoe de structuur van de opleidingen eruit zal zien ? Ik herneem de woorden van rector Oosterlinck, die beweerde dat de ideale structuur 3-5-8 zou zijn, maar dat men zich tot nader order bij 3+1 moet houden. Hoe kan de kwaliteit van de master dan worden ingeschat ? Daarbij aansluitend maak ik graag de bedenking dat wij via de visitatie de absolute garantie hadden van kwaliteitsbewaking. Sinds een paar dagen wordt dit bevestigd doordat twee van onze Vlaamse universiteiten in de top tien op wereldschaal worden geplaatst. Naast de visitatie wilt u nu accreditatie, die dan in het bijzonder zou zijn afgestemd op Nederland. Gaat men dan niet inboeten aan kwaliteit ?

Een volgende vraag betreft de timing. U beweert allen dat wij vooruit moeten, maar bij mijn weten impliceert Bologna dat wij tijd hebben tot 1 oktober 2010. Wij hebben dus nog 7 jaar tijd om rustig alles voor te bereiden en te optimaliseren, daar waar een haastige optimalisatie nu misschien plaats moet ruimen voor improvisatie. Namens mijn partij ambieer ik echter optimalisatie. Ik vrees er een beetje voor dat we ons overhaasten door absoluut op 1 oktober 2004 te willen starten.

Mijn laatste vraag richt zich tot de heer Aelterman en de heer Mettepenningen. Professor Aelterman heeft volgens mij met recht en reden het pijnpunt van de financiering onder de aandacht gebracht. Nu krijgen we met het structuurdecreet voor de hogescholen de bijkomende opdracht dat men aan onderzoek moet doen. Wij hadden een minimale HOBU-beurs voor onderzoek, maar die moet nu gedeeld worden met de universiteiten. Universiteiten zijn op dit terrein steeds vragende partij geweest voor grotere en betere beurzen. Als de hogescholen hierin geïntegreerd worden en wij dit kwaliteitsvol willen laten verlopen, zal hier een prijskaartje aan vasthangen dat u vermoedelijk al heeft bepaald. Ook wil ik opmerken, en dit is eveneens gericht tot de heer Mettepenningen, dat indien een vierde van de studentenpopulatie aan de hogescholen van het lange type is, dit inhoudt dat men de financiering moet aanpassen. Deze populatie zit inderdaad ten volle mee in het proces van academisering. Het is eenvoudig de simulatie te maken. Als men deze populatie financieel gaat beschouwen als universiteitstudenten, komt men aan een prijskaartje van meerdere miljarden Belgische frank. Als we dan ook de onderzoeksopdrachten die erbij komen en de sociale toelagen met andere elementen in aanmerking nemen, zou ik graag van u horen wat de prijs hiervan is. Welke supplementaire middelen hebben we nodig op korte en middellange termijn ? Dit prijskaartje zou ik willen kennen en aan de regering voorleggen.

De heer Dirk De Cock : Accreditatie moet garant staan voor de kwaliteitszorgbewaking. Op welke manier kan het accreditatiesysteem de vergelijking doorstaan met de weggevallen homologatie ? Wat is volgens de VLIR en de Vlhora de aangewezen weg ? Verder had ik graag de mening van beide organisaties over het taalartikel dat in het ontwerp van structuurdecreet is ingeschreven.

De heer Luc Martens : Het onderwijs Sociale Promotie staat al tien jaar te trappelen voor een nieuwe regeling. We zijn er nog niet in geslaagd om een nieuwe regeling uit te werken. Welke mogelijkheden zijn er vervat in de voorliggende teksten ? Uit een audit is gebleken dat het OSP, zowel op het vlak van het aanbod als van de kwaliteit, zeer heterogeen is. Er zijn een aantal instellingen die klaar zijn. Hoe kijkt u daar tegenaan ?

Professor Eddy Van Avermaet : Accreditatie is voor mij geen toverwoord. Ik heb me lange tijd afgevraagd waarom accreditatie nodig is omdat er een goed werkend visitatiesysteem bestaat. Ondertussen bekijk ik accreditatie vanuit Europees perspectief.

Een goed werkend kwaliteitszorgsysteem in de vorm van de visitaties, is geen garantie dat de kwaliteitszorgsystemen die elders bestaan, van vergelijkbare kwaliteit zijn. Daarom is er vraag naar een instantie die de kwaliteit van de respectieve kwaliteitszorgsystemen bewaakt.

Als zodanig heeft men geen accreditatiesysteem nodig. Er zijn landen waar er geen onderscheid bestaat tussen een visitatie- en een accreditatiesysteem. Accreditatie als model doet de metatoets of het visitatiesysteem naar behoren heeft gewerkt.

Verder is mijn basisstandpunt dat het accreditatiesysteem in het bekijken van de kwaliteit van de opleiding niet moet uitgaan van de studieomvang van de opleiding maar van de competenties die door de opleiding worden gerealiseerd. In dat opzicht is 3 +1 versus 3 +2 geen absolute maatstaf. Ik beperk me tot een vergelijking met Nederland, waar men niet altijd 3 +2 heeft. In de wetenschappen heeft men +2 terwijl dat in Vlaanderen +1 is, maar er zijn richtingen in de humane wetenschappen waar Vlaanderen +2 heeft en Nederland niet. Als er een gemeenschappelijke accreditatie van de psychologieopleidingen moet worden bekeken in Vlaanderen en Nederland, dan rijst het probleem dat Vlaanderen +2 heeft en Nederland +1. De duur van de studies is belangrijk, maar moet niet an sich worden bekeken. Het is belangrijk om na te gaan wat het profiel van de volledige opleiding is en welke doelstellingen ze wil realiseren.

Accreditatie alleen met Nederland ? Onmiddellijk streven naar een gezamenlijk Europees accreditatiesysteem werkt niet. Men moet vertrekken van samenwerkingsverbanden tussen gelijkgezinde systemen.

De verdere weg moet niet noodzakelijk de vorm aannemen van een groot systeem. De formule van wederzijdse accreditatie van respectieve systemen op grond van vergelijkbare criteria lijkt de aangewezen weg te zijn.

De heer Guy Aelterman : Accreditatie ligt in het verlengde van datgene waarmee we al bezig zijn in de hogescholen (interne kwaliteitszorg en visitatie). Men mag dat niet los van elkaar bekijken.

Verder is het een pragmatische aanpak om met twee partners (Vlaanderen en Nederland) te starten met een gemeenschappelijk accreditatieorgaan. We zullen internationaal wel zien hoe we naar elkaar toegroeien. In het kader van de vermarkting komen er steeds meer private groeperingen op de markt die de accreditatie in handen nemen.

Een rijke hogeschool of universiteit kan zich permitteren om in een internationaal privaatgericht systeem mee te spelen, maar dat kost zeer veel geld. We willen dat er een accreditatiesysteem komt binnen een publiekrechtelijk kader zodat men een erkenning krijgt die niet louter gebaseerd is op het financiële aspect.

Op de vraag van de heer De Cock kan ik antwoorden dat de homologatie al is weggevallen door het decreet van 1995. Men kan geen vergelijking meer maken. De hogescholen hebben net als de universiteiten de autonomie gekregen inzake de diploma's. Dat is een evolutie van autonomie en verantwoordelijkheid.

De heer Hugo Mettepenningen : De samenwerking met Nederland is een begin en men mag zich niet daartoe beperken.

Professor Eddy Van Avermaet : Wat de timing betreft, is er inderdaad nog een zee van tijd als men bedoelt dat men in 2010 moet starten. De intentie van de Bologna-verklaring is evenwel dat het systeem in 2010 goed moet werken. Het klopt dat de instellingen onder druk staan en dat er veel werk is met de voorbereidingen, en het is belangrijk om voldoende tijd te nemen, maar de instellingen zijn reeds een hele tijd bezig met die voorbereidingen.

De KULeuven heeft bijvoorbeeld in juni 2001 de eerste kadernota voor alle opleidingen opgesteld met het perspectief van waaruit men de opleidingen wil hervormen. We zullen de datum van 2010 op een gedegen manier kunnen halen, maar ik ontken niet dat het hard werken is. Het is belangrijk om het huidige elan niet te breken.

De heer Guy Aelterman : De vraag naar de supplementaire kosten van de academisering : dit hoeft geen lineaire operatie te zijn. Het is een feit dat er ook tussen universiteiten een groot verschil is per student. Ook binnen de universiteiten heeft men een verschil in de productie van wetenschappelijk onderzoek naargelang de faculteiten. Dat wil niet zeggen dat het probleem van de financiering van de academisering daarmee van de baan is geveegd.

Als men associaties vormt, is het de bedoeling om competenties bij elkaar te brengen. In hogescholen die een twee-cyclusopleiding hebben sinds 1977 en zeker sinds het decreet van 1995 kan men maar docent zijn nadat men een doctoraat heeft behaald.

De laatste jaren stelt men vast dat er enorm veel mensen met een doctoraat en enorm veel capaciteiten binnenkomen. Als men dat potentieel niet terugkoppelt aan de universiteiten, dan is de wetenschappelijke competentieopbouw feitelijk voor niets geweest.

Momenteel proberen we in een aantal projecten met de universiteiten samen te werken om de competenties te behouden. De bedoeling is : enerzijds academisering en anderzijds binnen de associatie de competenties optimaal te gebruiken. Ik wil daaraan geen prijskaartje koppelen. Dat kan worden onderzocht. Het is evenwel geen lineair verband.

De heer Chris Vandenbroeke : Deze oefening is toch meer dan alleen een beetje bijsturen.

De heer Guy Aelterman : Dat klopt. Er zijn een aantal zaken vrij dringend, zoals de aanvullende middelen om de BaMa in te voeren. Verder is de academisering een project dat men op een aantal jaar moet plannen. We beginnen in de eerste plaats met de mensen die reeds actief zijn in het wetenschappelijk onderzoek. Men kan niet vragen aan mensen die al twintig tot dertig jaar aan een hogeschool zijn verbonden, om plots te beginnen met wetenschappelijk onderzoek. We vragen dat de overheid een planning voor de financiering opstelt.

De heer Hugo Mettepenningen : Dat heeft te maken met de notie van bevroren enveloppe. Het gaat over het opbouwen van middelen voor de basisfinanciering. Ik spreek niet over zwart geld maar over gekleurd geld dat naar bepaalde projecten zou gaan.

Academisering betekent een belangrijke meerwaarde op het vlak van transparantie voor de studenten en de maatschappelijke context, maar ook voor het optimaliseren van de competenties die zowel in het tweecyclus- als universitair onderwijs aanwezig zijn. Ik heb daarbij verwezen naar de achterstand bij de hogescholen, bijvoorbeeld op het vlak van wetenschappelijk onderzoek.

Men stelt vast dat dezelfde professoren en hoogleraars onderzoek doen, mogelijk in een universiteit of in een hogeschool, over dezelfde relevante thema's in twee verschillende omgevingen met twee verschillende snelheden inzake financiële mogelijkheden. In die context is optimalisering nodig.

De heer Guy Aelterman : Iedereen weet dat vooral de hogeschoolopleidingen van één cyclus een toename van de studentenpopulatie kennen. Door te financieren met een gesloten enveloppe zijn de inkomsten gedaald in het hoger kunstonderwijs en de opleidingen van twee cycli waar de studentenpopulatie niet is gestegen. Die opleidingen vragen niet om te actualiseren volgens het laatste studentenaantal omdat ze daar het slachtoffer van zouden worden.

De discussie over artikel 91 slaat eigenlijk op de voortgezette opleidingen, en die worden niet echt aangeboden door de hogescholen. Het enige wat de hogescholen vragen, is dat buitenlandse gastdocenten in hun eigen taal mogen doceren. In het kunstonderwijs moeten we onze docenten vaak in het buitenland zoeken.

Voorts zou het in beperkte mate mogelijk moeten zijn om enkele internationale aspecten uit de opleiding in een vreemde taal te doceren. Ik denk bijvoorbeeld aan de opleiding Hotelmanagement, waar men nu al met een internationaal accrediteringssysteem werkt.

Het is hoegenaamd niet de bedoeling van de hogescholen om de opleiding volledig in een andere taal aan te bieden. Uiteindelijk hebben wij een democratische opdracht. Uit studies blijkt dat wij ook zwakke groepen aantrekken. Het is zeker niet onze bedoeling om voor een bijkomende taalbarrière te zorgen.

De heer Chris Vandenbroeke : U pleit nu voor een beperkte mogelijkheid, maar in uw tekst wil u er duidelijk voluit voor gaan. Hoe kunt u garanderen dat maximaal 25 procent van de opleiding in een andere taal zal worden aangeboden ? Uiteindelijk beslissen de instellingen autonoom.

De heer Guy Aelterman : Het ontwerp van decreet bepaalt dat wij onze taalpolitiek toelichten in een

jaarverslag voor de Vlaamse regering en het Vlaams Parlement.

Mocht een instelling misbruik maken van deze kans, dan moet men tegen die welbepaalde instelling optreden. De instellingen die op een evenwichtige manier met hun autonomie omgaan, mogen niet mee gestraft worden.

De heer Eddy Van Avermaet : De VLIR vindt artikel 91 van het ontwerp van decreet streng genoeg. Men zou daaruit kunnen afleiden dat de universiteiten niet begaan zijn met het Nederlands en uitgaan van de veronderstelling dat alle docenten en studenten voldoende Engels spreken en begrijpen. Dat klopt niet. Het Nederlands is en blijft onze voertaal.

Naarmate men echter stijgt in de hiërarchie van de opleidingen, nemen de graad van specialisatie en het internationale karakter toe. In functie daarvan zouden bepaalde faciliteiten toegestaan moeten zijn. Wij vinden dat het ontwerp van decreet daaraan beantwoordt.

In bepaalde disciplines moet op het niveau van de initiële master evenwel voor een Nederlandse variant gezorgd worden als die volledig in een vreemde taal worden aangeboden.

Aan de KUL is het aantal omvormingsvoorstellen waarin men vraagt op het niveau van de master na bachelor geheel of gedeeltelijk over te stappen op het Engels heel beperkt. Bovendien komen deze voorstellen vooral uit de exacte wetenschappen.

Het bewuste artikel bevat bovendien enkele beschermingsmaatregelen : het jaarverslag, het interne onderwijsreglement, de gemotiveerde hervormingsvoorstellen. Bovendien mag men ervan uitgaan dat de universiteiten zelf ook voorzichtig zijn. Als in een bepaalde opleiding wordt voorgesteld om colleges in het Engels te geven, zullen de universiteiten zelf nagaan of de docenten en studenten dat wel aankunnen. De universiteiten hebben er alle belang bij zelf de kwaliteit van hun opleidingen te bewaken.

De heer Hugo Mettepenningen : Als er sprake is van één hoger onderwijs door middel van één structuurdecreet, dan moet dat op korte termijn al aangepakt worden. De associatiecontext geeft de context van de opportuniteiten aan. De HOSP-opleidingen moeten dezelfde accreditering krijgen als de opleidingen van één cyclus. De hogescholen kunnen niet programmeren. Het zou zonde zijn dit aspect buiten de associatiecontext te houden. Ik vind het niet aangewezen om de ervaring met de kine-opleiding over te doen. Wij pleiten ervoor om de HOSP-problematiek op te nemen in het geheel van de structuurhervormingen hoger onderwijs.

2. Toelichting door de heer Joris Roos, voorzitter van de Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS)

De heer Joris Roos : VVS is tevreden over de inhoud van dit ontwerp van decreet en de manier waarop het tot stand is gekomen. VVS is vanaf het begin nauw betrokken geweest. De luisterbereidheid in de werkgroep was groot. Onze inbreng in dit ontwerp is dus groot. Toch zien wij nog enkele knelpunten.

De VVS heeft het structuurdecreet niet alleen getoetst aan de twee algemene principes van democratisering van het hoger onderwijs en kwaliteitsvol onderwijs maar ook aan de doelstellingen van het Bolognaproces.

We hebben eerst en vooral enkele principiële opmerkingen. De Raad van State heeft opgemerkt dat Vlaanderen niet bevoegd is voor het uitreiken van de titels van bachelor en master.

De VVS pleit er dan ook voor dat een federale wet de krachtlijnen van de BaMa-structuur regelt zodat enerzijds de Grondwet gerespecteerd wordt en anderzijds de structurele eenheid van het Belgisch hoger onderwijs gegarandeerd wordt. In een proces van convergentie in het Europese hoger onderwijs is het niet opportuun erkenning en uitwisseling tussen de Belgische gemeenschappen moeilijker te maken.

De Raad van State heeft ook twee fundamentele bedenkingen gemaakt in verband met de accreditatie. De bevoegdheid om te accrediteren wordt in het voorontwerp van structuurdecreet toegekend aan een accreditatieorgaan dat bij internationaal verdrag zal worden opgericht. Volgens de Raad van State kan de Vlaamse Gemeenschap bij decreet bevoegdheden overdragen aan volkenrechtelijke organisaties, op voorwaarde evenwel dat deze organisaties als zodanig al bestaan. Dat is nog niet het geval met dat accreditatieorgaan. Daar moet dus snel werk van worden gemaakt.

Het accreditatieorgaan zal opleidingen toetsen aan minimale kwaliteits- en niveauvereisten. Die bestaan uit algemene en opleidingsspecifieke accreditatiekaders. De algemene staan al in het voorontwerp van decreet. De opleidingsspecifieke zullen

door het accreditatieorgaan worden opgesteld en door de Vlaamse regering worden goedgekeurd. Volgens de Raad van State zijn de opleidingsspecifieke accreditatiekaders vergelijkbaar met de eindtermen uit het leerplichtonderwijs en moeten minstens bij decreet door het Vlaams Parlement bekrachtigd worden.

De Vlaamse regering moet alles in het werk stellen opdat accreditatie nu al in het voorontwerp van structuurdecreet kan worden opgenomen. Dit bevordert immers de transparantie van de onderwijswereld. Tegelijkertijd moet alles in het werk gesteld worden om een internationaal verdrag met Nederland te sluiten. VVS wijst accreditatie via een louter nationaal accreditatieorgaan ten stelligste af : het zal de kwaliteit en transparantie van het Vlaams hoger onderwijs zeker niet bevorderen.

VVS verzet zich ook tegen de vergelijking van opleidingsspecifieke accreditatiekaders met eindtermen. Om de creativiteit en de academische vrijheid in het Vlaamse hoger onderwijs te vrijwaren, moeten de opleidingsspecifieke accreditatiekaders iets heel soepels en flexibels worden.

Er moet hier uitgegaan worden van een bottomupaanpak : het zijn de opleidingen zelf die, in samenspraak met alle stakeholders binnen de schoot van het accreditatieorgaan, de opleidingsspecifieke kaders opstellen. Accreditatie moet door de overheid bekrachtigde, flexibele zelfregulering worden en niet door de overheid opgelegde, rigide bureaucratisering.

Daarnaast heeft de VVS ook een aantal concrete opmerkingen. De studentenvertegenwoordigers moeten betrokken worden bij het opstellen van de accreditatiekaders door het accreditatieorgaan. In de memorie van toelichting was daar op een bepaald moment sprake van maar dat is helaas nu niet meer het geval.

Als VVS de democratisering als een van haar grootste principes naar voor schuift, houdt dit niet alleen de externe democratisering in, maar evenzeer de interne. Een gemeenschap moet mede beheerd worden door al zijn samenstellende delen. Medebeheer en inspraak zijn goed voor de ontwikkeling van een democratische en tolerante samenleving. Ondanks herhaalde belofte, is de studenteninspraak in dit decreet echter niet geregeld.

De VVS eist dat er ook studenten- en personeelsvertegenwoordigers in de raad van beheer van de associaties worden opgenomen. Er moet verplicht een studentenraad per associatie worden opgericht, gefinancierd door de associatie, die informatie- en adviesrecht krijgt.

De VVS pleit voor de decretale invoering van subdegrees, certificaten voor studietrajecten in het reguliere hoger onderwijs die geen volledige cyclus beslaan. Er bestaat immers een grote maatschappelijke nood aan dergelijke korte opleidingstrajecten, vooral in het huidige hogescholenonderwijs.

Voordeel is dat dergelijke subdegrees algemene waarde hebben binnen het hoger onderwijs en dus later gebruikt kunnen worden voor het verwerven van een graad. Op die manier kunnen zij de toegang tot het hoger onderwijs verbreden door de instapdrempel qua tijd en investering te verlagen. Op dit moment kan voor opleidingsonderdelen gevolgd als vrij student immers formeel geen vrijstelling bekomen worden in een opleiding.

De Raad van State geeft een opmerkelijke commentaar bij artikel 58 van het voorontwerp van structuurdecreet, dat de toegang tot het hoger onderwijs regelt. Om ingeschreven te worden in een bacheloropleiding volstaat het om een diploma secundair onderwijs te hebben. Volgens de Raad van State komt dit neer op een inschrijvingsrecht voor de student, dat in tegenspraak zou zijn met de grondwettelijk gewaarborgde vrijheid van onderwijs en vereniging. De VVS houdt zeer sterk aan dat inschrijvingsrecht vast. Elke Vlaamse student kan volgens ons inschrijven aan elke Vlaamse instelling van hoger onderwijs indien hij aan de basisvoorwaarden, zoals vastgelegd in het voorontwerp van structuurdecreet, voldoet. Eenmaal ingeschreven, treedt deze student toe tot de academische gemeenschap die elke instelling van hoger onderwijs is en moet hij de spelregels daarvan volgen.

De afschaffing van de toelatingsproef is voor VVS zeer belangrijk. We pleiten er voor om tussen ‘als bijkomende toelatingsvoorwaarde’ en ‘het geslaagd zijn’ toe te voegen : ‘zolang er bij federale wet of koninklijk besluit een contingentering is ingesteld’. Dit benadrukt de tijdelijkheid van de toelatingsproef (tand)arts, die louter het gevolg is van een federale maatregel in het kader van de sanering van de gezondheidszorg. Het betreft geen principiële keuze voor een toelatingsproef.

Ook het oriënteringsbeleid is belangrijk om tegemoet te komen aan het probleem van de lage slaagcijfers in het eerste jaar van het hoger onderwijs en het hoge aantal drop-outs.

Er is een regeling nodig voor het gebruik van BaMa-graden door die studenten die afstuderen

voor 2004-2005 in dezelfde opleidingen als die die na 2004-2005 afstuderen. Inhoudelijk zal er op dat moment immers nog niets of nauwelijks iets gewijzigd zijn aan het opleidingsprogramma maar toch zal het diploma verschillend zijn. Vanaf het academiejaar 2004-2005 kunnen de universiteiten en hogescholen de graden van bachelor en master verlenen. VVS pleit er voor dat er een regeling wordt uitgewerkt voor het verkrijgen van de bachelor- en mastergraad door studenten die voor dat academiejaar afgestudeerd zijn.

Om de terugwerkende kracht niet in het oneindige te laten teruggaan, stelt VVS voor om daarvoor een objectieve scheidslijn te nemen : iedere universiteitsstudent die afgestudeerd is sinds 1991 – jaar waarop het universiteitsdecreet van kracht is geworden – en elke hogeschoolstudent die afgestudeerd is sinds 1994 – jaar van het jongste hogescholendecreet – moet recht hebben op de nieuwe graden.

De timing van de aanbouwdecreten inzake de flexibilisering, de lerarenopleiding en de studiefinanciering is zeer belangrijk. De financiering is nu bevroren tot 2006. Twee jaar geleden heeft de VVS er al op gewezen dat het opstellen van een nieuw financieringssysteem ernstig denkwerk vergt. Sindsdien is echter bitter weinig gebeurd.

We hebben zelf gedurende twee jaar een rudimentair voorstel naar voren geschoven voor een systeem van kwaliteitsfinanciering.

VVS pleit ook voor de opname van de doctoraatsopleiding in het structuurdecreet, wat de doctorandi rechtszekerheid kan bieden voor de voorbereiding van hun proefschrift. Dit proefschrift zou uit meer moeten bestaan dan individueel onderzoek en op tijd en stond een gesprek met de promotor. Er is nood aan een formeel kader. Daarvoor zijn voldoende internationale voorbeelden.

VVS pleit voor het opnemen van de criteria van de Lissabon Conventie betreffende erkenning van competenties, in het structuurdecreet : het beginsel van de billijke erkenning, het beginsel van de duidelijke openbare en transparante procedure, met inbegrip van verzet en hoger beroep, de bewijslast die moet berusten bij de erkennende instelling, de weigering van de erkenning die alleen mag gebeuren op basis van substantiële verschillen en het principe dat er moet gestreefd worden naar een zo volledig mogelijke partiële erkenning indien een volledige erkenning onmogelijk is. Er moet ook bijzondere aandacht zijn voor vluchtelingen en staatlozen.

We horen soms kritiek omdat er in Vlaanderen geen eenvormige structuur gerealiseerd werd van drie jaar plus één jaar. Misschien zou dat de internationale erkenning wat transparanter maken, maar voor het overige zijn we er niet van overtuigd dat dit een goede maatregel zou zijn. Wij stellen voor dat men in 2010, wanneer de Europese ruimte voor hoger onderwijs geïnstalleerd is, zou evalueren welke opleidingen die nu over vier jaar lopen, over vijf jaar moeten gespreid worden.

Daarvoor zou men zich moeten baseren op de internationale vergelijkbaarheid en op de kwaliteit. Als de vierjarige opleiding voldoende kwalitatief is, zien we niet in waarom men naar een vijfjarige opleiding zou overschakelen. Een extra studiejaar moet hoe dan ook zinvol ingevuld worden. Het kan niet de bedoeling zijn het bestaande programma uit te smeren over vijf jaar in plaats van over vier. Ook een studieduurverkorting is voor ons geen taboe.

Over het algemeen zijn we dus vrij positief over het resultaat, zeker als we het bekijken vanuit de basisopties democratisering en kwaliteitsvol onderwijs. We hebben ook enkele concrete problemen aangehaald, waaronder enkele belangrijke.

Ik wil nog even ingaan op het probleem van accountancy en fiscaliteit dat werd aangehaald door een van de andere sprekers. Er zijn trouwens nog andere voorbeelden mogelijk. VVS wil de discussie opentrekken naar de relatie tussen de diplomering en de regelgeving over de toegang tot het beroep. In sommige gevallen wordt de waarde van een Vlaams gemeenschapsdiploma immers ondermijnd door de federale beroepsregelgeving. Dat probleem wordt vaak onderschat.

De heer Dirk De Cock : Gisteren raakte ik tijdens een gespreksavond in een discussie verwikkeld met een aantal studenten. Zij zegden me dat ze niets wisten over de herstructurering van het hoger onderwijs. Daarom vraag ik me af of de studenten via VVS de mogelijkheid hebben gehad om zich te informeren over de ontwikkelingen in het hoger onderwijs.

De heer Chris Vandenbroeke : Bij de studenten heb ik altijd veel respect gemerkt voor de werking van VVS. Nu ontstaan er fricties omdat er veel contacten zijn tussen VVS en het kabinet over het structuurdecreet.

De heer Ludo Sannen : Ook vroeger werd de werking van VVS altijd kritisch bevraagd. De stroomlijning in het studentenmilieu moet niet altijd via

VVS gebeuren. VVS heeft een bijdrage geleverd aan het denkwerk rond het Bolognadecreet, en dat was wellicht de beste houding.

Het accreditatieproces wordt samen met Nederland opgezet. Bekijken jullie dit louter vanuit de begeleidingscommissie in Vlaanderen of werken jullie samen met Nederland ?

Inzake de subdegrees deel ik de bekommernis van de heer Roos. We kunnen ons echter afvragen wie verantwoordelijk is voor de organisatie ervan. Dit thema kwam ook aan bod tijdens een hoorzitting van anderhalf of twee jaar geleden. Toen heeft de Vlhora de verantwoordelijkheid afgeschoven van de hogescholen. Wie moet dat dan organiseren volgens VVS, een aparte instelling of de hogescholen ?

Het standpunt van VVS over de toelatingsproef is terecht. Tijdens de voorbereiding was er in bepaalde opleidingen, onder meer in de kunstopleiding, sprake van een cesuur tussen bachelor en master. Het behalen van de graad van bachelor zou vrij eenvoudig zijn en deze opleiding zou toegang geven tot de arbeidsmarkt. Niet iedereen zou echter geroepen zijn om master te worden.

Ik vraag me af of er bij VVS enig corporatisme is inzake de titulatuur. Het is inderdaad moeilijk verdedigbaar dat de ene afgestudeerde zich master mag noemen en de andere, die dezelfde opleiding heeft genoten, maar een jaar eerder afstudeerde, niet.

De heer Roos wil de grens leggen bij het universiteitsdecreet van 1991 en het hogeschooldecreet van 1995. Dan kan ongelijkheid plots wel. Zijn voorstel is ook vrij omslachtig. Alle betrokkenen kunnen een dossier indienen om de gelijkwaardigheid aan te vragen. Het ware eenvoudiger om met een algemene maatregel de licentiaatsdiploma's gelijkwaardig te verklaren, ongeacht het ogenblik waarop het diploma behaald werd. Een doctorandus in Nederland is nu toch ook al gelijkgeschakeld met een licentiaat in Vlaanderen.

De voorzitter : Ik vraag me af of dit voorstel niet leidt tot een schending van het gelijkheidsbeginsel.

De heer Joris Roos : Eerst wil ik antwoorden op de vraag over onze achterban, de studenten die nauwelijks op de hoogte zijn van de hervorming van het hoger onderwijs.

VVS is natuurlijk geen ledenvereniging maar een koepelvereniging die de lokale studentenraden overkoepelt. Toch hebben we een aantal initiatieven genomen om de studenten bij de hervorming te betrekken. Op onze website is alle informatie beschikbaar. We hebben ook vormingssessies georganiseerd over het structuurdecreet en een enquête gevoerd om na te gaan in welke mate de studenten op de hoogte zijn. Samen met het departement Onderwijs werken we bovendien aan een Bolognabrochure.

Op de kritiek dat we het contact met de studenten verliezen door onze contacten met het kabinet, kan ik alleen antwoorden dat we sterk en op een positieve manier betrokken waren bij de totstandkoming van het structuurdecreet. In vergelijking met de jaren '60 en '70 is de werking van VVS inderdaad erg veranderd. Onze sterkte bestaat niet langer uit ons vermogen om mensen op straat te brengen, maar uit onze dossierkennis, waardoor we kunnen meepraten met andere actoren.

De heer Chris Vandenbroeke : Hoe kritisch zijn jullie in de samenwerking met het kabinet ?

De heer Joris Roos : Zeer kritisch, denk ik.

De heer Ludo Sannen : Het kan niet de bedoeling zijn dat we hier het proces maken van de onderhandelingen tussen VVS en het kabinet.

De heer Joris Roos : Onze algemene vergadering staat heel kritisch tegenover alle standpunten die we innemen.

De heer Sannen had een vraag over de Nederlandse opleidingsspecifieke accreditatiekaders. Wij zijn inderdaad betrokken bij de werkzaamheden van de begeleidingscommissie van het kabinet, maar daar mag het zeker niet bij blijven. We willen ook bij de concrete uitwerking in Vlaanderen worden betrokken. Er vindt hierover constant overleg plaats met de Nederlandse koepels, dit om de werkzaamheden zo goed mogelijk op mekaar af te stemmen.

We hebben ons niet uitgesproken over wie de verantwoordelijkheid voor de organisatie van de subdegrees draagt. Persoonlijk denk ik dat veel zal afhangen van het al dan niet opnemen van het hoger onderwijs voor sociale promotie in de BaMa-structuur.

De toegang tot het hoger kunstonderwijs is een zeer delicaat dossier, waarin wij nog geen standpunt hebben ingenomen. Onze principiële houding is een open toegang tot het hoger onderwijs en toegangsexamens staan haaks op dit principe. De toestand in het kunstonderwijs is echter zo specifiek,

dat wij deze principiële houding niet willen doortrekken. We proberen de studenten uit de kunstopleidingen op dit moment samen te brengen om zo een standpunt te kunnen formuleren.

Het verwijt van corporatisme van de heer Sannen is niet terecht. De huidige regeling is zeer slecht, het Arbitragehof zal trouwens waarschijnlijk wijzen op een mogelijke schending van het gelijkheidsbeginsel.

Een alternatief is dat de graad van bachelor of master alleen wordt verleend aan de studenten die het nieuwe programma volledig hebben doorlopen. Als belangenverdediger van de studenten willen wij er echter voor zorgen dat zij al vroeger kunnen gebruikmaken van de voordelen die deze titulatuur hen kan bieden.

Daarom stellen wij voor om als arbitraire grens de onderwijshervormingen van 1991 en 1994 te hanteren. De waarde van deze titels op de arbeidsmarkt zal immers minder belangrijk zijn voor mensen die al een diploma hadden voor de vorige onderwijshervormingen. Zij zullen meer solliciteren op basis van hun CV.

De heer Ludo Sannen : En wat is de mening van de studentenorganisatie over een algemene gelijkwaardigheidverklaring ?

De heer Joris Roos : Ik weet niet of dat praktisch haalbaar is, maar wij zijn daar zeker een voorstander van.

3. Toelichting door de heer Rudy Van Renterghem, nationaal secretaris COC

De heer Rudy Van Renterghem : Ik wil beginnen met een kleine prik in de titel : "Een schandaal of een mijlpaal ?" om dan in ernst enige bedenkingen bij de hervorming van het hoger onderwijs, meer bepaald het ontwerp van structuurdecreet, bijzonder decreet en de verdere aanbouwdecreten aan te brengen.

De onderwijsvakbonden ACOD, COC en VSOA hebben zich steeds positief-kritisch opgesteld ten aanzien van de ontwikkelingen in het hoger onderwijs. Intern en extern wordt reeds sedert de ondertekening van het Sorbonne-akkoord gediscussieerd en inhoudelijk-conceptueel nagedacht. Dit heeft geleid tot een genuanceerde visie die allicht weinig spectaculair oogt en daardoor ook niet de media aandacht krijgt. Dit in tegenstelling tot sommige opiniestukken zoals dat van de groep van 129 academici (De Morgen, De Standaard, 23 september 2002), de reactie en verdediging van de onderwijsminister of de uitspraken van de rectoren bij de academische openingen van dit jaar. Ter verduidelijking van onze standpunten vinden wij het verantwoord enkele principiële kanttekeningen te maken.

Het is een fundamentele zorg van de onderwijsvakbonden om het democratisch gehalte van de Vlaamse samenleving te beschermen en te verbeteren. Het is evident dat wij als sociale organisaties bezwaar aantekenen tegen de wijze waarop de besluitvorming tot hervorming van het gehele Europese hoger onderwijs gestalte heeft gekregen. Noch het Vlaams Parlement, noch het Europees werden betrokken of geraadpleegd in het tot stand komen van de Sorbonne- en Bologna-akkoorden. Wij hebben dit bij de onderhandelingen over het ontwerp van structuurdecreet onderstreept, en hebben later tot onze spijt vastgesteld dat de onderwijsminister bij het onderschrijven van de Verklaring van Kopenhagen (Copenhagen Declaration, 29-30 november 2002) op dezelfde wijze gehandeld heeft.

We stellen vast dat het een weerkerend verschijnsel wordt om fundamentele maatschappelijke koerswijzigingen te onttrekken aan het publieke debat. Dit stellen wij vast op diverse wijzen en diverse terreinen : de Europese Unie en de open coördinatiemethode, het WHO en de diverse multilaterale akkoorden.

Ook de personeelsleden van het hoger onderwijs en hun representatieve vertegenwoordigers werden niet betrokken in het voorafgaand ontwikkelingsproces. Noch bij de totstandkoming van de Bologna-akkoorden, noch bij de concrete uitwerking van de Vlaamse vertaling ervan (voor de formele onderhandelingen) in het ontwerp van structuurdecreet.

Daarnaast moesten wij als representatieve vakbonden ook hard aandringen om tot informeel overleg te komen met de associaties die ondertussen vorm hebben gekregen, ondanks het vooralsnog ontbreken van een wettelijke basis. Dit overleg is er gekomen, maar getuigt niet van een algemeen geloof in de waarde ervan vanuit de besturen van universiteiten en hogescholen. De betrokkenheid van het personeel is net zo goed als de betrokkenheid van de studenten ontegensprekelijk een conditio sine qua non voor een succesvolle herstructurering van het hoger onderwijs.

Wij hebben de onderwijsminister tevens verzocht om bij de uitwerking van de aanbouwdecreten de representatieve vertegenwoordigers van het perso-

neel van hogescholen en universiteiten van nabij te betrekken. Tot ons genoegen hebben we vorige week een bericht ontvangen van de onderwijsminister waarin zij akkoord gaat met het opnemen van één personeelsvertegenwoordiger per vakorganisatie in de begeleidingscommissie Accreditatiekaders. Wij hopen hierbij van harte dat dit in het beleid consequent verder wordt doorgetrokken

Uit onze kritiek mogen de leden van de commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid niet concluderen dat de onderwijsvakbonden zich zomaar keren tegen hervorming, herziening of aanpassing van het hoger onderwijs. Wij streven naar hoger onderwijs van de hoogste kwaliteit, in overleg en bij voorkeur in consensus met alle andere actoren uit het hoger onderwijs. Wij gaan ervan uit dat dit gesteund wordt door het gehele Vlaams Parlement.

Wij onderstrepen daarbij wel dat hervormingen steeds met de grootste omzichtigheid dienen te gebeuren. De beste manier om ervoor te zorgen dat bij een hervormingsproces de door de overheid gewenste ruime acceptatie er ook komt, is het daadwerkelijk betrekken van de studenten en het personeel van de universiteiten en hogescholen, zoals vertegenwoordigd door VVS, respectievelijk hun representatieve vakbonden. Iedere grondige hervorming kan maar slagen indien het draagvlak ervan maximaal is.

Ook stippen wij hierbij aan dat de grootste omzichtigheid geboden is om de plaats en rol van het hoger onderwijs te bewaren zoals die wenselijk is in een democratische maatschappij. De onafhankelijkheid van het hoger onderwijs mag bij deze hervormingen niet in het gedrang komen. Het hoger onderwijs dient bij te dragen tot de ontwikkeling van de democratische samenleving en vormt een instrument in de sociale invulling van de globalisering.

Ongebreidelde competitie en ongeoorloofde concurrentie zijn daarbij ongewenste effecten. Onze leden zien ‘vermarkting’, deregulering en liberalisering als een ernstige bedreiging voor de kwaliteit en onafhankelijkheid van het hoger onderwijs.

Op het eerste zicht losstaand van de Vlaamse, ten dele Europees geïnspireerde herstructurering, maar toch met mogelijk zeer zware implicaties, wijzen wij op de negatieve effecten van de GATS op het Vlaamse hoger onderwijs, indien dit onder de verhandelbare goederen gerekend zal worden. Onze vrees krijgt gestalte door het sluipende in de besluitvorming en de eigen oncontroleerbare dynamiek van het proces. De GATS-akkoorden krijgen de vorm van fasen in een gecumuleerd stappenplan met een nauwelijks terugdraaibaar karakter.

Het hoger onderwijs voorziet in een ruime maatschappelijke dienstverlening op basis van een door publieke middelen gewaarborgde academische en onderwijskundige vrijheid en onafhankelijkheid. Hogescholen en universiteiten dragen in ruime mate bij tot de ontwikkeling van de economie en werkgelegenheid, maar staan er niet slaafs ten dienste van. Het is dus evident dat de overheid haar verplichtingen ten aanzien van het hoger onderwijs blijvend dient na te komen. Vlaanderen kent een unieke en onvolprezen open toegang tot het hoger onderwijs. Dit dient de parlementaire democratie te allen prijze te verdedigen. Wijzigingen aan de structuur mogen daarom de breekbare, nog steeds onvolkomen democratisering van het hoger onderwijs niet tenietdoen. De grote deelname aan het hoger onderwijs in Vlaanderen is een belangrijke verworvenheid, maar er gaat evenwel nog steeds te veel potentieel verloren. Dit doet zich in het bijzonder voor bij de zogenaamde kansgroepen : arbeiders, laaggeschoolden, allochtonen, eenoudergezinnen.

De implementatie van Bologna biedt enerzijds nieuwe mogelijkheden tot verdere democratisering, maar vormt anderzijds een bedreiging indien marktprincipes de bovenhand halen. Voor de uitvoering van de hervorming van het hoger onderwijs moet voldoende financiering voorhanden zijn, zowel voor de studies van de studenten (studietoelagen) als voor de instellingen en het personeel.

De associaties tussen hogescholen en universiteiten dienen een effectieve meerwaarde te realiseren, zowel voor de instellingen, de studenten als het personeel. Een toekomstige verdere hervorming van het hoger onderwijs onder de koepel van de associaties mag niet leiden tot een verlies van werkgelegenheid, de achteruitgang van de rechtspositie of een verhoging van de werkdruk. De totaliteit van het huidig personeelsbestand vormt voor ons een absolute ondergrens. Verdere uitbouw van de associaties, nieuwe taken of maatschappelijke opdrachten kunnen alleen mits er aanvullende aanwervingen kunnen gebeuren en ook financiële middelen bijkomen.

Alle associaties dienen ook gelijke mogelijkheden te krijgen. De onderwijsvakbonden zien dan ook met belangstelling uit naar de ontwikkelingen met betrekking tot een bijzonder decreet.

Vlaanderen moet de ambitie hebben om voor al haar instellingen topkwaliteit na te streven en te bereiken. Alleen op die wijze kan zij de toekomst van haar regio en haar burgers veilig stellen in een verenigd Europa, in de 'geglobaliseerde' omgeving. De hervorming mag dan ook niet leiden tot een 'ranking' van instellingen of een hoger onderwijs met verschillende snelheden. De kwaliteit van elke opleiding dient gegarandeerd te worden. Wij zien geen heil in een toprank onderzoeksuniversiteit geflankeerd door tweede of derde klasse-opleidingsuniversiteiten en -hogescholen.

Het is voor ons belangrijk dat de aspecten die niet gevat worden door dit ontwerp van structuurdecreet, zoals de lerarenopleidingen, de flexibilisering, de toekomst van het hoger onderwijs voor sociale promotie en dergelijke, op basis van een concreet en werkbaar tijdschema aangevuld worden.

Wij wijzen erop dat het werken met aanbouwdecreten aanleiding kan geven tot onvoltooide gehelen. Wij roepen dan ook op om dit ten stelligste te vermijden. De hervorming van het Vlaamse hoger onderwijs dient op een volwaardige, evenwichtige en coherente wijze uitgewerkt te worden. Een ruime maatschappelijke discussie en een breed draagvlak zijn daarbij onontbeerlijk. Het is evident dat in deze ontwikkelingen de onderwijsvakbonden dan ook van het begin af betrokken worden.

Deze zeer ingrijpende hervorming van het hoger onderwijs met inbegrip van de invoering van een bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs en de academisering van de hogeschoolopleidingen van twee cycli in de schoot van de associaties vereist ook een herziening van de financiering van de hogescholen. De overheid plant dit voor 2006. Door die herziening zou de overheid een stabiel financieel kader moeten scheppen voor elke universiteit en hogeschool. Dit vergt uiteraard een substantiële bijkomende financiële inspanning.

Voor de huidige situatie worden enkel extra middelen voor specifieke doeleinden ter beschikking gesteld. Op vraag van de onderwijsvakbonden diende de overheid te erkennen dat er geen wetenschappelijke basis is voor de berekening van deze middelen. Wij zijn derhalve niet overtuigd dat deze middelen toereikend zullen zijn voor de gestelde doelen.

De bijkomende middelen lossen het fundamentele probleem niet op. We klagen reeds jaren de onderfinanciering van de hogescholen aan. Uit tal van concrete getuigenissen van onze leden stellen wij vast dat de hogescholen in de huidige financiering voor het personeel reeds jaren langzaam maar zeker gewurgd worden door het gesloten enveloppensysteem. Dit onder meer door de gecombineerde effecten van de vergrijzing, biënnales en het indexatiesysteem.

Dit zorgde voor het uiterst pijnlijke gegeven dat reeds diverse uiterst bekwame tijdelijke personeelsleden bedankt werden voor bewezen diensten en mogen uitkijken naar een andere job. Het probleem zal nog toenemen. Tal van hogescholen hebben reeds te kennen gegeven opnieuw meerdere contracten van tijdelijke personeelsleden voor het volgende academiejaar niet te vernieuwen, ondanks het feit dat zij die personeelsleden hard nodig hebben om de kwaliteit te kunnen garanderen en de nog steeds aangroeiende studentengroepen goed hoger onderwijs te kunnen garanderen. De onderwijsvakbonden hebben aan de overheid voorgesteld om gezamenlijk te bestuderen welke ingrepen mogelijk zijn op korte en middellange termijn. Wij wachten nog steeds op een bevredigend antwoord. Dat antwoord kan niet worden gevonden in een verschuiving binnen de huidige onderwijsbegroting.

De onderwijsvakbonden betreuren de ondemocratische ontstaansgeschiedenis van de Bologna-verklaring, maar zijn ervan overtuigd dat de BaMa positieve mogelijkheden inhoudt. ACOD, COC en VSOA zullen er, in lijn met hun positief-kritische traditie, samen met de leden in het hoger onderwijs en de andere participanten in het hoger onderwijs, op toezien dat de negatieve kanten gecounterd worden. Wij hopen in ons streven naar een democratisch hoger onderwijs van topkwaliteit een belangrijke partner te vinden in de gekozenen van het Vlaams parlement.

De heer Chris Vandenbroeke : Ik ben zeer blij dat de werknemersorganisaties hun standpunt eensgezind en zeer sterk onderbouwd hebben toegelicht. U bent ambitieus en weet dat Vlaanderen kwaliteit in huis heeft maar beseft ook dat er nog een en ander moet gebeuren.

Ik ben het met u eens dat de besluitvorming op een weinig democratische manier verloopt en dat alles zeer snel moet gebeuren. Dat houdt het risico in op improvisatie en op manifeste tekorten in wat aan het parlement zal voorgelegd worden. Zo zal onder meer met aanbouwdecreten moeten gewerkt worden. Wil men een fundamentele hervorming als deze optimaal invullen, zal men bovendien met het prijskaartje rekening moeten houden.

Acht u het wel aangewezen dat dit ontwerp van decreet, met een ongelooflijk ver reikende toekomstdimensie, inderhaast – dat wil zeggen nog voor het zomerreces – goedgekeurd wordt of kan een grotere afstandelijkheid tot een meerwaarde leiden ?

De heer Ludo Sannen : Ik waardeer de inbreng van de werknemersorganisaties.

U merkt terecht op dat in de modelassociatie het element van de participatie nog ontbreekt. Die participatie is des te belangrijker omdat men de intentie heeft de associaties alsmaar sterker uit te bouwen.

Volgens u houdt Bologna een mogelijkheid tot democratisering in maar wordt het een bedreiging als het commerciële de bovenhand haalt. Meent u dat het structuurdecreet deze bedreiging indijkt of wordt daarmee integendeel de weg van de globalisering ingezet ?

U verwijt de overheid dat ze geen wetenschappelijke basis heeft om de financiering van het hoger onderwijs te verantwoorden. Is een dergelijke basis mogelijk, hebt u weet van buitenlandse voorbeelden ? Of moeten we gewoon vertrekken van gemiddelden van ons omringende landen die hetzelfde doen ?

Het is juist dat, zeker in de hogescholen, de druk op de personeelsleden alsmaar toeneemt. Onderfinanciering is daarvan één maar beslist niet de enige oorzaak. Een en ander hangt ook samen met het beleid dat de hogescholen zelf van meet af aan gevoerd hebben. Hebt u al een analyse gemaakt van de differentiatie binnen de hogescholen ? Hebt u daar gegevens over ? Hanteert u die differentiatie ook in de benadering van de dossiers ?

De heer Dirk De Cock : Ook ik dank de werknemersorganisaties voor hun standpunt.

De minister is in deze commissie al herhaaldelijk bevraagd en geïnterpelleerd over de GATS-problematiek. Haar antwoord was telkens dat onderwijs, ook hoger onderwijs, geen commercieel product kan zijn.

Beschikt u over aanwijzingen dat volgens de GATS het hoger onderwijs wel degelijk een mercantiel product zou moeten zijn ? Vanwaar die ongerustheid ?

4. Toelichting door de heer Hugo Deckers, adjunct algemeen secretaris ACOD-Onderwijs

De heer Hugo Deckers : De vraag of het nodig is om hals over kop in de Europese dynamiek mee te lopen, houdt ons ook bezig. Overigens is die dynamiek iets onzichtbaars dat over ons afgeroepen wordt, misschien houdt men ze ons gewoon voor. Niemand weet immers op dit ogenblik waar we met zijn allen in 2010 zullen staan. Men mag het publiek niet wijsmaken dat heel Europa op dat moment klaar zal zijn en Vlaanderen nog nergens zal staan. Zorgvuldigheid moet voor snelheid komen. Beweren dat alleen timing belangrijk is, zou getuigen van slecht bestuur.

Vlaanderen en Nederland zijn taalgenoten en dus redelijk op elkaar afgestemd. Wij vinden het dan ook niet onlogisch dat men naar hun voorbeeld kijkt, maar wij willen wel vragen goed op te letten, aangezien wat uit Nederland komt niet noodzakelijk beter hoeft te zijn. Gelukkig hebben wij toegang gekregen tot de gesprekken die plaats zullen vinden in verband met accreditatieorganen en het afstemmen van Nederlandse bevindingen ten aanzien van wat er in Vlaanderen moet gebeuren.

Wij hebben de indruk dat er goed wordt uitgekeken dat het Nederlandse model niet als dusdanig zomaar in Vlaanderen toepasbaar kan gemaakt worden, en dat de eigen Vlaamse accenten daarin moeten spelen. Dit geeft reeds aan hoe men deze zaak verder moet bekijken. Ik wil graag relativeren en u aanraden kwaliteit te laten primeren op snelheid. Laat u niet opjagen omdat het ongrijpbare Europa zegt dat wij dit systeem allen moeten hebben tegen 2010. Ik verzeker u dat dit bijvoorbeeld in Bulgarije niet het geval zal zijn.

De heer Lucianus Van Rompaey : Ik zou hieraan graag willen toevoegen dat het inderdaad belangrijk is kwaliteit te laten primeren op snelheid, maar dat men anderzijds op het werkveld vandaag reeds op het decretale gebeuren vooruit loopt. Er is een dynamiek lopende en volgens mij is het weinig zinvol deze nu af te breken. Ik begrijp wel dat men er voor zorgt eventueel lichtjes af te remmen, maar wat zich op dit ogenblik al aan het ontwikkelen is, zou moeten voortgaan en is een stap in het ganse proces dat zal leiden naar 2010.

De heer Chris Vandenbroeke : Men kan dynamiek ook uitdiepen in plaats van deze af te remmen.

De heer Ludo Sannen : Ik ben het met u eens dat Bulgarije niet klaar zal zijn. Hoe wapenen we ons

als kleine entiteit in Europa met kwalitatief onderwijs tegenover een internationale dynamiek die toch zal voorkomen ? In het verleden hebben wij interessante standaarden uitgetekend die best in Europa mogen bestaan. Ik hoop dat wij deze dynamiek enigszins mee kunnen bepalen en beïnvloeden, omdat ik vind dat we het recht hebben dat te doen dankzij dat kwalitatief onderwijs met goede standaarden. Doen we dat dan niet beter door nu bepaalde dingen op te starten, zoals het model van accreditatie ? Ik ben het met u eens dat niet alles wat uit Nederland tot ons komt goed is, maar als wij bepaalde modellen kunnen aanreiken, kunnen we misschien mee Europa sturen. Onze modellen kunnen dan misschien gevolgd worden, in plaats van te moeten ondergaan wat elders ontwikkeld wordt. Wij zouden dan niet vanuit onze macht kunnen handelen, maar enkel vanuit onze eigen mogelijkheden en kwaliteiten en de voorbeelden die we aanreiken.

De heer Hugo Deckers : Ik vind eveneens dat we geen angsten moeten verspreiden omwille van het feit dat we geen kwaliteitsvol hoger onderwijs zouden hebben dat niet competitief zou zijn met onze omgeving. Ik ben er nogal gerust in dat we dat wel degelijk hebben. Als we dit echter doen, moet het goed voorbereid worden met alle partners. Wij zijn niet tegen de voorgestelde ontwikkelingen, maar het is een zeer ingewikkeld proces waarin kwaliteit belangrijker moet zijn dan snelheid.

Als u zegt in staat te zijn zelf standaarden aan te reiken en te ontwikkelen door een beetje vooruit te lopen, vind ik dat een zeer ambitieuze en nobele gedachte. Ik weet echter niet of dit werkelijk het geval zal zijn, want het hele accreditatiesysteem ligt reeds vast. De werkwijze van accrediteren is niet onbeperkt in te vullen, maar het proces over de opvatting ervan kan beïnvloed worden.

Het nieuwe idee van accreditatie krijgen we aangereikt via het structuurdecreet. Ik denk niet dat we hierin de rol van voortrekker of volgeling gaan spelen, maar dat we ons vooral moeten bekommeren over de zorgvuldigheid. De instellingen die de agenda van de accreditatie zullen krijgen moeten in staat zijn hiermee om te gaan. De vraag van voortrekker of volgeling mag wel gesteld worden, maar ik weet niet of dat hier het belangrijkste is. Onze discussie wil vooral aankaarten dat de instrumenten die we hebben op een voldoende en goed georchestreerde wijze dit probleem kunnen behandelen.

De voorzitter : We komen aan de vraag over de participatie die ontbreekt in de associatie.

De heer Rudy Van Renterghem : Ik hoop dat dit probleem op delicate wijze zal behandeld worden en dat de nodige en gepaste aandacht wordt gegeven aan onze bemerkingen.

De voorzitter : De vraag behandelde ook de bedreiging tot vermarkting en globalisering waartoe het structuurdecreet de kiemen zou dragen.

De heer Rudy Van Renterghem : Dat risico bestaat inderdaad, ongeacht het feit of we al dan niet een participatiedecreet hebben. Het is de verdienste van het ontwerp van het participatiedecreet dat er in zekere zin geanticipeerd wordt op de mogelijkheden. Men voorziet erkenningsprocedures voor andere onderwijsaanbieders, mits deze voldoen aan een aantal voorwaarden. We zijn er echter niet van overtuigd dat dit het volledige risico zal uitsluiten.

Op de vraag over de wetenschappelijke basis voor de berekening van de financiering van het onderwijs, kan ik zeggen dat er bij mijn weten geen enkel land is dat deze tot nu toe heeft. Als we moeten vertrekken van een gemiddelde, stellen wij voor 7 procent van het BNP als uitgangspunt te hanteren.

De heer Ludo Sannen : Daarmee is nog niet bepaald welk deel naar het hoger onderwijs gaat en wat er gebeurt indien men zich in een recessie bevindt.

De heer Rudy Van Renterghem : Recessie is inderdaad een probleem, maar we kunnen wel stellen dat de manier waarop berekeningen gemaakt worden over de kostprijs van onderwijs altijd verkeerd is. Men vertrekt vanuit het verkeerde uitgangspunt doordat men een bepaalde som verdeelt. Men zou echter eerst moeten kijken naar de echte behoeften van het onderwijs, om op basis daarvan de kosten te berekenen. Als men dit zou volgen, zou 7 procent geen overbodige luxe zijn.

De heer Ludo Sannen : Ik kan me voorstellen dat 7 procent geen overbodige luxe is, maar ik vind niet dat we de investeringen in het onderwijs louter conjunctureel mogen maken. Op bepaalde momenten is het misschien belangrijk meer te investeren in onderwijs, zelfs indien het budgettair slechter zou gaan.

De heer Rudy Van Renterghem : Dat kan ik alleen maar ondersteunen. Laten we er van uitgaan dat het 7 procent is in een jaar met een goede conjunctuur en dat we dit vastspijkeren voor de toekomst. Dit zou niet op basis van enveloppenfinanciering mogen gebeuren, aangezien we daarmee geen goede ervaringen hebben.

De voorzitter : Nog een vraag van de heer Sannen over de druk op de personeelsleden in hogescholen en of er een analyse gemaakt is over de differentiatie tussen de verschillende hogescholen.

De heer Rudy Van Renterghem : Ik kan spreken vanuit een algemeen standpunt en vanuit mijn eigen organisatie. Wij hebben inderdaad een analyse gemaakt waarna we tot de conclusie kwamen dat de gemiddelde werkdruk met 20 tot 30 procent is gestegen. Deze analyse gebeurde op basis van een bevraging van onze leden. Hoewel het misschien niet volledig wetenschappelijk was, moet het wel gezien worden als een duidelijke weergave van wat het personeel heeft ervaren. Om meer steun te kunnen krijgen, hebben we via de SERV verkregen dat de Stichting Technologie Vlaanderen een studie uitvoert over stress bij personeel in het hoger onderwijs.

We hopen tegen september duidelijke resultaten te krijgen. Vanuit mijn eigen ervaring in het hoger onderwijs durf ik te stellen dat daaruit gelijklopende conclusies zullen worden getrokken, met name dat de stressfactor in het onderwijs de hoogste is van alle personeelscategorieën die we kunnen herkennen. Dit is niet louter te wijten aan onderfinanciering, maar ook afhankelijk van het feit of elke hogeschool of associatie een gezond personeelsbeleid voert waarin het personeel kan participeren. Vroegere studies toonden duidelijk aan dat participatie leidt tot minder stress en een verminderde werkdruk.

De heer Lucianus Van Rompaey : De hogescholen bestaan nog niet zo lang, zodat veel mensen in een volledig nieuwe situatie terecht kwamen. Dit bracht een zekere vorm van onzekerheid met zich mee. Ingeschreven in het structuurdecreet en waarvoor extra financiële middelen worden voorzien, is de onderwijsinnovatie. Verschillende hogescholen zijn daar op dit ogenblik druk met bezig, maar dit betekent voor iedereen een extra inspanning. Men moet zoeken met vallen en opstaan omdat er geen voorgeschreven sjablonen bestaan waaraan men zich kan spiegelen.

De nieuwe opdrachten die door het decreet op de hogescholen zijn ingeschreven, zoals bijvoorbeeld onderzoek, vragen ook tijd om zich te kunnen inwerken. Een beginperiode is steeds cruciaal en vergt bijkomende inspanningen. Dit kan worden opgelost door grotere groepen te creëren in het onderwijs, maar dan kan men zich vragen beginnen te stellen over de studentenbegeleiding. Dit moet namelijk op een andere manier gecompenseerd worden. Het financiële vlak wordt door de mensen op het veld niet ervaren, maar het is een belangrijk element om meer mensen aan het werk te kunnen stellen of het werk te kunnen verdelen.

De voorzitter : Dan volgt nu de vraag van de heer De Cock over GATS.

De heer Hugo Deckers : Via een omweg geef ik ook een antwoord aan de heer Sannen. Het structuurdecreet houdt op zichzelf geen gevaar in, maar misschien wel indien het in een bepaalde context wordt geplaatst. We moeten het beoordelen in de context van de internationalisering, de globalisering en de europeanisering. Dit kan evolueren in twee richtingen, die we beide aangeven.

Als we de GATS beschouwen, kunnen we ons afvragen of er vandaag een onmiddellijke dreiging is voor het Vlaamse onderwijs. Dit is volgens mij niet het geval, maar aangezien WTO en GATS een eigen dynamiek hebben, wil ik er wel op wijzen dat we dit goed in het oog moeten houden. GATS is geen afgesloten vergadering waarbij we vandaag vaststellen dat onderwijs geen product van de vrije markt is.

Het is een steeds herhalend proces van waaruit druk wordt uitgeoefend op lidstaten om hier vroeg of laat op uit te komen. We moeten dit dus vanaf nu goed in het oog houden, zodat we straks niet moeten vaststellen dat de zaak niet langer in onze handen is. Onderwijs zou dan gekocht worden, wat zou leiden tot een duaal Angelsaksisch systeem. Vanuit onze organisaties willen we geen duale maatschappij als het onderwijs dit kan tegenhouden. Daarom houden we de aandacht op de GATS-bepalingen zodat men waakzaam blijft.

De heer André Van Nieuwkerke : Bent u goed georganiseerd op Europees vlak ?

De heer Hugo Deckers : Wij zijn zeer goed georganiseerd. Wij komen vaak samen en onze vrienden uit de Verenigde Staten, Canada en Australië laten niet na ons erop te wijzen dat wij de ontwikkelingen goed in het oog moeten houden. Daarnaast zijn er ook regelmatig bilaterale contacten met Nederland.

De heer Rudy Van Renterghem : Ter aanvulling kunnen wij u ervan op de hoogte brengen dat wij in naam van onze internationale vakbondsorganisatie enkele weken geleden als NGO aanwezig waren op de vergadering van de Unesco-consultatieronde voor het Hoger Onderwijs in Parijs. Wij hebben daar duidelijk gemaakt dat wij de alternatieven die de Unesco in zijn conventies aanbiedt,

actief ondersteunen. Wij hebben daar duidelijk verklaard mede actief te zijn in de ontwikkeling van een alternatieve benadering voor de GATS.

5. Toelichting door de heer Karel Soudan, vakgroepvoorzitter Milieu, Technologie en Technologiemanagement, UFSIA-RUCA

De heer Karel Soudan : Ik spreek hier in de eerste plaats namens mijzelf en als lid van de werkgroep Universitas. Ik ben al mijn hele leven actief in hoger onderwijs en opleiding. Ik ben ook al mijn hele leven bezig met internationalisering : ik ben er mee gestart voor de industrieel ingenieurs van de Karel de Grote-Hogeschool en later voor de handelsingenieurs van de UFSIA. Ook met ETCS ben ik altijd bezig geweest en voorts ben ik ook expert in het Socratesprogramma voor curriculumontwikkeling.

Ik heb nagegaan of de Bolognaverklaring goed vertaald wordt in het ontwerp van structuurdecreet. De neerslag daarvan bevindt zich in een tekst van 17 bladzijden met nog eens 17 bladzijden bijlagen. In die laatste analyseer ik de verklaring en geef ik tevens de teksten van de verschillende verklaringen.

Er zijn drie grote millenniumteksten : de Magna Charta Universitatum, de Sorbonneverklaring en de Bolognaverklaring. In die laatste zijn de twee eerste integraal verwerkt. Meestal legt men te veel nadruk op het zespuntenprogramma en verliest men daarbij de overkoepelende uitgangspunten uit het oog. De wens bestaat om tegen 2010 een soort Europese ruimte te hebben. Een en ander wordt om de twee jaar geëvalueerd. De eerste keer was dat in Praag in 2001. In september van dit jaar komt men voor de tweede keer bij elkaar, in Berlijn.

Er zijn drie belangrijke dingen. De hoofddoelstellingen van het hoger onderwijs zijn vooral terug te vinden in de notie *Europe of knowledge* uit de Sorbonneverklaring en in de omgevende contextuele- maar daarom niet minder belangrijke – punten van zowel de Bolognaverklaring als het communiqué van Praag. De richtlijnen in verband met onderwijssystemen zijn vooral terug te vinden onder de notie *European Higher Education Area* uit de Sorbonneverklaring en in de uitwerking van die notie in het zespuntenprogramma van het Bolognaproces. Het statuut en de structuur van de instellingen voor hoger onderwijs zijn dan weer (gedeeltelijk) terug te vinden in de Magna Charta Universitatum, echter geheel gefocust op het klassieke type van de vrije, autonome universiteiten.

De Bolognaverklaring heeft goede uitgangspunten. In Praag zijn daar evenwel twee punten bijgekomen die niet in de oorspronkelijke verklaring staan. Het gaat enerzijds om levenslang leren en de accumulatie van studieresultaten en anderzijds om concurrentie met de rest van de wereld : wat dan wordt ingevuld als de Angelsaksische. Die doelstellingen staan in geen enkele van de drie milleniumteksten. Daar staat wel het volgende in.

De hoofddoelstellingen van het hoger onderwijs in hun algemene en maatschappelijke context zijn : een meer volledig en verder reikend Europa met versterkte intellectuele, culturele, sociale, wetenschappelijke en technologische dimensies ; diversificatie van cursussen en professionele carrière ; basisvorming en levenslang leren ; aan de studenten een systeem van hoger onderwijs bieden dat hun de beste kansen biedt om hun eigen domein van excellentie te zoeken en te vinden.

Het Europese hoger-onderwijssyssteem moet diversiteit respecteren, barrières opheffen, een netwerk voor samenwerking en mobiliteit creëren, geleidelijk harmoniseren door de bestaande ervaringen en samenwerkingsvormen te versterken, en de erkenning van zowel nationale identiteit als gemeenschappelijke belangen.

De Magna Charta Universitatum omschrijft de universiteit als een autonome instelling, die moreel en intellectueel onafhankelijk is van elke politieke autoriteit of economische macht.

Ons huidig onderwijssysteem is goed met een hoge kwaliteit en een hoog Bologna-gehalte. In de faculteit ben ik in 1993 begonnen met een participatiegraad van nul studenten in internationale programma's.

Zeventig procent van de studenten die volgend jaar zullen afstuderen, zullen minstens een semester in het buitenland hebben gestudeerd in achtennegentig universiteiten in vierendertig landen. Daarvoor is er geen herstructurering nodig, maar wel vertrouwen in onze partners, flexibiliteit en kwaliteit om jonge mensen die kansen te geven.

Een van de fundamenten van ons onderwijssysteem is voldoen aan het recht op maximale individuele ontplooiing door gepaste vorming – die afhankelijk van het kunnen, het willen en het gekozen tijdspad – leidt tot een graad van excellentie in

het eigen gekozen domein en langs de zelf gekozen weg.

Tegelijk zal de onderwijsstructuur ook ten dienste staan van de maatschappij. Dat zijn ook de hoofddoelstellingen van hoger onderwijs in de Bolognaverklaring. Ons onderwijs wordt overal in de wereld begrepen, erkend en geprezen. Het voldoet al in grote mate aan belangrijke elementen van de Bolognaverklaring in haar geheel.

Kwaliteit moet vooral worden afgewogen tegenover de hogere meer algemene doelstellingen van hoger onderwijs : ontplooiing van het individu in al zijn dimensies en verheffing van de maatschappij in het algemeen.

De huidige in Europees verband gewraakte drieledige structuur van hoger-onderwijsinstellingen is gegroeid vanuit een traditie, en een individuele en maatschappelijke behoefte. In het huidige systeem is dat geoptimaliseerd. Vandaag is er een probleem van financiering. Men heeft sommige hogescholen te weinig aandacht gegeven.

In deze structuren zoeken en vinden onze (meestal jonge) mensen in groten getale optimale kansen om hun recht op excellente vorming in hun eigen domein op te nemen, elk op zijn eigen ritme dankzij het gediversifieerde hybride systeem. We voldoen aan het fundamentele uitgangspunt van de Bolognaverklaring.

De internationale dimensie kan zeker worden versterkt. Daarvoor is een versteviging nodig van de eigenheid en de specifieke missie van elke instelling en elk diploma, en zeker geen bevoogding ; maar wel erkenning en waardering.

Ik heb een overzicht gemaakt van de punten waaraan al is voldaan. Aan ‘readable and comparable degrees, diploma supplement’ en ‘undergraduate followed by postgraduate (master and/or doctor)’ is grotendeels voldaan. Aan de ECTS-compatible credit systems is voldaan ; dat ligt wettelijk vast. Het punt ‘mobility and elimination of remaining obstacles to the free mobility’ is vooral een probleem van kunnen ; de overheid steunt dit onvoldoende. Het punt ‘promotion of European cooperation in quality assurance, with comparable criteria and methods’ kan worden uitgewerkt op basis van juiste partnerships. Inzake ‘promotion of European dimension in all higher education’ werden al grote stappen gezet, maar dat dient verder te worden ondersteund.

Wat de bijkomende punten van het communiqué van Praag betreft lijkt inzake ‘life long learning issues ; challenge of competitiveness, use new technologies improve social cohesion’ of onderwijsvernieuwing is de ICT-hype die overslaat op het onderwijs. ‘Promotion of attractiveness’ is het Chinasyndroom. De norm om te meten of men erkenning heeft, is dat men een aantal Chinese studenten in de reguliere opleiding heeft.

Het ontwerp van structuurdecreet houdt zich in grote lijnen bezig met de introductie van de BaMastructuur in het hoger onderwijs ter voorbereiding van de succesvolle integratie van het Vlaamse hoger onderwijs in Europa om competitief te zijn met de andere grote spelers in de wereld.

Tegelijk met het invoeren van een binaire BaMadiplomastructuur wil men ook een binaire onderwijsinstellingeninfrastructuur van universiteiten en hogescholen, die zich onderling verbinden door middel van associaties. De Ba-degree is het voorrecht van beide types instellingen ; de Ma-degree kan in de hogescholen alleen onder voogdij van de universiteit en de Ph.D-degree is het exclusieve recht van de universiteiten.

Vanuit die twee gekoppelde binaire structuren zou er een geoptimaliseerde samenwerking ontstaan in Vlaanderen en zou Vlaanderen, onder andere door een soepele taalregeling, competitief genoeg zijn om binnen de Europese onderwijsruimte internationaal mee te dingen op de voorste rijen van de voortschrijdende globalisering in het onderwijs.

Een aantal kleine problemen inherent aan deze herstructurering (zoals kwaliteitsbewaking, rechtsstatuut, financiering en dergelijke) zullen later worden geregeld in eenvoudigere bijkomende decreten. De grote hervorming moet nu en vooral snel gaan om voorloper te zijn in wat zal volgen in de rest van Europa. Beantwoordt dat aan datgene wat de bevolking wil en wat de Bolognaverklaring promoot ?

Ik wijs erop dat we zeer diepgaande en moeilijk omkeerbare hervormingen zouden goedkeuren met het ontwerp van structuurdecreet. Het ontwerp is niet voldragen.

Verder is het de vraag welke BaMa we willen. Men heeft het Anglo-Amerikaanse model in het hoofd. Op de website www.euroeducation.net vindt u meer basisinformatie en de verschillen tussen bijvoorbeeld de VS, het VK, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en Ierland. Ik ben gaan kijken wat

de BaMa in die landen inhoudt. Er zijn ongelooflijke verschillen.

Nergens, behalve in Groot-Brittannië en Australië, is er een bachelor van drie jaar die uitzicht geeft op een master. Overal heeft men een eigen oplossing gevonden om na meer dan drie jaar over te gaan naar een master. De wetgever schijnt eens en voor altijd te willen beslissen dat in Vlaanderen een undergraduate opleiding exact drie jaar is en 180 studiepunten ; elk vierde jaar hoger onderwijs een master is ; een studieduur in geen geval mag worden verlengd en de arbeidsbeschikbaarheid moet worden nagestreefd.

Uit een EU-studie blijkt dat overal in de wereld het diploma in het hoger onderwijs met uitzicht op de arbeidsmarkt, gemiddeld 3,5 tot 4 jaar is. Uiteraard zitten daar een aantal diploma's van 2, 3, 4, 5, 6, 7 jaar tussen. Helaas is geen enkele student gemiddeld. We moeten een onderwijsinfrastructuur aanbieden die aan alle studenten de gelegenheid geeft een graad van excellentie te bekomen op hun eigen ritme, hun eigen willen en kunnen en hun eigen tijdspad. Dat is de bedoeling van onderwijs. In Bologna is de algemene bedoeling het opleidingsniveau en de duur ervan te verhogen.

Ik heb heel wat contacten met buitenlandse instellingen, maar die landen zullen niet geneigd zijn om het idee van de associaties zomaar over te nemen. Ik wijs erop dat de hogescholen van het lange type overal in Europa bestaan onder een of andere vorm, behalve sinds 1993 niet meer in Groot-Brittannië en in Zweden. In het Verenigd Koninkrijk zijn er bachelors te behalen na drie jaar, maar er zijn ook bachelors die pas na vier jaar leiden tot een master. Dat is toch het lange type ? Het is belangrijk om die instellingen te erkennen en geen 'barriers' op te werpen voor internationale samenwerking maar ze af te breken.

Bologna stelt heel duidelijk : rijkdom van de diversiteit, geen enkele exclusieve wat betreft graden en diploma's, geen enkele bevoogding maar flexibliteit, 'mutual trust' op basis van vrijheid en autonomie. Daarin is het zeer belangrijk dat men gelijkgezinde partners zoekt.

Ik wil vooral een pleidooi houden voor onthaasting en wegen van geleidelijkheid. Men heeft in Vlaanderen ongelooflijk absurde doelen gesteld. Vlaanderen wil in 2004, na Nederland, de tweede zijn om de BaMa-structuur in te voeren, zonder dat men weet wat de bachelor- of masterdegree gaan inhouden.

In een studie die in september 2002 gepubliceerd werd, stond al te lezen dat België beslist had om vanaf 2004 de BaMa-structuur in te voeren. Ik dacht dat over dergelijke dingen door het parlement moest beslist worden en niet door de administratie. Dit is toch ongehoord : het betreft hier de toekomst van onze jeugd.

De minister heeft beloofd proactief te zijn en in september met concrete resultaten naar Berlijn te trekken. Ze is met Nederland overeengekomen om samen te werken rond het kwaliteitsbewakings- en accreditatiesyteem. De Nederlanders zijn bereid hun systeem aan te passen zodat de kwaliteit van het hoger onderwijs in beide regio's op elkaar zou kunnen afgestemd worden. We zijn Vlaming genoeg om te weten wat we ons daarbij moeten voorstellen.

De professoren zijn dagelijks bezig om de – goede – Bolognaverklaring zo goed mogelijk uit te voeren. Sommige van mijn collega's zijn wat hyperkinetisch : na elke kreet van de overheid beginnen ze hun concrete hervormingsplannen meteen weer te hervormen. We zijn al anderhalf jaar aan het vergaderen en worden overspoeld met e-mails : duizenden documenten vliegen over en weer op het wereldwijde web. We houden elkaar aan het werk want de tijd dringt.

De associaties zijn nog niet georganiseerd, maar er is binnen de Vlaamse universiteiten al een ongelooflijke competitie aan de gang. Alleen de VUB valt uit de boot bij de associaties. Zal Vlaanderen nu eindelijk Brussel loslaten, dankzij Europa ?

Ook onze taal komt in de verdrukking. Australische studenten willen hier immers niet komen studeren tenzij we in het Engels doceren. De moedertaal is nochtans belangrijk : het gaat om training, om grote trajecten van vorming.

Het allerergste is de vooropgestelde timing – u gaat nog veel hersteldecreten voorgeschoteld krijgen. Lees liever een en ander nog eens goed na voor u het ontwerp van decreet goedkeurt. Organiseer meer overleg over de essentiële punten en gun de hervorming de weg van de geleidelijkheid. 2010 lijkt me een redelijke termijn.

De reële-optietheorie stelt : als men in grote onzekerheid beslissingen moet nemen met gevolgen die onomkeerbaar zijn, moet men wachten om te beslissen. Dat geldt des te meer naarmate de onomkeerbaarheid en de onzekerheid groter zijn. De BaMa-structuur voldoet aan beide voorwaarden.

6. Toelichting door professor Rudi Verheyen, voorzitter raad van bestuur autonome hogeschool Antwerpen, ererector-voorzitter Universiteit Antwerpen

Professor Rudi Verheyen : Ik verwoord de mening van de Associatie van Universiteit en Hogescholen Antwerpen, van de Universiteit Antwerpen en van de vier hogescholen die deel uitmaken van de associatie, ten aanzien van de hervorming van het hoger onderwijs.

Algemeen kan gesteld worden dat de geplande hervorming gunstig onthaald wordt bij de Antwerpse academische overheden en hogescholen. Het ontwerp van structuurdecreet heeft het hoger onderwijs in Antwerpen in beweging gekregen. Voordien waren er al gesprekken aan de gang maar nu is men nauwer gaan samenwerken. Binnen de associatie worden diepgaander gesprekken gevoerd tussen universiteit en hogescholen dan voorheen. De kloof tussen de verschillende onderwijsvormen wordt langzaam gedicht en er groeit een vorm van respect voor de eigenheden van de specifieke opleidingsvormen. Het uitgelokte veranderings- en vernieuwingsproces is nu al een zaak van iedereen geworden waardoor er, weliswaar met verschillende snelheden, gestreefd wordt naar een gemeenschappelijke aanpak.

De behoefte om samen te werken tussen de hogescholen en de universiteiten binnen de associatie groeit en zal geleidelijk omgezet worden in reële projecten die toelaten in synergie te werken, de knowhow uit te wisselen en de beperkte financiële en materiële middelen optimaal aan te wenden. Door het kenbaar maken van de eigen sterke en zwakke kanten is er een mogelijkheid om in een samenwerkingsverband complementair samen te werken.

Het is te verwachten dat door het beschikbaar stellen van de eigen externe netwerken voor anderen in dezelfde onderwijsregio en in de omringende buitenwereld minder druk zal ontstaan en dat verwarring, dubbel gebruik en inefficiëntie kunnen vermeden worden. Door het samen gebruiken en organiseren van externe aanbiedingen als het elektronisch leerplatform kan de kostprijs gedrukt worden. Tot slot kan het comfort van de student verhoogd worden, zowel op het vlak van onderwijs als op dat van de sociale voorzieningen.

Door het systeem van accreditatie en het opleggen van de erbij horende formulering van opleidings- en onderzoeksdoelen en het bepalen van de competenties, worden de opleidingen verplicht bewust met het onderwijsproces om te gaan en onderwijs en onderzoek aan elkaar te koppelen. De behoefte aan kwaliteitsvol werken en organiseren neemt toe.

Er zijn echter ook leemten, beperkingen of onvolkomenheden in het ontwerp van structuurdecreet. Vooreerst is er de onzekerheid over de goedkeuring en de definitieve inhoud van het ontwerp, die demotiverend werkt.

Er is nood aan een duidelijke regelgeving die ook ruimte laat om de verandering te introduceren en te implementeren. Nu heerst echter onduidelijkheid over de uiteindelijke invulling van de BaMastructuur en is er onzekerheid over het al dan niet vastleggen van de benamingen van de opleidingen, de plaats van het hoger kunstonderwijs en de toekomst van de lerarenopleiding.

Een ander probleem vormt de uitvoering van het academiseringsdossier en een onderwijsontwikkelingsplan waarbij niemand informatie kan geven over de verwachtingen hierbij in functie van de concrete realisatie en waarbij de tijdsplanning die in het ontwerp structuurplan werd opgenomen, gezien de gevorderde tijd moeilijk tot niet haalbaar is. Dit zal waarschijnlijk tot gevolg hebben dat er vanuit verschillende hoeken andere academiseringsdossiers en andere onderwijsontwikkelingsplannen zullen komen.

De studieduur van de masteropleidingen is een discussiepunt. In de wetenschappen die ik ken, vertrekt men van het idee dat een master twee jaar zal beslagen, maar er heerst grote onduidelijkheid. Men kan zich niet veroorloven te lang met een beslissing te wachten, aangezien men op het veld hier reeds veel tijd in steekt.

Er is nood aan een wettelijk kader voor de associaties met effectieve bevoegdheden, want momenteel zijn deze naar ons gevoel te beperkt.

Hiervoor is echter een tweederde meerderheid nodig, zodat hier nog geen klaarheid over is. Als de associaties zich willen organiseren heeft men geen boodschap aan te vrijblijvende structuren waarbinnen men niets met zekerheid kan afspreken.

De associatie Antwerpen verkiest het vastleggen van de benaming van de opleidingen met een vrijheid om de afstudeerrichtingen te bepalen en te benoemen, dit om wildgroei, onherkenbaarheid en onduidelijkheid te voorkomen. Hierover zijn twee visies binnen de Vlhora.

De kunstopleidingen herkennen zich niet in de aangeboden vernieuwingen, maar hierover zal mevrouw Pascale De Groote later spreken.

Een groot probleem voor de hogescholen is de te krappe financiering. De bijkomende middelen die voorzien zijn, zijn onvoldoende voor het uitvoeren van de belangrijke innovatieve ingrepen die van ons worden verwacht.

De gesloten enveloppefinanciering is te krap en de niet correcte indexering van de enveloppen leidt tot grote problemen. De bijkomende middelen voorzien in het structuurdecreet zullen gebruikt worden voor het invullen van de basisopdracht. De autonome hogeschool Antwerpen die ik ken zit met een hoge personeelskost. Vele leden van het personeel staan er reeds 20 jaar in het onderwijs en hebben nooit of weinig onderzoek gedaan. Deze personeelsleden wordt nu gevraagd met de nieuwe accreditatie het onderzoek in te brengen in hun onderwijs, wat niet vanzelfsprekend is. Bovendien zal de werkdruk en de taakbelasting verhogen en is er nood aan bijkomende kennis, attitude en vaardigheid van de personeelsleden om met geplande veranderingen te kunnen omgaan. Men moet jongere collega's voor deze taken aantrekken die vrij recent in hogescholen aangesteld werden. Door een te krappe financiering zullen zij echter moeten ontslagen worden, waardoor de vernieuwing op dit terrein onmogelijk wordt.

Wij pleiten dus voor een zelfde open-eveloppefinanciering voor hogescholen zoals die nu bestaat voor universiteiten. Ik meen dat het de bedoeling is dit in 2006 te regelen, maar men moet dus nu beginnen daaraan te werken. Het is moeilijk in de raad van bestuur van een hogeschool mensen te wijzen op een verhoogde onderwijsdynamiek, de nood om tot meer onderzoek te komen en het werken binnen de associatie, wanneer men vaststelt dat de financiële middelen in verhouding jaar na jaar achteruit gaan. Een aangepaste financiering van de hogescholen is dringend noodzakelijk omdat de hogescholen anders de bijkomende middelen uit het ontwerp structuurdecreet (voorzien voor de omvorming BaMa en academisering) zullen nodig hebben om hun basisopdracht toch nog te kunnen uitvoeren.

Er is ook een te krappe financiering van de Universiteit Antwerpen, die haar beklag doet over de onvoldoende financiering voor de uitbreiding van het onderwijsaanbod. In vergelijking met bepaalde opleidingen aan universiteiten is de financiering die werd voorzien ondermaats. Men heeft namelijk de vaste kosten niet willen meerekenen.

Globaal is er op het veld een grote bereidheid, maar zijn er ook veel verwachtingen. De hogescholen en universiteiten geloven dat het structuurdecreet nodig en belangrijk is voor de hervorming, maar ook dat er moet beantwoord worden aan een aantal randvoorwaarden, zoals financiering en het duidelijk specificeren van de verwachtingen naar het onderwijs toe. Ook moet er duidelijkheid gecreëerd worden naar kunstopleidingen toe en moet er meer duidelijkheid komen over belangrijke opleidingen zoals de lerarenopleiding.

De heer Johan Hendrickx : Ik spreek niet enkel uit eigen naam, maar druk ook de bezorgdheid uit van de Karel De Grote-hogeschool, het een-cyclusonderwijs en van bepaalde sectoren die bezorgd zijn over de gebieden handelswetenschappen en bedrijfskunde.

De rechtsonzekerheid bij de omvorming naar de bachelors komt voornamelijk omdat er grote onduidelijkheid is rond het geven van een nieuwe naam aan een opleiding. Men kan namelijk bepaalde opleidingen niet zomaar een onaantrekkelijke naam geven, omdat dit te weinig studenten zou aantrekken. Zo is er bijvoorbeeld de opleiding secretariaatsbeheer, die volgens sommigen misschien wel 'office management' genoemd zou kunnen worden. Moet er steeds een één-op-één omvorming zijn ? Moet Toegepaste Informatica bijvoorbeeld Toegepaste Informatica blijven, of mogen ook opties hervormd worden tot nieuwe bachelors ? Als men echt vernieuwend wil werken, zou ook een logische herschikking over de opleidingen heen mogelijk moeten zijn. Zo is er bijvoorbeeld de optie rechtspraktijk binnen bedrijfsbeheer, maar er is ook de optie maatschappelijke advisering binnen sociaal-agogisch werk, die nauw bij elkaar aansluiten en misschien logischerwijs samen in een bachelor juridische dienstverlening thuishoren. Kan een herschikking van opties, zodat men bijvoorbeeld bedrijfsbeheer kan opsplitsen in een bachelor financieel management, commercieel management of KMO management ?

De sectorgerichtheid is een echt probleem, want een professionele bachelor bereidt voor op een beroep gekoppeld aan een beroepsprofiel, dat terzijde ook herschreven zou moeten worden aangezien het verouderd is. Dit is een specifiek probleem voor graduaat bedrijfsbeheer, dat 6 opties kent waarvan sommige gekoppeld zijn aan de toegang tot bepaalde beroepen. Voor het decreet van 1995 hadden we 180 studiepunten eigenheid per jaar, maar na 1995 kregen we er maximaal 120. Als ik naar ons departement kijk, komen we in de praktijk slechts aan 95 punten eigenheid, aangezien

deze richting anders onbetaalbaar zou zijn. Het zou goed zijn als we de afstudeerrichtingen vrij konden benoemen, maar we hebben ook genoeg middelen en duidelijke richtlijnen nodig. De expeditie- en transportsector stelt bijvoorbeeld expliciete eisen aan een bachelor, die onmiddellijk inzetbaar moet zijn. Wij vragen ons terecht af of wij hieraan in de toekomst kunnen voldoen.

Wij verwerpen de invoering van de banabaregeling, dat wil zeggen de bachelor-na-bacheloropleiding. Een bacheloropleiding is een basisopleiding, geen specialisatiejaar. Was het doel niet om tot meer transparantie te komen ? In Nederland bestaan trouwens geen banaba's maar wel professionele masters.

Voorts is ook het tijdspad compleet onrealistisch. Voor 30 juni 2003 moeten de omvormingsdossiers en de ontwikkelingsplannen ingediend worden. Het tijdspad zal automatisch leiden tot minimalisering en gebrek aan kwaliteit en bestendiging van de bestaande toestand.

Het aangeven van flexibele leerwegen is eigenlijk onmogelijk binnen het bestaande jaarsysteem. Zonder de invoering van een echt creditsysteem kan dat niet.

Wat de accreditatie betreft, kan men zich spiegelen aan het Nederlandse model, maar zonder zich daaraan te koppelen. De financiering is immers totaal verschillend. In Nederland financiert men de uitstroom, bij ons de instroom. Nederlandse hogescholen hebben bovendien al de volledige visitatiecyclus achter de rug, met inbegrip van de verbetertrajecten, wij niet. Hier wordt de eerste visitatie meteen doorgetrokken in de accreditatie, die voorlopig kan zijn voor één jaar.

Het ontwerp vergroot enorm de planlast en vergt veel van de hogeschooladministratie zonder aantoonbare meerwaarde. Associaties moeten zelfs begrotingen, meerjarenplannen en businessplannen voorleggen, terwijl ze geen rechtstreekse middelen krijgen van de overheid en in principe ook geen personeel mogen in dienst nemen. Verminder dus de planlast voor het hoger onderwijs.

7. Toelichting door professor Hilde Symoens, vakgroepvoorzitter Nieuwe Geschiedenis, Universiteit Gent

Professor Hilde Symoens : Ik spreek vandaag tot u als medeondertekenaar van het opiniestuk *Het schandaal van Bologna*. Ik ben ook betrokken door mijn eigen specialisme, de geschiedenis van het hoger onderwijs van de middeleeuwen tot vandaag. En als hoogleraar in de humane wetenschappen zie en ervaar ik natuurlijk ook een en ander.

Het stuk was geschreven door enkele professoren die zich emstige zorgen maakten en maken over de gang van zaken bij de invoering van het bachelor-mastersysteem. Snel hebben 129 collega's hun adhesie betuigd, en daar zijn er inmiddels nog 100 bijgekomen. *Het schandaal van Bologna* kloeg enerzijds onbehoorlijk bestuur met betrekking tot de implementatie van het Bologna-akkoord aan en anderzijds het ontbreken van elke vorm van maatschappelijk debat over de toekomst van het hoger onderwijs in Vlaanderen in het licht van de Europeanisering.

We zijn inmiddels zes maanden verder en er is niets veranderd. Het debat wordt nog steeds niet gevoerd en de deadline voor het invoeren van het nieuwe onderwijssysteem is nu vastgesteld op 1 oktober 2004, maar nog steeds ontbreken de randvoorwaarden waarbinnen de academici een totaal nieuw onderwijssysteem moeten opzetten. In tegenstelling tot wat enkele reacties op deze brief hebben gesuggereerd is hij echter niet ingegeven door een conservatieve reflex van enkele professoren die hun comfortabele positie in hun ivoren toren willen vrijwaren, maar door een oprechte bekommernis om de goede werking van een instelling die hun ter harte gaat, en ergernis om de lichtzinnige wijze waarop met het hoger onderwijs, en met het universitair onderwijs in het bijzonder, wordt omgesprongen.

Het Belgische hoger-onderwijssysteem zoals we dat nu kennen, dateert – met enkele aanpassingen – uit het begin van de negentiende eeuw. Het is sterk op Franse rigide en centralistische leest geschoeid. Aan de Sorbonne en in Bologna hebben de Europese ministers in hun verlangen naar harmonisatie van het Europese hoger onderwijs geopteerd voor het Angelsaksische model, wat niet onbegrijpelijk is als men marktgericht denkt.

Vanaf de jaren zeventig van de twintigste eeuw is over heel de wereld de tendens gegroeid om de universiteit te beschouwen als een bedrijf ; waarbij onderwijs en onderzoek als productieprocessen gezien worden en het management door professionele bestuurders gebeurt of zou moeten gebeuren. De terminologie wordt overigens aangepast : studenten zijn consumenten, docenten producenten en het product is het diploma dat via studiepunten wordt behaald.

Allerlei systemen zijn ingevoerd om de productiviteit op te drijven. Uiteraard moet het bedrijf marktgericht zijn en dus concurrerend. Prijs-kwaliteitvergelijking speelt een rol. En het spreekt voor zich dat ook het onderzoek zich moet aanpassen. Onderzoekstijd en de financiering ervan moeten zelf verdiend worden.

Te grote risico's kunnen bijgevolg niet genomen worden en fundamenteel onderzoek dat niet direct tot een nieuw product leidt, komt onder druk te staan. Time is money. Ook het Vlaamse discours ontsnapt hier niet aan. Dat in deze optiek het Amerikaanse model vooropstond is gemakkelijk te begrijpen. Amerikaanse universiteiten rijven een meerderheid aan Nobelprijzen binnen ; hun researchuniversiteiten trekken wereldwijd studenten aan.

Het is natuurlijk kortzichtig en naïef te denken dat een omvorming van het Europese hoger onderwijs de Europese universiteiten op hetzelfde niveau – wat dat ook moge wezen – als de Amerikaanse zal brengen. Dat kan gewoon niet als men niet de basisideologie en de structuur van het hele onderwijs van laag tot hoog wijzigt, waar ik overigens niet voor pleit. De meeste Europese landen, en zeker de Benelux, hebben in de jaren zestig van de vorige eeuw resoluut de van oudsher bestaande elite-universiteit de rug toegekeerd en gekozen voor een breed toegankelijke en financieel laagdrempelige massa-universiteit. Ieder jongere van 18 met voldoende kennis en vaardigheden moet hoger onderwijs kunnen volgen. Daarbij werden moeizame evenwichten gezocht tussen massa en kwaliteit, massa en betaalbaarheid, massa en werkgelegenheid.

Zonder hier een breed maatschappelijk debat over te houden hebben de ministers van onderwijs resoluut gekozen voor het Angelsaksische meritesysteem waarbij alle energie en geld worden gestopt in diegenen die het verdienen, op basis van hun intellect of hun kapitaal. De twee samen kan ook natuurlijk. Daar is op zich niets mis mee. Het meritesysteem werpt zeker zijn vruchten af als alle spelregels gerespecteerd worden : bij elke fase in het onderwijs worden selecties ingebouwd, grote geldstromen gaan selectief naar renderende instellingen, een uitgebreid beurzensysteem zorgt ervoor dat elke getalenteerde jongere naar een onderzoeksuniversiteit kan gaan ; minder getalenteerde of minder gefortuneerde jongeren krijgen heel wat minder kansen, wat de dualisering van de maatschappij in de hand werkt, zoals duidelijk blijkt in de VS en het Verenigd Koninkrijk. In elk discours dat met het hoger onderwijs en met de implementatie van het Bologna-akkoord te maken heeft wordt benadrukt dat de hele omvorming niets mag kosten, integendeel zelfs, dat er moet gerationaliseerd worden met het oog op besparingen.

Aan het principe van de brede toegankelijkheid zowel op bachelor- als op masterniveau wil men eigenlijk niet tornen. Maar hoe kan het Vlaamse hoger onderwijs, met deze premissen, in het nieuwe stelsel concurrentieel zijn en getalenteerde kapitaalkrachtige buitenlandse studenten aantrekken of Vlaamse studenten op basis van een zogenaamde gelijkwaardigheid zonder problemen aan de topuniversiteiten in Amerika of Engeland laten studeren ? Want laat ons eerlijk zijn : daar gaat het toch om.

Zolang men in Europa en in Vlaanderen de discussie tussen oud (lees elite-universiteit) en nieuw (lees massa-universiteit) niet ten gronde wil of durft voeren en tegelijkertijd wil vasthouden aan oude en nieuwe idealen komt er geen oplossing voor de malaise die misschien niet bij de politieke overheden en ook niet bij de academische bestuurders leeft, maar wel bij de docenten en studenten.

Vele docenten hadden de hoop gevestigd op de invoering van de BaMa om een breed maatschappelijk debat te voeren over inhoud, vorm en finaliteit van het hoger onderwijs en de rekrutering van studenten. Maar door de tijdsdruk en om financiële redenen proberen de universiteiten die ik ken of waarover ik lees om het bestaande systeem zoveel mogelijk in te passen in het systeem dat in Bologna is geformuleerd.

De invoering van de BaMa moet snel gaan, een slagvaardig en dynamisch bedrijf waardig. Voor een breed maatschappelijk debat over de universiteit in de eenentwintigste eeuw is geen tijd. En bovendien moet de hele operatie met nagenoeg gesloten beurzen gebeuren.

Dat brengt het vernieuwingsproces in het gedrang. Faculteiten en opleidingen moeten de bestaande structuren en financiële mogelijkheden behouden.

De meerderheid van de professoren, onderzoekers en studenten zijn niet tegen Bologna gekant. Zij die de zaak ter harte gaat, verheugden zich integendeel om de mogelijkheden die geboden werden om eindelijk komaf te maken met een systeem uit de 19de eeuw dat niet meer aangepast is aan deze tijd en aan de internationale evoluties. De universiteiten zijn ontstaan ten tijde van de natiestaten en sindsdien is er weinig veranderd.

Met veel enthousiasme en energie hebben academici hun opleiding inhoudelijk en didactisch herdacht. Uren en uren is gelezen, gediscussieerd en vergaderd om de eigen opleiding te vernieuwen en internationaal competitief te maken of te handhaven. Er is overleg gepleegd met collega's in den lande en daarbuiten.

Want de eerste signalen leken beloftevol : het bachelor-mastersysteem wordt een heel flexibel systeem, waar kwaliteit primeert, samenwerking binnen en buiten de universiteit gewenst is zodat talent en krachten kunnen gebundeld worden. Onderzoek moet centraal staan en middelen moeten ter beschikking gesteld worden om die hogere doelen te bereiken. Dat was het discours, de illusie waarmee de academici aan het werk zijn gezet.

De enthousiaste hervormers worden echter permanent geconfronteerd met de gevolgen van het reeds vermelde onbehoorlijk bestuur. De krijtlijnen zijn nog niet uitgetekend, de randvoorwaarden nog steeds niet bepaald.

Het flexibiliseringdecreet dat ons hoger onderwijs eindelijk moet afhelpen van het rigide jaarsysteem en dat het creditsysteem moet uitbouwen, ontbreekt nog steeds. Nochtans vormt een flexibel creditsysteem een essentieel onderdeel van de hele BaMa-operatie.

Het Belgische, en ook het Vlaamse verzuilde denken en handelen heeft er toe geleid dat alle initiatieven om samen te werken over de instellingen en de zuilen heen in de kiem gesmoord worden. Ieder voor zich en ten koste van de andere wordt het leidmotief.

Zeker in de humane wetenschappen en in mijn eigen instelling, de Universiteit Gent, mag de hele operatie niets kosten. De rector vindt dat er te veel les gegeven wordt. Hoe kan ik met minder lessen het niveau behouden ? Vernieuwen mag maar met de bestaande mensen en middelen. En liefst wordt er afgeslankt.

Inmiddels wordt om politieke en electorale redenen beslist om tegen elke wetenschappelijke en onderwijslogica in nieuwe studierichtingen op te richten die handenvol geld kosten, de versnippering nog groter maken en de kerktorenmentaliteit verscherpen.

Ik doel hier niet op de masters geschiedenis van de Universiteit Antwerpen. Dat is een positief initiatief. Wij willen graag gemeenschappelijk projecten opstarten.

Geld is er niet om binnen de logica van het Bologna-akkoord en in de geest van de internationale competitiviteit voor alle studierichtingen na een driejarige bachelorfase een tweejarige masterfase te organiseren.

De minister en in haar kielzog de Vlaamse rectoren zijn van oordeel dat een twee-plus-twee-systeem probleemloos kan omgezet worden in een drie-plus-één-systeem, waarbij het bachelordiploma een uitstroomdiploma wordt. In Vlaanderen is dat een doorstroomdiploma, volgens Bologna een uitstroomdiploma. Het is echter nog onduidelijk hoe dat concreet zal georganiseerd worden. Dat impliceert onder meer dat een bacheloropleiding andere eindtermen moet hebben dan een kandidatuuropleiding

Binnen de humane wetenschappen is het om evidente redenen onmogelijk om binnen een tijdsbestek van één jaar een masteropleiding uit te bouwen die wetenschappelijk verantwoord en internationaal competitief is. In de masteropleiding komt de nadruk op zelfwerkzaamheid, op actieve interdisciplinariteit en op origineel onderzoekswerk te liggen. Dat vergt de nodige tijd onder meer voor reflectie.

In elke onderzoeksgerichte opleiding neemt de scriptie een centrale plaats in. Binnen het bestek van 60 studiepunten, waar een academisch jaar voor staat, kunnen onmogelijk onderzoeksvaardigheden en een wetenschappelijke attitude worden aangeleerd en een meesterproef van 30 studiepunten geschreven. Buitenlandse ervaring kan men helemaal vergeten. Daar is gewoon geen tijd voor.

In het recente rapport van de Europese Unie en de Europese Universiteitsassociatie staat dat zelfs een vierjarige voltijdse studie onvoldoende is om het opleidingsniveau te handhaven. Het is duidelijk dat indien Vlaanderen aan zijn eenjarige master vasthoudt de Vlaamse afgestudeerden in de verdrukking komen. In plaats van Vlaamse universitaire opleidingen internationaal meer competitief te maken worden ze minderwaardig.

Ik ben benieuwd, en velen met mij, of Amerikaanse universiteiten binnenkort een Europees en zeker een Belgisch of Nederlands masterdiploma gelijk gaan stellen met hun masters, en niet meer met een bachelor zoals nu gebeurt met het Belgische licentiaatdiploma en het Nederlandse doctoraaldiploma. Onze Amerikaanse collega’s geven toe dat die Europese diploma's een Amerikaans masterniveau hebben. Zij kunnen dat niet officieel

erkennen omdat hun masteropleidingen langer duren. Daaraan verandert dus niets.

Wat de meeste docenten wanhopig maakt is de recente opdracht om een algemene master van 120 studiepunten binnen de week terug te brengen tot een master van 60 studiepunten. De rector stelde een eventuele master na de masteropleiding in het vooruitzicht. Hij trachtte ons ook gerust te stellen door een terugkeer naar een studieduur van twee jaar onder Europese druk in het vooruitzicht te stellen voor 2006 of 2007. Waarom dan nu zoveel kostbare tijd van academici verkwanselen aan het uitwerken van programma's ?

De bezwaren van de studenten tegen studieduurverlenging zullen verdwijnen als de studiefinanciering en de kwaliteit van het diploma gegarandeerd worden.

De gemiddelde studieduur in de opleiding geschiedenis is nu al 4,8 jaar. Omdat heel wat studenten na een bacheloropleiding zullen uitstromen, zullen er minder studenten een masteropleiding volgen dan er nu in de licenties zitten. De gevolgen voor de algemene financiering zullen dan ook beperkt blijven.

8. Toelichting door mevrouw Pascale De Groote, departementshoofd Muziek, Dramatische Kunst en Dans aan de Hogeschool Antwerpen

Mevrouw Pascale De Groote : Het hoger kunstonderwijs heeft niet gewacht op Bologna om acties te nemen op vlak van internationalisering en mobiliteit. We hoopten echter dat door de uitvoering ervan een grotere transparantie zou ontstaan waardoor internationale mobiliteit zou vereenvoudigd worden en bijvoorbeeld elders verzamelde studiepunten gemakkelijker overgedragen zouden kunnen worden.

Het ontwerp van structuurdecreet is op drie punten onduidelijk, vooreerst op vlak van de terminologie. Het onderzoek in de kunsten wordt niet gedefinieerd. Ook is het soms niet duidelijk of termen zoals academisch of wetenschappelijk in hun filosofische of institutionele betekenis worden gebruikt.

Ten tweede ontbreekt een decreet inzake de lerarenopleiding. De impact van de organisatie van die opleiding op de herstructurering van de basisopleidingen mag niet onderschat worden.

Ten derde zijn een aantal bevoegdheden onduidelijk. Welke instantie beslist over de naam van de afstudeerrichtingen ? Wie beslist dat kan afgeweken worden van de bepaling dat een bachelor minimaal 180 uren omvat ?

Ik heb de indruk dat dit ontwerp van decreet streeft naar uniformisering binnen Vlaanderen zonder rekening te houden met de standpunten van de Europese organisaties die voor een aantal vakgebieden bestaan. De Europese Associatie voor Conservatoria opteert nadrukkelijk voor een 4+2-structuur : een bachelor van 240 studiepunten en – na een zware artistieke toelatingsproef – een master van 120 studiepunten. Er wordt bovendien gekozen voor een bachelor met een duidelijke beroepsfinaliteit. Doorstromen naar de master is zeker niet vanzelfsprekend en wordt beperkt door het inrichten van een artistieke toelatingsproef tussen bachelor en master in. Ik vrees dat we evolueren naar een Europese onderwijsruimte waar iedereen dezelfde titel gebruikt zonder dat die overal dezelfde lading dekt.

De belangrijkste Europese landen in muziekonderwijs opteren voor kunstvakonderwijs en kunnen daardoor het onderwijsniveau al dan niet academiseren. Ik ben er zelf voorstander van om het kunstonderwijs tot op academisch niveau op te trekken. Het discours over kunst is vandaag immers vaak belangrijker dan kunst zelf. We moeten onze kunstenaars dus kritisch en systematisch leren nadenken. Ik moet er wel aan toevoegen dat niet al mijn collega's het met die stelling eens zijn. Volgens Van Dale betekent academisch schools en niet-geïnspireerd, naast theoretisch en niet praktisch. Ik wil deze term dus wel met enige omzichtigheid hanteren.

Onderzoek over kunst is volgens mij datgene wat gedaan wordt aan de faculteit Letteren en Wijsbegeerte of Kunstwetenschappen. Men bestudeert er de bestaande kunst op historische en theoretische wijze. Wij moeten ons echter concentreren op onderzoek in kunst, wat onmiddellijke gevolgen kan hebben op het kunstonderwijs enerzijds en de kunstbeoefening en -ontwikkeling anderzijds. Onderzoek wordt zo ingebed in de kunstopleiding, wat tot een voortdurende wisselwerking zal leiden. Het kan immers onze bedoeling niet zijn om pseudo-musicologen te vormen. Wij moeten streven naar een goed evenwicht tussen opleiden tot vakmanschap en optillen tot academisch niveau.

Ik hoop dat de associaties niet belemmerend zullen werken. Sommige vakgebieden binnen de kunstopleiding hebben geen universitaire tegenhanger.

Daarom moet het mogelijk zijn om met andere nationale en internationale universiteiten samen te werken. Enkel op die manier kunnen onderzoek in de kunsten en onderzoek over de kunsten zinvol gekoppeld worden.

De huidige financiering volstaat amper om onderwijs te organiseren. Het onderwijzend personeel kan onmogelijk nog aan onderzoek doen. De beperkte academiseringsmiddelen zullen niet volstaan om enig niveau te bereiken.

Er zijn al enkele post-hogeschoolinitiatieven die in de richting van het doctoraat gaan. Het Orpheusinstituut biedt een onderzoeksplatform waar afgestudeerde Meesters in de Muziek praktijkgericht en theoretisch onderzoek aan elkaar kunnen koppelen. In samenwerking met een universiteit kan makkelijk voor een doctoraatsopleiding gezorgd worden. Ik heb gelezen dat het post-doctoraalonderzoek in Vlaanderen een heel goed niveau haalt. Ik denk dat dat ook in de kunsten het geval zal zijn.

De heer Chris Vandenbroeke : Eigenlijk hoor ik iedereen hetzelfde zeggen. Vlaanderen kan dit omvattende proces niet aan zich voorbij kan laten gaan. Iedereen is bereid de vele uitdagingen aan te gaan. Maar iedereen vraagt tegelijk om dit proces rustig voor te bereiden.

De heer Dirk Holemans : Mevrouw Symoens en mevrouw De Groote zeggen beiden dat de mastertitel niet erkend zal worden in het buitenland. Eigenlijk bestaat dat probleem nu al. De titel licentiaat Geschiedenis wordt in de Verenigde Staten evenmin erkend. Bologna lost niets op, maar creëert evenmin een nieuw probleem. De kritiek van mevrouw Symoens dat de flexibilisering achterwege blijft, is terecht.

Ik ga ervan uit dat hoogleraars het maatschappelijke debat sturen. Het is dus verwonderlijk dat een aantal hoogleraars in een opiniestuk betreuren dat er geen maatschappelijk debat wordt gevoerd.

Het komt de politiek niet toe te bepalen wat onderzoek in de kunsten precies betekent. Ik ga er bovendien van uit dat kunstenaars daar vrijwel dagelijks mee bezig zijn. Academisering dient inderdaad op een reflexieve wijze begrepen te worden. Mevrouw De Groote heeft terecht op de doctoraatsmogelijkheden gewezen. Ten slotte benadruk ik dat het financieringsprobleem ons bekend is.

De heer Pieter Huybrechts : Vreest mevrouw Symoens niet dat een 3+2-structuur de kansen van minderbegoede studenten zal doen verminderen ?

De heer Ludo Sannen : Mevrouw De Groote maakt enkele vergelijkingen met het buitenland. Maar wie financiert daar ?

De heer Verheyen pleit terecht voor duidelijk vastgelegde opleidingen en afstudeerrichtingen terwijl de heer Hendrickx een lange lijst omvormingen suggereert. Zijn beide opties compatibel ?

De heer Robert Voorhamme : Blijkbaar verwacht men naar aanleiding van het ontwerp van structuurdecreet dat alle hervormingen die in de toekomst nodig zijn, ineens allemaal worden geregeld in een decreet. Dat is merkwaardig omdat ik vaststel dat alle instellingen bijna spontaan begonnen zijn met allerlei hervormingen vooruitlopend op de discussie die momenteel bezig is.

Is dit geen oefening die stapsgewijze moet gebeuren en waarbij men een rangorde invoert tussen maatregelen die nu moeten worden genomen en maatregelen die in volgende decreten worden geregeld. Zijn de maatregelen in het ontwerp diegene die in een eerste fase moeten worden genomen ? Zijn er essentiële elementen die ontbreken ?

In de tekst van mevrouw Symoens staat op bladzijde 2 dat men aan het principe van de brede toegankelijkheid zowel op bachelor- als op masterniveau eigenlijk niet wil tornen. Wat bedoelt u daar precies mee ? Is het principe van de brede toegankelijkheid een probleem ?

De heer Gilbert Van Baelen : Bent u voorstander van professionele masters ?

De heer Dirk De Cock : Professor Symoens stelt in haar uiteenzetting dat de terminologie wordt aangepast : de studenten zijn consumenten ; de docenten producenten en de diploma's producten die door studiepunten worden behaald. Verder in de tekst vind ik geen enkele afkeuring van dat standpunt. Dat is zeker niet het standpunt van deze commissie en ook niet de geest van het ontwerp van structuurdecreet. Kan u daarover wat meer commentaar geven ?

Professor Karel Soudan : Uiteraard kan men het Bolognaproces, waar men een termijn voorziet tot 2010, niet organiseren binnen Vlaanderen op twee jaar tijd.

Men heeft een kapitale fout gemaakt. Dat staat ook in de memorie van toelichting, namelijk dat het ontwerp zo ingewikkeld wordt omdat men voor eens en altijd komaf wil maken met het lange-type-onderwijs.

De heer Chris Vandenbroeke : Is dat geen pluspunt ?

Professor Karel Soudan : Zeker niet. De Bolognaverklaring is in se goed. Essentieel is dat het onderwijs gebaseerd is op twee types en op onderwijstrajecten. De student kiest voor een basistraject waarmee hij een bepaald excellentieniveau wil bereiken. Er moet een diversiteit van aanbod zijn.

Aan de universiteit zijn er weinigen die kiezen voor een opleiding van drie jaar ; men kiest voor een traject van vier of vijf jaar dat een bepaalde vorming en kwalificatie geeft. Men moet nagaan hoe men dat opbouwt. Door verschillende onderwijstypes aan het idee van diversiteit te koppelen krijgt men een probleem.

Men moet binnen een bepaalde termijn beslissingen nemen. Instellingen moeten kijken wat waardevol is in de Bolognaverklaring en zich inpassen in het onderwijssysteem. Men mag niet te veel zaken aan elkaar koppelen.

De heer Ludo Sannen : Studenten hebben geen andere mogelijkheid dan te kiezen. Men kiest bijvoorbeeld voor een graduaat. De bruggen tussen die opleiding en de universiteit zijn nagenoeg onbestaande maar als ze bestaan, worden ze wel gemaakt, bijvoorbeeld in de opleiding industrieel en burgerlijk ingenieur. Dat is nu eenmaal ons onderwijssysteem.

Professor Karel Soudan : Ik ben voorstander van brugprogramma's. Uiteindelijk kiest een student voor een bepaald kwalificatietraject. Een onderwijstraject, namelijk het krijgen van vorming, is zeer belangrijk.

De heer Robert Voorhamme : Ik begrijp uw redenering niet. U stelt dat de Bolognaverklaring op zich goed is. Bologna vereist een aanpassing van de structuren. Om de BaMa-structuur te kunnen invoeren is een decretale regeling nodig. Vervolgens maakt u het verwijt dat er tegelijkertijd wordt nagedacht over de manier waarop het hoger onderwijs daarin moet passen. Dat is toch logisch : hoe kan men de BaMa-structuur invoeren zonder tegelijkertijd na te gaan hoe het hoger onderwijs daarin moet passen.

Anders creëert men een ongelijke verwarring in het hoger onderwijs waarbij we Europa ingaan met twee snelheden. Dat is de essentie van dit ontwerp : duidelijkheid creëren over de BaMa-structuur, een timing bepalen en nagaan hoe het hoger onderwijs daarin moet worden gepast. Daarin moet een keuze worden gemaakt.

Men kan de situatie niet laten zoals ze nu is. Er is een verandering nodig. Het gaat om de essentiële eerste stappen die nodig zijn om zo snel mogelijk duidelijkheid te creëren, een vraag van de verschillende betrokken partijen.

Professor Karel Soudan : Er zijn drie elementen in de Bolognaverklaring : de algemene maatschappelijke doelstelling van hoger onderwijs voor individuen, de structuur van de kwalificaties en van de organisatie.

De Bologna-verklaring legt niet de verplichting op om vandaag al een volledige structuur van het hoger onderwijs uit te tekenen, maar wel om hierover een maatschappelijk debat te organiseren en tot een duidelijke kwalificatie van het hoger onderwijs te komen met een uitwisselbaarheid met de juiste partners in de bestaande structuren.

De heer Robert Voorhamme : Ik vind het onrechtvaardig om duizenden studenten tijdens de overgangsperiode in het ongewisse te laten.

Professor Rudy Verheyen : Ik denk dat in mijn uiteenzetting duidelijk is geworden dat de onderwijswereld in Antwerpen globaal positief is over de hervorming van het hoger onderwijs, maar dit neemt niet weg dat er nog problemen zijn op het vlak van de financiering en dat er nog heel wat onduidelijkheid heerst over de grenzen waarbinnen onderwijsontwikkelingsplannen en accrediteringsdossiers moeten worden opgesteld en over de duurtijd van de masteropleiding.

Professor Hilde Symoens : De onderwijswereld is inderdaad principieel voorstander van de Bolognaverklaring, maar er is dringend nood aan een stappenplan, dat er maar niet komt.

De academische overheden zijn trouwens mee verantwoordelijk voor de ontstane chaos, omdat zij de onderwijsinstellingen aanmanen tot acties terwijl zij niet weten waar ze aan toe zijn. De flexibiliteitprogramma's en de financiering worden steeds maar uitgesteld, waardoor bijsturingen zich blijven opdringen. In Nederland werd geopteerd voor de bruuske, maar minimale invoering van de BaMa-structuur vanaf 1 oktober 2002, dit op basis van een

aantal duidelijke basisrichtlijnen. Het Nederlandse systeem zal nu langzaam worden verfijnd en verbeterd. De basisrichtlijnen ontbreken hier echter.

Mevrouw Pascale De Groote : Er bestaat inderdaad een grote nood aan duidelijkheid. Dat geldt vooral voor de lerarenopleiding.

De voorzitter : Professor Symoens klaagde het gebrek aan een maatschappelijk debat aan, waarop de heer Holemans zei dat het op gang brengen van dit maatschappelijke debat wel degelijk haar eigen taak was.

Professor Hilde Symoens : Onderwerpen als studieduur en internationalisering kwamen natuurlijk wel al aan bod. Maar anderhalf jaar geleden hield ik een afscheidsrede in Amsterdam over de Bolognaverklaring en ik werd vervolgens gecontacteerd door een krant die wel geïnteresseerd was in mijn rede.

Uiteindelijk kwam deze toch niet voor publicatie in aanmerking omdat men van mening was dat deze discussie hier nog niet echt leefde. Volgens de journalist kan een debat over massa-universiteit versus elite-universiteit de gemoederen hier niet bewegen, en was het wachten op concrete maatregelen om het maatschappelijke debat aan te zwengelen.

De voorzitter : De heer Holemans had een vraag over het wetenschappelijke onderzoek in de kunsten.

Mevrouw Pascale De Groote : De term 'kunsten' in het ontwerp van decreet dekt verschillende disciplines, terwijl een algemene interpretatie van termen moet worden beoogd waarin alle verschillende disciplines zich herkennen.

De heer Holemans poneerde echter vervolgens de stelling dat het eigen is aan elk creatieproces en elk proces van uitvoerende kunst om aan onderzoek te doen. Hij stelt dit individuele onderzoek toch niet gelijk aan wetenschappelijk onderzoek ?

De heer Dirk Holemans : De kunsten vormen al verschillende eeuwen een onafhankelijk domein. Ik vermoed dat zij in die periode toch een aantal leerprocessen hebben opgebouwd en dat er sprake is van een algemene basis.

Mevrouw Pascale De Groote : Traditie en overlevering zijn natuurlijk nog iets anders dan wetenschappelijk onderzoek. Ik ben van mening dat onderzoek in de kunsten een onmiddellijke terugkoppeling moet hebben naar het onderwijs en de ontwikkeling en beoefening van die kunsten. Wetenschappelijk onderzoek gaat trouwens ook altijd gepaard met het afleggen van verantwoording en een beschrijving van het gevolgde proces.

De voorzitter : De heer Huybrechts had een vraag over de gevolgen voor studenten die het minder breed hebben.

Professor Hilde Symoens : Volgens de laatste berichten zullen alle richtingen drie jaar plus één moeten tellen, terwijl in de mogelijkheid moet worden voorzien om daar in wetenschappelijke richtingen een extra jaar aan te koppelen. Hoe die financiering zal gebeuren, weet ik niet. Dit zal in elk geval een drempel creëren om aan een wetenschappelijke carrière te beginnen. Hierbij is nu al zoveel steun van de achterban nodig en dat zal alleen nog maar versterken.

De heer Dirk Holemans : Als ik het VLIR-advies over de opleidingen die vijf jaren moeten behelzen combineer met de zoektocht naar andere financieringssystemen, vrees ik dat de alfawetenschappen in de verdrukking zullen komen. De valorisatie van hun wetenschappelijk onderzoek is immers moeilijk kwantificeerbaar. Daar moet dringend iets aan worden gedaan.

Professor Hilde Symoens : Men is volop bezig om objectieve criteria uit te werken voor alfawetenschappers, die nu worden gemeten met bètacriteria, wat niet werkt. Ook de European Science Foundation, afdeling Humanities, is daarmee bezig.

De voorzitter : Is er geen tegenspraak tussen het gevaar van wildgroei en de vraag om meer transparantie ?

De heer Johan Hendrickx : Ik ben tegen een proliferatie van de opleidingen. Het zou te eenvoudig zijn om van alle opties opleidingen te maken. In het bedrijfsbeheer moeten we zowel technische boekhouders als milieucoördinatoren scholen, wat in het huidige voorstel moeilijk te verzoenen is. In 1995 werden te veel richtingen die vroeger zelfstandig waren, in de richting Bedrijfsbeheer gepropt. Zo liggen de opleidingen elektromechanica optie informatica en handelswetenschappen bedrijfskunde toegepaste informatica zeer dicht bij mekaar. Het zou misschien logischer zijn om één toegepaste bachelor informatica te organiseren.

De heer Ludo Sannen : Het is inderdaad mogelijk dat te veel opleidingen binnen de richting Bedrijfsbeheer werden gestopt.

De heer Johan Hendrickx : Als we het omvormingsplan voor 30 juni moeten indienen, kunnen we enkel de bestaande situatie bestendigen.

De heer Ludo Sannen : Is het niet de taak van de Vlhora om een en ander duidelijk te stellen ?

De heer Johan Hendrickx : Binnen de Vlhora was er geen consensus over deze stelling.

Mevrouw Pascale De Groote : Wij kunnen in een bacheloropleiding van 3 jaar niet doen wat andere conservatoria in een bacheloropleiding van 4 jaar doen.

De financiering verschilt sterk van land tot land. In Nederland heerst nog zeer grote onduidelijkheid over de financiering van de masteropleiding maar daar wordt zeker niet gemikt op een volledige doorstroming. Als er een rem gezet wordt op het aantal studenten, via een artistieke toelatingsproef, is het wel mogelijk om de masteropleiding uit te breiden tot twee jaar en naar analogie met de omliggende landen te werken. Ik meen te weten dat in Duitsland de bachelor- en masteropleiding op dezelfde manier gefinancierd worden.

De voorzitter : Dan was er ook de vraag over het principe van de brede toegankelijkheid.

Professor Hilde Symoens : Het principe van de algemene toegankelijkheid en de brede doorstroming van bachelor naar master zou onder druk kunnen komen als men in de Amerikaanse geest wil denken. Maar in Vlaanderen wil men die doorstroming toch behouden. Tegelijkertijd wil men echter, zoals in de VS, competitief zijn en streeft men topuniversiteiten na. Maar dat kan niet zonder selecties. Het gaat om twee verschillende soorten hoger onderwijs.

De heer Gilbert Van Baelen : Pleit u dan voor twee soorten masteropleidingen : een beroepsgerichte en een onderzoeksopleiding ?

Professor Hilde Symoens : In het basisplan dat we voor geschiedenis hebben, hebben we voorzien in enerzijds een professionele masteropleiding – bijvoorbeeld tot archivaris of erfgoedbeheerder maar ook tot leraar – en anderzijds een onderzoeksmaster. Ook voor die professionele opleiding is nog twee jaar nodig omdat we er voor geopteerd hebben de bacheloropleiding zeer breed te houden : we zijn afgestapt van een specialisatie in een bepaald tijdvak en willen kritisch ingestelde all-round historici afleveren.

De heer Johan Hendrickx : Niet alle voortgezette opleidingen moeten worden omgezet in een professionele masteropleiding. Maar de techniciteit van een fiscalist verhogen kan bijvoorbeeld niet in een basisopleiding. Een internationaal fiscalist moet gevormd worden in een masteropleiding, zij het niet noodzakelijk in dagonderwijs of voltijdse trajecten.

De voorzitter : Tot slot was er de vraag over de commercialisering van het hoger onderwijs.

Professor Hilde Symoens : Het discours over de student als consument en de hoogleraar als producent bestaat al sinds de jaren zeventig van vorige eeuw. Bij mijn visitatie van het departement geschiedenis van de universiteit van Montreal twee jaar geleden, bleek het overduidelijk : het zelfstudierapport had het steevast over consumenten en producenten.

Dat schokte me. In Vlaanderen valt het marktgerichte denken nog mee. Dat stelt heel andere eisen aan onderwijs en staat mijlenver verwijderd van de Humboldtiaanse idee van de Bildung : efficiëntie en productiviteit staan voorop.

Ik ben er niet voor om dat Amerikaanse systeem in Europa toe te passen : het Oude Continent heeft een andere onderwijstraditie : die van een brede, kritische vorming. Als we die willen behouden, heeft dat maatschappelijke consequenties. Nu worden we geconfronteerd met hybride informatie : enerzijds wil men niet aan de democratisering van het onderwijs tornen, anderzijds wil men zo competitief mogelijk zijn. Er is een compromis tussen een meritoir en een breed-sociaal hoger onderwijs mogelijk maar daar moet goed over nagedacht worden.

9. Toelichting door de heer Luk De Smet, directeur-generaal Gezinsbond

De heer Luk De Smet : Binnen de Gezinsbond als pluralistische beweging, leeft grote bezorgdheid over een volwaardige toekomst voor de opleiding tot gegradueerde in de gezinswetenschappen, een opleiding die zich situeert binnen het hoger onderwijs voor sociale promotie en georganiseerd wordt door het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (HIG). Daarom zit ik hier vandaag samen met mevrouw Jennes.

In 1960 stelde de Bond vast dat over wat wellicht voor velen van het grootste belang is, het leven in gezinnen, in de brede waaier van ons onderwijs

weinig werd gesproken. Dat is zeer merkwaardig : het gezin en het gezinsleven scoren nog altijd zeer hoog op de waardeladder van jongeren en volwassenen.

De Bond vulde deze leemte in door in 1960 het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen op te richten, met als opdracht het bevorderen en aanbieden van een interdisciplinaire studie van de gezins- en relatieproblematiek in een pluralistisch perspectief, via een kwalitatief hoogstaande vorming en scholing van volwassenen.

Het instituut heeft sindsdien een lange onderwijs- en vormingstraditie achter de rug en is uitgegroeid tot een pluralistisch geïnspireerde instelling die uniek is, niet alleen in Vlaanderen maar in heel Europa. Het geheel van relaties in het gezin – tussen partners en tussen ouders en kinderen – en de relatie gezin-samenleving worden er onderzocht samen met verwante vraagstukken van sociale, medische, juridische en economische aard.

Het gezin en de relatie ervan tot de samenleving zijn – zoals in de activiteiten van de Gezinsbond – het centrale uitgangspunt in deze opleiding. Door bijdragen vanuit verschillende disciplines wordt grote relevantie gegeven aan alle domeinen die het gezinsleven raken. Momenteel volgen 1000 cursisten de opleiding, een aantal dat nog steeds toeneemt. Dat bewijst dat de opleiding beantwoordt aan een maatschappelijke behoefte.

Maar niet alleen uit het toenemend aantal cursisten blijkt de grote maatschappelijke betekenis van deze opleiding. Het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen wordt erkend als een belangrijk aanspreekpunt dat beschikt over een grote know-how met betrekking tot gezin, relatie en opvoeding. Gezin en relaties vormen voor individuele mannen en vrouwen een belangrijk gegeven in het leven. Deze opleiding biedt ze perspectieven om meer inzicht te krijgen in de verscheidenheid en diepgang van menselijke relaties.

In vele sectoren van de samenleving is er een grote behoefte aan deskundigheid inzake gezinsgericht werken, onder meer in de gehandicaptenzorg, de ouderenzorg, de hulpverlening aan jongeren en volwassenen, het algemeen welzijnswerk, de kinderopvang en de initiatieven op het vlak van opvoedingsondersteuning.

De opleiding geeft diegenen die werken – of willen werken – in sociaal gerichte beroepen de kans om zich grondig bij te scholen zodat ze mensen kunnen helpen en begeleiden vanuit een gezinsgerichte optiek.

Het HIG beschouwt het evenzeer als zijn taak om vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines een verdiept en genuanceerd inzicht te bieden in de gezins- en relatieproblematiek. De meerwaarde van deze opleiding heeft te maken met de mogelijkheid die wordt geboden om levenservaring te verbinden aan nieuwe theoretische inzichten.

Wij zijn ervan overtuigd dat de afgestudeerden in de Gezinswetenschappen competenties hebben verworven die gelijkwaardig zijn met die van afgestudeerden aan de hogescholen in de richting sociaal-agogisch werk en dat ze derhalve dezelfde waardering verdienen.

Een overheid die enerzijds – en terecht – het levenslang leren promoot, maar anderzijds de kansen voor volwassenen in het onderwijs voor sociale promotie zou verkleinen, is voor ons niet geloofwaardig.

De betekenis van de opleiding Gezinswetenschappen voor het individu en voor de samenleving mag niet teniet gedaan worden door de ongelijke behandeling in deze hervorming van het hoger onderwijs. Daarom zijn de gelijke behandeling, dus de opname van het Hoger Onderwijs voor Sociale Promotie (HOSP) in het structuurdecreet, absolute vereisten voor de Gezinsbond.

10. Toelichting door mevrouw Gaby Jennes, directrice Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen

Mevrouw Gaby Jennes : Ik zal vooral aandacht besteden aan de positie van het HOSP. Dit probleem wil ik behandelen aan de hand van vier vragen. Waarom is het niet opnemen van het HOSP in het structuurdecreet een probleem ? Welke argumenten worden aangedragen om het HOSP later te regelen en zijn die terecht ? Bestaat er een dwingende reden om het HOSP nu op te nemen in het decreet ? Hoe kan dit geregeld worden ?

Ik zal een aantal aanzetten tot antwoord geven vertrekkende vanuit de positie van de opleiding gezinswetenschappen. Ik meen dat die antwoorden relevant zijn voor alle studenten en afgestudeerden van het HOSP.

Het niet opnemen van het HOSP in het structuurdecreet is een probleem omdat het ongelijkheden creëert die nu niet bestaan. In de memorie van toe-

lichting erkent de regering zelf dat dit een probleem is, maar toch wil ze de positie van het HOSP nu niet regelen.

Een eerste ongelijkheid heeft te maken met de benaming van de diploma's. Na de hervorming zal er nog steeds een categorie van gegradueerden blijven bestaan, maar deze benaming is niet meer dezelfde als die van het hoger dagonderwijs. Er zijn vooral problemen met de diploma's die toeleiden naar de gesubsidieerde of gereglementeerde arbeidsmarkt. Tot nog toe kwamen de afgestudeerden van het HOSP in de meeste gevallen in aanmerking voor de functies in het niveau 2+ van de federale overheid of in het niveau B van de Vlaamse overheid en van de gesubsidieerde welzijnssector. Ook daar zullen de verschillen groeien.

Dit decreet zal de ongelijkheden in de toekomst nog doen toenemen. Nu gaan de universiteiten op zoek naar overgangen tussen bacheloropleidingen met een professionele gerichtheid naar mastersopleidingen. Tot nog toe werden de afgestudeerden van het HOSP toegelaten tot de schakelprogramma's van de universiteit van Gent, bijvoorbeeld tot een bijzonder jaar in de richting criminologie of psychologie. Nu wordt de opleiding Gezinswetenschappen niet opgenomen omdat ze geen bacheloropleiding is.

De overheid zegt in haar memorie van toelichting dat niets uitsluit dat het HOSP ook de accreditering zal doorlopen en dat dit misschien zelfs al mogelijk is met het decreet zoals het nu voorligt. Wij menen dat dit een louter fictieve mogelijkheid is. Tot nu toe is zeer weinig geweten over het accrediteringsproces. We zullen zeker moeten wachten tot de opleidingen van de universiteiten en van de hogescholen geaccrediteerd zijn. Misschien kan het HOSP daarna aan het accrediteringsproces deelnemen.

Door het decreet wordt een Hoger Onderwijsregister ingesteld dat transparantie moet creëren voor de student. Alleen de opleidingen van het hoger onderwijs worden opgenomen in het register. De opleiding Gezinswetenschappen zal in dat register niet voorkomen en wordt dus door de overheid niet beschouwd als hoger onderwijs.

Wordt de geest van de Bolognaverklaring daarmee geen onrecht aangedaan ? Deze verklaring had toch ook de bedoeling de verscheidenheid in de verschillende landen tot uiting te laten komen, flexibele leerwegen te creëren en elders verworven competenties te erkennen. Tot nu toe heeft vooral het HOSP deze taak opgenomen. Nu zegt de overheid dat dit weliswaar een belangrijke opdracht is, maar dat het HOSP niet meer mag meespelen omdat dit een opdracht is voor de hogescholen.

Welke argumenten hanteert de regering om HOSP nog niet op te nemen ? Het grote probleem is dat er vooral impliciete argumenten worden gehanteerd. Men heeft twijfels bij de kwaliteit en de omvang van de studies. Er staat immers dat het HOSP in een later stadium kan opgenomen worden, voor zover het gaat om opleidingen van 180 studiepunten. Uit gesprekken komt verder naar voren dat het niet de bedoeling is het aantal aanbieders van hoger onderwijs uit te breiden. Een laatste argument luidt dat het volwassenenonderwijs nog geen traditie heeft van visitaties en derhalve niet klaar is voor de accrediteringsprocedure.

Zijn deze argumenten terecht ? Een eerste probleem is dat het vooral gaat om impliciete argumenten die steunen op onduidelijke criteria. Dan wordt het natuurlijk moeilijk om een goed dossier op te stellen.

Een tweede probleem zijn de studiepunten. In het hoger onderwijs is men op een bepaald ogenblik vertrokken van de bestaande situatie, van het aantal contacturen en van de moeilijkheidsgraad van een vak om te bepalen hoeveel studiepunten eraan werden toegekend. Men heeft niet onderzocht of dat overeenkwam met de werkelijke studielast. Waarom meent men dan dat het HOSP onvoldoende studiepunten waard is ? Al die jaren heeft men ons toegelaten een graduaatsdiploma uit te reiken. Als we werkelijk onvoldoende studiepunten hadden, dan had de overheid deze toestand eerder moeten corrigeren.

Bovendien hangt de toekenning van de studiepunten tot op heden sterk samen met het aantal contacturen. In de algemene regel komen 30 contacturen overeen met 3 studiepunten. Vermits het HOSP minder contacturen heeft dan het dagonderwijs, kan het niet evenveel studiepunten hebben, luidt de redenering. Nochtans hebben werkstudenten aan de universiteit ook minder contacturen, maar dat wordt niet in vraag gesteld.

Ook in het hoger onderwijs is er een beweging aan de gang om het aantal contacturen terug te dringen en te vervangen door docentonafhankelijke taken. Er zijn ook experimenten waarbij men hetzelfde programma aanbiedt met minder contacturen. Een goed voorbeeld is de bijzondere leerroute in de sociale hogeschool in Brussel.

Ik voegde aan mijn tekst een reeks reacties toe van docenten met ervaring in zowel dagonderwijs als onderwijs voor sociale promotie. Daarin kan men argumenten vinden die aantonen dat in het HOSP met gemotiveerde studenten dezelfde stof met minder contacturen kan worden gegeven.

Hoe moet de kwaliteit van de opleiding gemeten worden ? Men is het er inmiddels over eens dat men vooral de competentie moet meten, op het niveau van de uitstroom. Dat die minder groot zou zijn in het HOSP dan in het dagonderwijs is nog niet door onderzoek aangetoond.

Tot slot schuift men ook het ontbreken van visitaties naar voren als hinderpaal voor de opname van het onderwijs van sociale promotie. Maar die visitaties zijn ook nog niet uitgevoerd bij alle opleidingen in het hoger onderwijs.

De regeerverklaring belooft de integratie van het Hoger Onderwijs voor Sociale Promotie in het hogeschoolonderwijs. De minister van Onderwijs bevestigde dat bij het begin van de regeerperiode. Zij vroeg de oprichting van auditcommissies, samengesteld uit academici ; inspecteurs en beroepsmensen, die alle opleidingen zouden moeten gaan doorlichten. De doorlichtingen begonnen in september 2000 en inmiddels liggen voor alle opleidingen rapporten voor. Daarin wordt geoordeeld over wat thuishoort in het hoger onderwijs en wat niet. Men doet nu alsof men dat allemaal niet weet. Dat is niet terecht. Het HOSP leverde een serieuze inspanning om de audits goed te laten verlopen en stelt nu vast dat men er niets mee doet. Sinds 1988 zijn veel uitspraken gedaan ten gunste van de genoemde integratie. Vandaag is er in het voorliggende ontwerp alweer geen sprake van, al biedt de hervorming de mogelijkheid om eindelijk tot die integratie te komen. Een samenwerking met een hogeschool of in het kader van een associatie is daarvoor een goed vertrekpunt.

Bestaat er een dwingende noodzaak om het HOSP nu op te nemen in het ontwerp ? Ja, als men dat niet doet, doet men afbreuk aan een verworvenheid inzake gelijke behandeling. Zou dat geen argument zijn voor het Arbitragehof ? De voorliggende tekst is ook discriminerend. Voor jongeren worden snelwegen aangelegd opdat ze in de Europese ruimte zouden kunnen concurreren vanaf 2005, terwijl volwassenen die een tweede kans wensen, gedwongen worden om op binnenwegen te blijven. De gevolgen van wat voorgesteld wordt, zijn in hun consequenties niet evenredig met het doel.

Hoe kan dit nu geregeld worden ? Aangezien in artikel 7 een protestantse faculteit wordt opgediept en ambtshalve erkend, moet dat ook kunnen voor de instellingen voor sociale promotie die een band met een hogeschool of een associatie kunnen aantonen. Als zij aan die voorwaarde voldoen, kunnen zij erkend en voorts gelijk behandeld worden. Hun opleidingen kunnen dan opgenomen worden in het hoger-onderwijsregister. De overgangsbepalingen voor het dagonderwijs moeten ten slotte ook voor hen gelden.

De heer Ludo Sannen : De vraag die wordt gesteld, is terecht. Maar of we daar snel en duidelijk zullen kunnen op antwoorden, weet ik niet. De vraag of dat in dit ontwerp of in een bijkomend initiatief moet geregeld worden, kunnen wij nu niet beantwoorden.

Mevrouw Gaby Jennes : Wat u zegt, dat er in de toekomst een oplossing gevonden zal worden, valt moeilijk te geloven. De hele bloemlezing van aankondigingen en beloftes die bij mijn tekst is opgenomen, toont dat.

De heer Ludo Sannen : U hoeft mij niet te geloven.

11. Toelichting door mevrouw Ann Demeulemeester, ACW

Mevrouw Ann Demeulemeester : Onze organisatie en ikzelf zijn al heel lang bezig met alle aspecten van het Bolognaproces. Het was dan ook niet makkelijk voor mij om een keuze daaruit te maken. Ik wil mijn aandacht richten op de invalshoek van de nieuwe doelgroepen.

Hoe kan het ontwerp van structuurdecreet bijdragen tot de democratisering van het hoger onderwijs ? Er worden daartoe kansen geboden door de opwaardering van de hogeschoolopleidingen door hun volledige integratie in de BaMa-structuur en de daaraan gekoppelde mogelijkheden tot internationale erkenning van de diploma's.

Bovendien biedt het ontwerp kansen aan de doorstroming binnen het hoger onderwijs tussen hogescholen en universiteiten, waar wij al lang naar streven. Voorts wordt de instroom soepeler en zijn er toekomstkansen op het vlak van flexibilisering en studiefinanciering. De door de overheid geregelde accreditatie of de kwaliteitswaarborg voor alle opleidingen biedt garanties voor de democratisering. Er is ook een aanzet tot betere participatieprocedures.

Daarnaast zijn er ook valkuilen of risico's. Ik denk dan aan het feit dat de opleidingen zwaarder zouden kunnen worden zonder dat een alternatief wordt geboden voor wie zijn studie niet afrondde. De toenemende concurrentie tussen instellingen kan ongelijkheid genereren, wat ongewild een rankingeffect zou kunnen opleveren voor zowel instellingen als opleidingen. Er is ook kans dat geen aangepast beleid gevoerd wordt in de instellingen inzake in- en uitstroom van studenten. Tot slot volgt de participatie in onvoldoende mate de decentralisatie van bevoegdheden naar instellingen en associaties.

De invalshoek van de nieuwe doelgroepen

Ik pleit voor een aantal objectieven. Een concrete doelstelling is de verhoging van de participatie in het hoger onderwijs. In Finland is die participatie ongeveer 70 procent van de leeftijdscohorte en streeft men naar 75 procent. Bij ons participeert ruim de helft aan het hoger onderwijs. Het zou goed zijn om een streefpercentage te bepalen. Om dat te bereiken moeten nieuwe categorieën studenten aangesproken worden. De specifieke, reeds gekende kansen- of risicogroepen, zijn de studenten met een handicap, ziekte of leerprobleem en allochtonen. Ook inzake het diversifiëren van de studiekeuze van vrouwen en de participatie van vrouwen is nog werk aan de winkel. Het grootste groeipotentieel ligt bij de volwassenen : de herintreders, diegenen die een masteropleiding kunnen volgen en de drop-outs uit het hoger onderwijs. Dat betekent wel dat het beleid aangepast moet worden.

Maar meer dan dat : het gaat eigenlijk over een nieuw type student, die een geïndividualiseerd traject volgt. De maatregelen voor specifieke categorieën zullen dan ten goede komen van alle studenten. De student van de toekomst wisselt studie af met werken of andere activiteiten en kan vlot van studierichting veranderen. Hij verwacht een responsief onderwijs dat maatwerk biedt. Dit realiseren vergt een coherent beleid zowel van overheidswege als van de instellingen en associaties.

Dat pleidooi past in levenslang en levensbreed leren en in een gelijkekansenbeleid. Het is tegelijk een kans om de onvoltooide democratisering van het hoger onderwijs nieuw leven in te blazen. Zo kunnen discriminaties weggewerkt worden. Dat zal ook bijdragen aan de emancipatie. Tot slot zijn ook de bijdrage aan de kennissamenleving en de economische overwegingen niet te onderschatten. De democratische bewegingen boeken de sterkste resultaten op het moment dat er een economische vraag is. De arbeidersbeweging ijvert voor de realisatie van de dubbele doelstelling.

Maatregelen vanwege de overheid

Voor een nieuw type student moet het systeem geflexibiliseerd worden. De discussie van daarnet over de soorten masters is voorbijgestreefd in een systeem van flexibele trajecten en credits. Dat vergt een aangepast studiefinancieringssysteem dat gekoppeld is aan levenslang leren, bijvoorbeeld een soort opleidingskrediet. Dat zit deels al in de jokerbeurzen.

Een coherent systeem van erkenning van verworven competenties is eveneens noodzakelijk, zeker als men de deskundigheid van de herintreders wil erkennen. Dat mag niet alleen overgelaten worden aan de instellingen. Ik vrees dat het huidige voorstel te veel afhankelijk is van het beleid en de appreciatie van de instellingen. Eigenlijk moet het een afdwingbaar recht zijn in hoofde van de student en moet er een kwaliteitswaarborg zijn voor de procedure en de deskundigheid van de erkennende instelling. Dat staat nog in de kinderschoenen, verdere inspanningen zijn noodzakelijk.

Voornoemde evolutie kan sterk gestimuleerd worden door de financiering. Aangezien er een nieuw financieringsmodel voor het hoger onderwijs komt, is het nuttig om een aantal voorstellen te lanceren. Als men de subsidies deels op kwaliteit wil baseren is het goed om de instellingen die inspanningen leveren voor nieuwe doelgroepen, te belonen. Dat kan verwerkt worden in de parameters.

Als ook de financiering deels op de vraag gebaseerd is, worden de instellingen gestimuleerd om in te spelen op de vragen van de studenten zelf. Dat zou ook de instroom van latere instappers bevorderen.

De integratie van het HOSP past natuurlijk ook in die redenering. Die integratie moet volwaardig zijn, onder meer op het vlak van methodiek en leerweg.

Het is logisch dat innovatieprojecten moeten gesteund worden en dat daarvoor een steunpunt moet opgericht worden.

Er is een flankerend sociaal-economisch beleid nodig, onder meer op vlak van tijdskrediet en het stimuleren van het opleidingsbeleid in bedrijven en sectoren. Het is de verantwoordelijkheid van de sociale partners om daarvoor te ijveren.

Beleidsmaatregelen vanwege de instellingen en associaties

Zij zullen gezamenlijk een visie en een beleid moeten uitwerken. Flexibilisering kan heel ver gaan en organisatie, curriculum, trajecten en pedagogische methoden omvatten. Individuele instellingen zijn niet in staat om dat allemaal uit te werken, binnen de associaties kan dit wel. Een meerjarenplanning is nodig. Een aangepast instroombeleid is ook noodzakelijk, niet alleen op vlak van intake en begeleiding, maar ook op gebied van toeleiding en sensibilisatie van nieuwe groepen.

De instellingen moeten ook de verworven competenties erkennen. Uitstroombegeleiding is voor nieuwe doelgroepen belangrijk, zodat zij hun competenties kunnen valoriseren op de arbeidsmarkt.

Tot slot ondersteunen we de eisen van de studenten en docenten voor democratisering in de tweede betekenis, namelijk op vlak van participatie. Ik hoop dat het oorspronkelijke ontwerp zal geamendeerd worden.

De heer Chris Vandenbroeke : Zal een hogere participatie geen invloed hebben op de kwaliteit van de opleiding ? Ik zie wel een groeipotentieel bij de allochtone bevolking, als het decreet over de inburgering goed werkt.

Moeten er criteria zijn voor de instroom van de tweedekansers ? Komt er een ingangsexamen ? Is het dag- of avondonderwijs ? Krijgen die personen een vorm van leefloon ?

Het begrip master moet volgens de spreker dynamisch geïnterpreteerd worden. Dat zal repercussies hebben voor de arbeidsmarkt. Mensen met een halve mastergraad zullen immers minder betaald worden dan anderen.

De heer Ludo Sannen : Waarom wil men naar een hogere participatiegraad streven ? Is een participatiegraad van 100 procent het streefdoel ? Is dat wenselijk ? Wat is de maatschappelijke en individuele meerwaarde ?

Gelooft u dat de huidige associaties en de hogescholen tweedekans- en volwassenenonderwijs kunnen aanbieden ? De CVO en het HOKTSP beschikken over de knowhow om aan volwassenen een tweede kans te geven. Een te schoolse benadering is voor die populatie niet aangewezen.

Ik heb vanmorgen een interessant debat bijgewoond over nieuwe vormen van studiefinanciering. Was het ACW daarbij betrokken ?

Ik was verrast door het pleidooi voor meer vraagfinanciering in plaats van louter aanbodfinanciering. Vorige week heeft men ons gewaarschuwd voor vraagfinanciering, zeker in het kader van de GATS-onderhandelingen. Vraagfinanciering zal het karakter van ons onderwijs veranderen en tot de vermarkting ervan leiden.

De heer Robert Voorhamme : Ik denk niet dat de participatiegraad in het hoger onderwijs het grootste probleem is. Ik ben van oordeel dat we in de eerste plaats in het secundair onderwijs moeten ingrijpen omdat de uitstroom er groter is dan in de rest van de wereld. Ondanks die uitstroom is de participatiegraad in het hoger onderwijs nog altijd groot. Daarenboven wordt in het bedrijfsleven evenmin veel aandacht geschonken aan opleidingen.

Als daar geen verandering in komt, zullen we de participatie in het hoger onderwijs nooit kunnen verhogen. Is het niet merkwaardig dat werknemersopleidingen gecompenseerd moeten worden in het Vlaamse werkgelegenheidsakkoord ?

Mevrouw Ann Demeulemeester : Het niveau van ons hoger onderwijs is goed tot heel goed. Ik heb al ondervonden dat mensen onmiddellijk beginnen na te denken als ik een participatiepercentage lanceer. Uiteindelijk is dat mijn bedoeling. Ik heb het inderdaad alleen maar gehad over het beleid ten aanzien van het hoger onderwijs. De heer Voorhamme heeft gelijk : we dienen daar eigenlijk al in het basisonderwijs mee te starten. Er is inderdaad een probleem in het secundair onderwijs. We mogen uiteraard niet streven naar een verhoging van de participatiegraad door de kwaliteit van ons onderwijs te verlagen. Van het inburgeringsdecreet verwachten wij niet zoveel. Ik kan alleen maar hopen dat het enig effect zal hebben. Er zullen nog andere inspanningen nodig zijn.

Niet alleen onze bedrijven investeren te weinig in opleiding en vorming. De overheid schiet op dat vlak eveneens tekort. Ik denk niet dat de overheid moet beginnen. Overheid en bedrijfswereld moeten een coalitie vormen. Maar blijkbaar is het niet mogelijk om de investeringen te verhogen.

Wat de toegang betreft van tweedekansers, bijvoorbeeld voldoen aan bepaalde criteria of slagen in een toegangsexamen, kan verwezen worden naar bestaande initiatieven. Een aantal hogeschoolop-

leidingen staat open voor tweedekansers zonder diploma mits die voldoen aan een aantal criteria. Ik denk dat het van belang is die bestaande deskundigheid uit te breiden en bereid te zijn om het hoger onderwijs vanuit een andere bril te bekijken.

De omstandigheden zijn uiteraard van groot belang. Het traject zal anders georganiseerd moeten worden. Men zal de kans moeten bieden op een ander moment en aan een ander ritme te studeren. Studeren en werken moeten combineerbaar zijn. Eventueel moet voor een vervangingsinkomen gezorgd worden als die mensen voltijds willen studeren. Idealiter zou het opleidingskrediet aangevuld worden met een tijdskrediet waardoor er een echt vervangingsinkomen wordt aangeboden.

Aan de mastergraad zijn studiepunten en proeven gekoppeld. De vraag is of we de mastergraad nog moeten opsplitsen in professionele master, een onderzoeksgerichte master en een onderwijsgerichte master. Ik denk dat de studenten hun curriculum soepeler zullen kunnen samenstellen binnen een transparant traject. Ik zou het vergelijken met het individueel aangepast jaarprogramma. Enkel voor een onderzoeksgerichte master is iets te zeggen, maar dat is een ander debat.

Over de maatschappelijke en de individuele meerwaarde van een hogere scholing, kan een diepzinnig debat gevoerd worden. Wij stellen vast dat nogal wat mensen hun mogelijkheden niet benutten. Wij nemen soms mensen in dienst die de eerste universitair zijn in hun familie. Zeker in de allochtone gemeenschap is het potentieel nog heel hoog. Ik denk niet dat we iedereen zo hoog mogelijk moeten scholen, maar eigenlijk zouden zo veel mogelijk mensen een diploma hoger onderwijs moeten halen.

De heer Ludo Sannen : Als we een percentage voorop stellen, dan vrees ik dat we enkele andere talenten en vaardigheden geen kans meer geven. Ik denk aan bepaalde artistieke talenten of gewoon pure handigheid.

De heer Gilbert Van Baelen : Iemand de kans geven zichzelf te ontplooien dient niet altijd in relatie tot zijn of haar beroep gezien te worden. Ik zie de participatiegraad niet in kwantitatieve termen.

De maatschappelijke betekenis ervan is veel belangrijker. Als de doelstelling een bepaald percentage halen is, haak ik af. Als we het beschouwen als iets dat individueel gezien wenselijk is en maatschappelijk nuttig kan zijn, ga ik akkoord.

Vergelijken met Scandinavië heeft weinig zin omdat participatie niet gelijk is aan uitstroom. Bovendien moeten we ook de studieduur in beschouwing nemen.

Mevrouw Ann Demeulemeester : Ik denk dat het aantal hogescholen, dat geschikt en in staat is om onmiddellijk ook HOSP aan te bieden, beperkt is. Het is inderdaad belangrijk dat we de instellingen die HOSP aanbieden in de associaties opnemen, maar we moeten erop toezien dat het niet snel verloren gaat in het geheel. De overheid zal sturend moeten optreden. Er is immers een cultuurverschil. Dat blijkt duidelijk uit het debat.

Via het overlegplatform zijn wij deels betrokken in de problematiek rond de studiefinanciering.

Er zijn verschillende modellen van vraagfinanciering. Reeds jaren vragen wij dat de social profitsector zou beschikken over meer middelen voor bijscholing en vorming van zijn personeel. Veel mensen zijn tewerkgesteld in sectoren waar men niet beschikt over voldoende budgetten om te investeren in opleiding van het personeel.

Op een recente HIVA-studiedag over financiering van levenslang leren is overtuigend gepleit dat we de instellingen warm kunnen maken een meer aangepast aanbod te bieden door een deel van hun financiering te laten verlopen via hun studenten of studentengroeperingen.

Ik pleit niet voor een of/of-benadering maar voor een gedifferentieerd financieringsmodel dat een bepaald beleid van de instellingen ondersteunt en stimuleert.

Hoorzitting van 27 februari 2003

Op 27 februari 2003 werd prof. dr. Dirk Van Damme, opdrachthouder voor het structuurdecreet bij het kabinet van de minister van onderwijs, gehoord. Hij gaf een repliek op de sprekers van de hoorzitting van 20 februari 2003.

1. Toelichting door professor Dirk Van Damme, opdrachthouder structuurdecreet bij het kabinet van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming

Professor Dirk Van Damme : Ik ben professor Onderwijskunde aan de Universiteit Gent en algemeen directeur van de Vlaamse Interuniversitaire

Raad. Ik was kabinetslid bij de vorige minister van onderwijs en bij de huidige minister ben ik expert om de Bolognahervorming te begeleiden.

Voor u ligt een erg belangrijk ontwerp van decreet, dat de nieuwe structuur van ons hoger onderwijs uittekent in het spoor van de Bolognaverklaring. Het hervormingsproces is één van de meest fundamentele en omvattende die het hoger onderwijs heeft gekend.

Vooraf wil ik een aantal algemene opmerkingen over Bologna geven. Deze namiddag zal de minister bij de toelichting verder ingaan op de bepalingen van het ontwerp. Een vaak gehoorde kritiek op Bologna is het zogenaamde democratische deficit. Toen de ministers in 1999 de Bolognaverklaring ondertekenden, is daar inderdaad geen parlementair, en nog minder een maatschappelijk debat aan voorafgegaan. Dat is op zich niet abnormaal bij internationale overeenkomsten. Ook ik betreur dat er over zo'n ingrijpende omwenteling geen uitgebreid maatschappelijk debat heeft plaatsgegrepen. Nu zijn er wel al een aantal aanzetten, onder meer in de voorgaande hoorzittingen. Anderzijds moet worden beklemtoond dat dit geen topdown proces is waarbij Europa ons iets oplegt. Ik heb het eigenlijk liever over een proces dan over een verklaring omdat het een dynamische ingreep is en geen momentopname.

Het Bolognaproces is een erg complex proces, dat zowel topdown als bottomup plaatsgrijpt, met vele sturingsinstrumenten en actoren. Ik ken geen andere internationale beweging waarin zovele actoren betrokken zijn. Er grijpen ongelooflijk veel conferenties en meetings plaats, studiedagen, vergaderingen, enz., waar ik overigens de criticasters van Bologna nooit ontmoet. De universiteiten en hogescholen, alsook de studentenorganisaties en de sociale partners in Europa staan overwegend positief en participeren aan de realisatie. Iedereen beseft dat dit een ongelooflijk belangrijke, maar ook uitdagende opportuniteit vormt. Wellicht is er wel een probleem inzake communicatie en overleg in sommige instellingen in Vlaanderen, waar men wat laat gestart is met het denkwerk en overleg.

Bologna is noodzakelijk, hoewel we geen vrijheid hebben om er al dan niet aan deel te nemen. Ik stel vast dat weinigen dit nog in twijfel trekken. Het hoger onderwijs kan met de vinger worden gewezen dat zij pas jaren na de invoering van de eenheidsmarkt in Europa en in een sociaal-economische omgeving met een verregaande internationalisering van de arbeidsmarkt en hoge mobiliteit van geschoolde arbeid, de uitdaging is aangegaan ook de nationale kwalificatiestructuur transparanter en compatibeler te maken.

De nationale soevereiniteit over onderwijsbeleid heeft sneller reageren wellicht verhinderd. Er is evenwel niet enkel de economische context die ons tot handelen noopt, maar ook de sociaal-culturele component is belangrijk. Het is noodzakelijk om de Europese erfenis en waarden inzake universiteiten en academische vorming te versterken en te moderniseren en tegelijk de universiteiten en hogescholen ertoe aan te zetten hun maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen. Ze moeten de maatschappelijke ontwikkelingen ook zelf sturen. Dat is waar het met Bologna te gronde om gaat.

Een wijd verspreide misvatting over Bologna is dat het een proces is van harmonisering of uniformisering van onderwijsstelsels. De kernwoorden zijn eerder convergentie, transparantie en compatibiliteit. Bologna geeft ruimte aan een soepele en gedifferentieerde invulling van een reeks basisuitgangspunten, maar in een proces van convergentie, leidend naar meer transparantie en onderlinge compatibiliteit. Sommigen hebben daarbij een model voor ogen van identieke structuren, met uitwisselbare modules, heel verregaande mobiliteit en één kwaliteitszorgstelsel die deze eenheidsworst moeten bewaken. Anderen – en ik hoor daartoe – verdedigen in dit proces het belang van diversiteit, van autonomie van de instellingen, zeker over curricula. Wel moeten een gemeenschappelijk normatief kader en een transparant stelsel van kwalificaties en kwaliteitszorgsystemen een basiskwaliteit garanderen maar ook uitnodigen tot constante verbetering. In een publiek reguleringskader is er daarbij zelfs ruimte voor enige competitie, die tot innovatie dwingt. Bologna, en tevens elke implementatie ervan, moet een aantal ogenschijnlijk tegenstrijdige waarden en doelstellingen trachten te verzoenen.

Ik ben blij, en ik spreek nu ook mede namens de instellingen, dat de Vlaamse regering en de minister hun verantwoordelijkheid hebben genomen en er resoluut voor gekozen hebben Vlaanderen te laten aansluiten bij de kopgroep in Europa. We hebben niet de luxe van de tijd. We leven in een open, exportgerichte economie met een internationale arbeidsmarkt en we mogen het risico niet lopen dat onze studenten en afgestudeerden achterop hinken met hun kwalificaties tegenover landen als Duitsland of Nederland die het bachelor-masterstelsel al hebben ingevoerd.

We zijn in Vlaanderen ruim twee jaar bezig geweest met deze operatie, waarbij er ongelooflijk

veel overleg is geweest. De minister heeft gekozen voor een proces waarbij zorgvuldig werd gewerkt. Er werd vaak beroep gedaan op de instellingen met hun organisaties en andere betrokken actoren. Ook studenten werden gehoord, zodat we kunnen zeggen dat er een zo groot mogelijk draagvlak werd nagestreefd. Draaischijf daarbij vormde de werkgroep die ik vanaf januari 2002 mocht voorzitten, waarin kabinet, administratie en de vertegenwoordigers van studenten en instellingen een plaats hadden. Rond die werkgroep strekten zich concentrische cirkels uit naar VLIR, Vlhora, VVS en de betrokken instellingen. De grootst mogelijke betrokkenheid werd nagestreefd, zodat dit ontwerp van decreet vele vaders en moeders heeft.

Degenen die menen dat er geen ruimte was voor gesprek en overleg, hebben de opportuniteit daarvoor niet gezien of niet gegrepen. Ik ben verheugd dat er met het politiek akkoord dat bereikt werd met de CD&V ook een basis is gecreëerd op basis van associaties voor een breed politiek draagvlak. Ik had persoonlijk gehoopt dat dit in een vroeger stadium mogelijk zou zijn geweest, maar ik meen dat ook nu in het hele proces iedereen zijn inhoudelijke bijdrage heeft kunnen leveren. Ik hoop oprecht dat de commissie mijn zorg deelt om een zo belangrijke hervorming niet het voorwerp van partijpolitiek getouwtrek te maken, maar te streven naar een zo breed mogelijk draagvlak om een duidelijk regelgevend kader te schetsen voor instellingen, opleidingen en studenten.

Ik wil graag een aantal fundamentele uitgangspunten uit het ontwerpdecreet toelichten. De hoofddoelstelling van de hervorming is de creatie van een geïntegreerde Vlaamse hoger onderwijsruimte in een Europese ruimte. Dit impliceert de invoering van een nieuwe en eenzelfde kwalificatiestructuur voor het gehele hoger onderwijs. In de verticale dimensie hebben we gepoogd zo dicht mogelijk aan te sluiten bij het drietrapsmodel van Bologna. In de horizontale dimensie blijven we inzake opleidingen, voor wat de bachelorfase betreft, een binariteit behouden. Het is belangrijk dat we de samenleving een breed gedifferentieerd opleidingsaanbod en spectrum van kwalificaties blijven aanbieden, geïntegreerd in een systeem. We moeten de tendens vermijden, die ik volop aan de instellingen zie, om naar het midden te evolueren door de gecombineerde effecten van academic- en vocational drift.

In tegenstelling tot Nederland hebben wij er voor gekozen dit niet op masterniveau door te trekken. Masters zijn in ons concept steeds sterk op onderzoek gebaseerde opleidingen. Hiermee bedoel ik echter niet dat ze uitsluitend op onderzoek gericht zijn. Ik ben er sterk van overtuigd dat dit op internationaal vlak een veel beter concept is dan het Nederlandse systeem met de professionele masters.

Een punt dat hierbij aansluit is dat van flexibele doorstroom. In dit decreet worden veel meer en kortere mogelijkheden geschapen voor studenten die doorheen de opleidingen willen doorstromen. Ik meen dat we in Vlaanderen vrij radicaal komaf moeten maken met het watervalsysteem in de eerste jaren van het hoger onderwijs. De maatschappelijk zo waardevolle een-cyclusopleidingen in de hogescholen krijgen als bacheloropleidingen hun legitieme plaats in die hoger onderwijsruimte op gelijkwaardige hoogte en niet onder de academische opleidingen.

Studenten maken een keuze in opleiding op basis van hun talenten en interesses, maar moeten ook kunnen doorgroeien. Dit moet zelfs hun leven lang mogelijk blijven. De vaak sociaal gedetermineerde keuzeprocessen op 18-jarige leeftijd moeten nadien kunnen worden gecorrigeerd en aangevuld. Vandaar is er de optie voor schakel- en brugprogramma's, die echter door de instellingen zelf moeten worden ingevuld met een absolute garantie van kwaliteit.

Dit decreet heeft dus ook de ambitie om het democratisch gehalte van ons hoger onderwijs te versterken. Een geïntegreerde hoger onderwijsruimte met flexibele doorstroommogelijkheden verstevigt structureel de kansengelijkheid binnen het hoger onderwijs. De democratische toegang is een belangrijke troef van ons Vlaams hoger onderwijsbestel en dat moeten we zo houden en verder uitbouwen. Ik wil gelijke kansen en democratisering ook onmiddellijk verbinden met kwaliteit. Men moet goed beseffen dat ook kwaliteit, zelfs internationaal gevalideerde kwaliteit, een aspect is van gelijke kansen.

Het heeft geen zin gelijke toegang te garanderen tot tweederangsopleidingen en -kwalificaties. Het streven naar een zo hoog mogelijke kwaliteit voor een zo breed mogelijke groep studenten, met garanties van toegankelijkheid maar ook met ambities naar excellentie, is waar dit decreet voor gaat. We wensen absoluut de hoogstaande kwaliteit van het Vlaamse hoger onderwijs te handhaven, verder te stimuleren en internationaal te valideren. Dit zal gebeuren via het stelsel van accreditatie.

De keuze voor transparantie, horizontale differentiatie en doorstroming plaatste ons voor het vraagstuk van onze huidige drieledige opleidingsstruc-

tuur. Samen met de instellingen heeft de minister gekozen voor een heldere, maar uitdagende oplossing : de academisering van de twee-cyclusopleidingen aan de hogescholen, met daaraan gekoppeld de vorming van associaties. De huidige twee-cyclusopleidingen worden volwaardige academische masters. Dit is een van de meest uitdagende aspecten van de hele hervormingsoperatie, waarbij weerstanden in de universiteiten moeten overwonnen worden, maar waarbij ook aan de zijde van de hogescholen het besef moet worden verstevigd dat het omvormen naar masters een inhoudelijke upgrading noodzaakt onder begeleiding en toezicht van de universiteiten. De binariteit op vlak van de instellingen wordt dus doorbroken.

Associaties vormen een erg belangrijk instrument in het toekomstige hoger onderwijslandschap, niet alleen om de academisering te sturen maar ook om een brede waaier van opdrachten op te nemen. Het amendement op het hoofdstuk associaties, dat door de meerderheid en de CD&V werd overeengekomen, laat zeer goed zien welke opdrachten en bevoegdheden we allemaal op het niveau van de associatie willen plaatsen. Ik betreur dat dit besef van de fundamentele opdracht van de associaties nog niet overal is doorgedrongen. Wel blijven de missies van universiteiten en hogescholen als twee verschillende instellingen onderscheiden, zowel inzake onderwijs als onderzoek. We willen de Vlaamse onderzoekscapaciteit niet verder versnipperen en we wensen dat onderzoek als opdracht van de universiteit gedefinieerd blijft.

Het is vanzelfsprekend dat er in een hervormingsproces van een dergelijke omvang en diepgang vele knelpunten zijn. Het is een proces dat van de instellingen en alle betrokkenen grote inspanningen zal vergen. Er dienen in de instellingen keuzes te worden gemaakt, men zal sterke punten moeten aanscherpen en zwakke punten aanpakken. Financiering is vaak terecht als knelpunt aangehaald.

Ik ben echter blij dat de hele operatie in een stabiele financiële context kan gebeuren. Niemand weet wat de financiële consequenties zullen zijn van de keuzes die men maakt. De hervorming van het financieringssysteem moet immers nog beginnen en tegen 2006 worden afgerond. Dit is een goede zaak, want het vergroot de mogelijkheid dat de keuzes inzake het nieuwe opleidingenaanbod op inhoudelijke gronden gebeuren en niet met de rekenmachine in de hand. Programmatie-ijver is dus de slechtst mogelijke optie die instellingen binnen de nieuwe context kunnen nemen. Ik verbaas me over sommige geruchten over instellingen die het financieel krap hebben maar blijkbaar toch de ambitie blijven koesteren verder te blijven programmeren.

Een ander knelpunt is dat van de timing. Ik erken volmondig dat van de instellingen op korte termijn grote inspanningen worden gevraagd, in een omgeving met een reeds erg grote of te grote werkdruk. We hebben er echter in akkoord met de VLIR en de Vlhora nadrukkelijk voor gekozen een snelle en omvattende omvormingsoperatie door te voeren, eerder dan een zeer geleidelijk en noodzakelijkerwijs verwarrend proces waarbij de diverse kwalificaties naast en doorheen elkaar zouden bestaan. Ook de spelers op de arbeidsmarkt waren het daarmee eens. Het proces in de instellingen is volop bezig, ik zou verkiezen de trein te laten vertrekken. Niet alleen van de instellingen wordt op korte termijn veel werk en inzet verwacht. Ook de administratie, de erkenningscommissie en de Vlaamse regering wachten drukke maanden om dit hele omvormingsproces tot een goed einde te brengen. Niemand vraagt echter, zeker de studenten en de samenleving niet, om getalm en langdurige onduidelijkheid.

Een inhoudelijk belangrijk knelpunt is zeker ook dat van de studieduur, meer bepaald van de masters. We hebben hier te maken met conflicterende principes, waartussen een compromis moet worden gezocht. Persoonlijk denk ik dat op termijn een vijfjarige opleidingstermijn voor een masterkwalificatie in Europa de norm zal worden, maar ik ben het ten volle met de minister eens dat op dit ogenblik voor studieduurverlenging geen maatschappelijke steun bestaat.

Tussen de minister en de universiteiten is een evenwichtig akkoord bereikt, dat we binnen enkele maanden willen formaliseren en waaraan de instellingen zich zullen houden. Aspiraties van opleidingen en faculteiten – vaak met goede argumenten, vaak ook door louter statusambities ingegeven – zullen dus wat moeten worden getemperd. Ik ben er van overtuigd dat we met onze hoge kwaliteit en hoge studiebelasting de uitdaging zeker aankunnen om vierjarige trajecten aan te bieden naar internationaal volwaardig erkende masterkwalificaties. Master-na-masteropleidingen hoeven niet de norm te worden voor studenten, maar kunnen een doorgroei- en specialisatie-opportuniteit zijn voor hen die dat wensen.

Er zijn zeker nog knelpunten aan te geven, die deels ook in aanbouwdecreten zullen worden geregeld. Hoe kunstopleidingen het nieuwe kader en de krachtlijnen inzake academisering bijvoorbeeld moeten vormgeven, is niet altijd erg eenvoudig te

beantwoorden. Ik ben mij daarvan bewust. De lerarenopleidingen behoeven nog een eigen regeling. We moeten op korte termijn werk maken van de volwaardige integratie van delen van het hoger onderwijs voor sociale promotie in het hoger onderwijs.

Het flexibiliseringsdecreet is noodzakelijk voor de flexibilisering van de studietrajecten. Alles in één beweging regelen is evenwel onmogelijk. Wij moeten eerst de grondvesten bouwen. Dit ontwerp van decreet legt daarom een duidelijke structuur vast voor het toekomstige Vlaamse hoger onderwijs.

Ik wil eindigen met een oproep aan de instellingen en alle betrokkenen in de instellingen, inclusief de studenten. Dit ontwerp legt een duidelijk kader vast met heldere spelregels. Er wordt echter tegelijk veel overgelaten aan de instellingen zelf, zeker ook op het niveau van de associaties. We hebben er ons voor gehoed alles tot in de details te regelen. Anders komt men in een spiraal van regelneverij terecht. Er is veel ruimte voor eigen invulling, ja zelfs eigen profilering. Dit noodzaakt het maken van keuzes. Bijvoorbeeld over het invullen van het concept van academisering is veel ruimte gelaten aan de associaties zelf. Autonomie en vereenvoudiging van de regelgeving, het klinkt wat ongeloofwaardig bij een ontwerp van reeds die omvang, maar het heeft ons wel degelijk gestuurd in de ontwikkeling ervan. Ik verwacht en hoop dat de instellingen de hun geboden kansen ook nemen.

2. Vragen en opmerkingen van de leden en repliek van professor Van Damme

De heer Chris Vandenbroeke : Ik heb respect voor de wijze woorden van professor Van Damme. Zij zetten aan tot reflectie. Onze fractie wil de discussie ten gronde mee voeren. Het gaat hier immers om een fundamentele hervorming, die een einde stelt aan 500 jaar ancien régime.

Volgens professor Van Damme is de maatschappelijke steun voor de hervorming groter geworden. Hoe verklaart hij dan de tekst die door 129 of 139 academici werd ondertekend, onder de titel : het schandaal van Bologna ? Zij beweren net dat die maatschappelijke steun er niet is.

Tijdens eerdere hoorzittingen werd er de nadruk op gelegd dat zorgvuldigheid belangrijker is dan snelheid in deze aangelegenheid. Hoe moeten we dat verzoenen met de fraaie uitspraak van professor Van Damme dat we niet over de luxe van de tijd beschikken ?

De academisering van de hogescholen zal geld kosten. Hoeveel ?

Kan professor Van Damme de accreditering toelichten. Zij is voor mij totnogtoe onduidelijk gebleven.

De heer Ludo Sannen : De spreker schetste het democratisch deficit van het Bolognaproces. Maar lijdt het ontwerp niet aan hetzelfde euvel ? Worden wij ook hier niet geplaatst voor de implementatie van een voldongen feit, waar geen maatschappelijk debat aan is voorafgegaan ? In welke mate geldt dat ook hier ?

De associaties vormen daarvan een voorbeeld. Zij waren een goed idee met het oog op de academisering van het tweecyclussenonderwijs in de hogescholen en misschien zelfs een goed idee op zich. Eerst zouden ze regionaal georganiseerd worden, maar dat pad werd verlaten omdat het achterhaald was door maatschappelijke ontwikkelingen. Nu komen ze er, maar zullen de uiteenlopende missies van universiteiten en hogescholen nog wel beide aan bod komen ? Zal er nog voldoende aandacht zijn voor de missie van de hogescholen als de universiteiten een specifieke verantwoordelijkheid – met bijhorende middelen – krijgen voor hun hulp bij de academisering van het hoger onderwijs ?

Bepaalde associaties staan al heel ver in de omvormingsdynamiek. De VLIR en de Vlhora zouden dat proces begeleiden, bijvoorbeeld op het vlak van de naamgeving. Maar blijkbaar slagen zij er niet in om tot afspraken te komen. Ondergraven de associaties daardoor niet de positie van de officiële overlegorganen, in het bijzonder die van de Vlhora ? Gaat het structuurdecreet de democratisering van de hogescholen bevorderen ?

De heer André Van Nieuwkerke : Wat is uw mening over de stelling van de antiglobalisten, die tijdens een vorige hoorzitting werd verkondigd, dat de nieuwe structuren een gewillig instrument zijn van de kapitalistische wereld ? Van de masters een vijfjarige opleiding maken kost geld, ook voor de studenten en hun ouders. Niet iedereen beschikt over voldoende draagkracht om een dergelijke opleiding te financieren. Ook de mobiliteit op Europees vlak veronderstelt kansen en financiële mogelijkheden. Hoe staat u daar tegenover ?

De heer Gilbert Van Baelen : Zonder Bologna zouden er slechts twee universiteiten een hoge internationale vlucht kennen en de rest zou blijven stilstaan. Wat is uw mening daarover ?

Professor Dirk Van Damme : Ik ben het volmondig mee eens met die uitspraak. Een globalistische omgeving die niet goed gereguleerd is, impliceert de wet van de jungle. Verder ben ik absoluut voorstander van een goed publiek reguleringskader om de verschillende dimensies van de globalisering te begeleiden. Ik ben bang voor een te vergaande competitie in het hoger onderwijs. Dat is voor niemand een goede zaak, zeker niet voor de studenten.

Ik wijs er de heer Vandenbroeke op dat elke grote hervorming niet zonder slag of stoot verloopt. Ik betreur dat er niet meer intellectuele debatten over de Bolognaverklaring zijn gevoerd, ook niet in de media. Op diverse fora is er wel een publiek debat gevoerd. Zo is er heel wat discussie geweest en is er heel wat studiewerk verricht, meer dan in de openbaarheid is gekomen. De tegenstellingen waren soms zeer scherp, maar dat is normaal. Ik ben ervan overtuigd dat er een draagvlak voor de Bolognaverklaring bestaat. Studentenorganisaties hebben daarover een standpunt bereikt. De oproep om betogingen tegen Bologna te organiseren is helemaal geen succes geweest. Ik zou het gewaardeerd hebben als er een vuriger debat was geweest.

De groep van 128 bestaat uit een grote meerderheid van plichtsbewuste professoren in instellingen die door een gebrek aan interne communicatie niet altijd voldoende op de hoogte zijn geweest van het proces. Ze formuleren een aantal redelijke argumenten, maar ik heb het gevoel dat ze achter de feiten aanlopen. Ik ben wel bereid om met hen een debat te voeren. Ik ben ervan overtuigd dat het ontwerp van decreet zorgvuldig is opgesteld. Misschien is de discussie iets te technocratisch geweest en te weinig gevoerd in de openbaarheid.

Academisering is een moeilijk concept in het ontwerp van decreet. Ik ben het niet eens met de stelling dat docenten in de twee cycli-opleidingen in het hoger onderwijs op dezelfde manier aan onderzoek moeten doen als aan de universiteiten. Onderzoek is een opdracht van de universiteiten ; de hogescholen kunnen wel toegepast onderzoek doen. In het ontwerp is de optie genomen om de academisering niet in detail te regelen, maar is aan de associaties de vrijheid gegeven om zelf voor de invulling ervan te zorgen.

Het opleggen van dezelfde voorwaarden aan docenten in het twee cycli-onderwijs als aan het wetenschappelijke en academische personeel is een rechtvaardige keuze. Mijn optie is om het onderscheid in missie tussen de universiteiten en de hogescholen te respecteren, maar ervoor te zorgen dat het onderwijs in de hogescholen op onderzoek is gebaseerd.

Dat is een halfslachtig antwoord, maar wel het enige correcte. Docenten in het twee cycli-onderwijs moeten geen onderzoekers worden, maar ze moeten wel weten wat onderzoek is, betrokken worden bij onderzoek en het onderwijs op onderzoek baseren. Het verrichten van dezelfde onderzoeken aan de universiteiten en hogescholen leidt tot een versnippering van de middelen. Ik vind dat sommige associaties op dat vlak fouten maken.

De accreditatie is in essentie een keurmerk dat de garantie biedt dat de basiskwaliteit van een opleiding is gehaald. Het levert meer voordelen dan de huidige gang van zaken waarbij de instelling een blanco cheque van de overheid krijgt. In het decreet staan studiegebieden opgesomd waarin men opleidingen kan geven. De Vlaamse overheid legt bij besluit vast welke opleidingen een instelling kan aanbieden en de kwalificaties van die opleidingen worden automatisch door de overheid erkend. Dat is geen goede manier om het opleidingsaanbod te reguleren in een internationale omgeving. Accreditatie biedt een betere systematiek van de erkenning van de opleidingen op basis van een garantie van minimale kwaliteit.

De eerste jaren na de Bologna-verklaring was er een democratisch deficit over de fundamentele uitgangspunten. Het debat heeft in de civiele maatschappij wel plaatsgevonden. De Bologna-verklaring is momenteel een vaststaand feit. De Europese Unie heeft de Bologna-verklaring tot een officieel element van haar onderwijsbeleid gemaakt. De landen moeten die verklaring uitvoeren maar ze kunnen wel kiezen op welke manier ze dat doen.

Het proces over de invoering van de associatie is gevoerd. Het is een verstandig concept. De discussie over het al dan niet regionale karakter van de associaties is irrelevant geworden. We moeten werken met de associaties die er zijn. Er zijn belangrijke pluspunten en mogelijkheden, maar ik erken dat er ook tekorten zijn. De positie van de hogescholen en de universiteiten in de associaties is een heikel thema. Die is afhankelijk van de manier waarop de associatie zich structureren. In Vlaanderen zijn er verschillende modellen in ontwikkeling. Ik blijf bij de stelling dat het niet de taak van de decreetgever is om de samenwerkingsvormen te bepalen. Ik pleit voor de autonomie van de associaties om zelf een model te kiezen, dat de beste ontwikkelingskansen biedt.

Er zijn inderdaad een aantal modellen denkbaar die de positie van de hogescholen onder druk zetten. Bij de opstelling van het ontwerp was het aanvankelijk de bedoeling om die positie te beschermen. Uiteindelijk hebben we de associaties vrij gelaten. Vlhora heeft toen namelijk te kennen gegeven dat ze in de associaties voldoende aan bod konden komen. Dat betekent echter niet dat er geen knelpunten zijn, maar die zijn geen reden tot ongerustheid.

Sinds het hogescholendecreet van begin jaren negentig zijn de hogescholen mondiger geworden. Het zijn assertieve instellingen die op een professionele manier omgaan met hun maatschappelijke taak. Natuurlijk zijn er wel tijdelijke conflicten, maar ik denk dat het uiteindelijke resultaat gunstig zal zijn voor het gehele hoger onderwijs.

De evolutie van de positie van VLIR en Vlhora is moeilijk te voorspellen. Associaties zullen belangrijke spelers worden. Op termijn zullen er misschien verenigingen van associaties ontstaan in plaats van verenigingen van hogescholen of van universiteiten. Dat mag echter niet overhaast gebeuren. Op dit moment hebben beide onderwijsvormen voldoende andere belangen die aparte verenigingen rechtvaardigen. We overleggen echter bijna dagelijks. Soms brengen we ook een gezamenlijk standpunt zoals in de hoorzitting over internationalisering. Er zijn plannen voor een gemeenschappelijk tijdschrift. We trachten gemeenschappelijke belangen samen te verdedigen maar moeten ook nog aparte soms tegengestelde standpunten innemen.

Wat de vragen over de anti-globalisten betreft, pleit ik voor een blijvende rol van de overheid in onderwijs maar ook in andere domeinen. Ik ben tegen een verregaande privatisering. De visie van de andersglobalisten over onderwijs is niet eenduidig. Sommigen zijn tegen Bologna, anderen zien in Bologna een dam tegen het globalisme van de Verenigde Staten. Ik heb mijn standpunt in de algemene inleiding voldoende duidelijk gemaakt.

Het ontwerp garandeert dat de masteropleidingen op dezelfde manier toegankelijk blijven als de huidige academische opleidingen. Er is geen ruimte voor de verhoging van de studiegelden voor de initiële masters. De mobiliteit en het democratische deficit zijn inderdaad een probleem. De Vlaamse regering doet inspanningen onder meer door bijkomende financiering van de Erasmusbeurzen. Daardoor wordt het democratische deficit in Vlaanderen kleiner dan in de meeste andere Europese landen.

De financiering van de masters zal moeten geregeld worden in het nieuwe financieringssysteem na 2006. Ik denk dat bekostiging van de postinitiële masteropleidingen niet de meest rechtvaardige besteding van gemeenschapsmiddelen is. Daar is een private investering te verantwoorden, eventueel begeleid met vormen van studiefinanciering of -leningen. Ik ben voorstander van hogere inschrijvingsgelden voor postinitiële masters, maar dat moet gepaard gaan met een goed stelsel voor de studiefinanciering met beurzen of leningen. In Zweden bestaat er een nieuw systeem waarbij men studieleningen enkel moet terugbetalen als men boven een bepaalde inkomensgrens stijgt. Het is een progressief systeem, waardoor diegenen die een hoge opbrengst hebben door hun hogere kwalificaties meer betalen. Ik benadruk nogmaals dat overheidsfinanciering van postinitiële masters geen billijke besteding van overheidsmiddelen is omdat het een sociaal onrechtvaardige verdeling is. De overheid financiert immers de rijken en diegenen die door hun hoge kwalificatie rijker zullen worden. De samenleving moet wel een levenslang recht van een bekostigde opleiding tot en met de masters garanderen.

De heer Ludo Sannen : De spreker stelt dat het doel van Bologna en het ontwerp de internationale positionering van het hoger onderwijs is. Ik stel vast dat de associaties momenteel voornamelijk met hun positie in Vlaanderen bezig zijn. Is te veel concurrentie wel goed ?

Er is een ontwerp van structuurdecreet voor het hoger onderwijs, maar daaraan worden geen rationaliseringsmaatregelen gekoppeld. Nochtans waren zowel het hogeschooldecreet van 1995, de nota's van rector Dillemans als de inspanningen van de heer Martens mede op rationalisatie gericht. In de vorige regeerperiode was optimalisatie voorbereid.

Professor Dirk Van Damme : Ik deel uw mening. De verschillende stappen voor optimalisatie zijn niet hoopgevend. Ik betreur verdere ondoordachte uitbreiding van het opleidingsaanbod. Een kleine regio zoals Vlaanderen heeft geen behoefte aan een groter aanbod. Het is al moeilijk om voldoende basiskwaliteit te garanderen en de onderzoeksbasis te handhaven. We zullen enkel kunnen optimaliseren als instellingen minder competitief worden. Daarom denk ik dat het binnen de associaties wel mogelijk zal zijn om het aanbod te harmoniseren, trajecten te maken en eventueel zelfs opleidingen af te bouwen.

Het doel van het financieringsdecreet voor de universiteiten was onder meer een optimalisering stimuleren. Ik vrees dat dat een naïeve verwachting is, zelfs binnen een stabiele financieringscontext. Ik ben wel voorstander om de subsidies nog een aantal jaren op dezelfde manier te verstrekken.

De heer Ludo Sannen : Ik doelde ook op de competitie tussen de associaties. Dat zal de rationalisering in de associaties misschien onmogelijk maken.

Professor Dirk Van Damme : Ik ben voorstander van iets meer competitie in het onderwijssysteem. We koesteren al te lang de illusie dat alle opleidingen gelijke competenties moeten afleveren. Ik ben voorstander van profilering op niveau van de associaties. Tussen de associaties zal er meer competitie zijn maar de rationalisering zal in de associaties zelf gebeuren. Ik hoop uiteraard dat er tussen associaties ook afspraken zullen gemaakt worden over doorstroming en taakverdeling. Het is normaal dat de associaties momenteel voornamelijk met zichzelf bezig zijn. Een oprichtings- en ontwikkelingsfase noodzaakt om introspectief te werken.

De Vlaamse associaties zijn groot genoeg om internationaal concurrentieel te zijn. In het buitenland is men geïnteresseerd in die originele manier van werken. We gaan op een evenwichtige manier om met het binarisme in het hoger onderwijs.

De voorzitter : Ik dank u voor uw uiteenzetting en de persoonlijke toets bij uw antwoorden. Het is een mooi sluitstuk van onze hoorzittingen.

De verslaggever *De voorzitter,*

Hilde CLAES Gilbert VANLEENHOVE